

**ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА
И ПЛАТФОРМА ЗА АКЦИЈУ**

---

*Четврта свјетска конференција о женама
15. септембра 1995.*

PEKINŠKA DEKLARACIJA I PLATFORMA ZA AKCIJU

IZDAVAČ: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

UREDNIČA: Samra Filipović Hadžić

ŠTAMPA: Arch Design d.o.o. Sarajevo

TIRAŽ: 300 primjeraka

Sarajevo, 2008. godine

САДРЖАЈ

Предговор.....	5
Пекиншка декларација.....	7
Платформа за акцију.....	8
I Изјава о циљевима и плановима.....	9
II Глобални оквир.....	11
III Критичне области које изазивају забринутост.....	12
IV Стратешки циљеви и акције.....	13
A. Жене и сиромаштво.....	14
B. Образовање и обука жена.....	15
C. Жене и здравље.....	16
D. Насилје над женама.....	17
E. Жене и оружани сукоб.....	18
F. Жене и привреда.....	19
G. Жене на власти и у одлучивању.....	20
H. Међународни механизми за побољшање положаја жена.....	22
I. Људска права жена.....	25
J. Жене и медији.....	28
K. Жене и околиш.....	33
L. Женско дијете.....	39
V Институционални аранжмани.....	40
A. Државни ниво.....	44
B. Подрегионални / регионални ниво.....	47
C. Међународни ниво.....	49
1. Уједињене нације.....	50
Генерална скупштина.....	55
Економско-друштвено вијеће.....	55
Комисија за статус жена.....	60
Друге функционалне комисије.....	66
Комитет за елиминацију дискриминације жена и други споразумни органи.....	69

Канцеларија Секретаријата Генералног секретара Уједињених нација.....	73
Одјељење за побољшање положаја жена.....	79
Друге јединице Секретаријата Уједињених нација.....	82
Међународни институт за истраживање и обуку у вези са побољшањем положаја жена.....	87
Развојни фонд за жене Уједињених нација.....	69
Специјализоване агенције и друге организације система Уједињених нација.....	74
2. Друге међународне институције и организације.....	80
VI Финансијски аранжмани.....	85
А. Државни ниво.....	92
Б. Регионални ниво.....	97
В. Међународни ниво.....	102
Напомене.....	108

ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА

ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА

1. Ми, владе - учеснице Четврте свјетске конференције о женама,
2. Окупљене овдје у Пекингу у септембру 1995. године, у години педесете годишњице оснивања Уједињених нација,
3. Одлучне да унаприједимо циљеве једнакости, развоја и мира у корист свих жена у свијету и у интересу цијелог човјечанства,
4. Поштујући гласове свих жена у свијету и узимајући у обзир различитост жена и њихових улога и прилика у којима се налазе, исказујући почаст женама које су поплочале пут и инспирисане надом коју собом носи омладина свијета,
5. Свјесне да је статус жена био побољшан у неким важним аспектима током претходне деценије, али да је тај напредак био неравномјеран, да још постоје неједнакости између мушкараца и жена, као и велике препреке, што све има озбиљне посљедице по добробит свих људи,
6. Свјесне такође да ову ситуацију даље погоршава растуће сиромаштво, које има негативан утицај на живот већине свјетског становништва, а посебно жена и дјецe, а које настаје како из појединачних државних тако и међународних узрока,
7. Безрезервно се посвећујемо раду на рјешавању ових ограничења и препрека, тиме убрзавајући и побољшавајући напредак и јачање положаја жена широм свијета, сагласне у томе да то захтијева хитну акцију у духу одлучности, наде, сарадње и солидарности, како сада тако и оне које ће нас водити у наредно столеће.

Поново потврђујемо своје залагање за:

8. Једнакост права и урођеног људског достојанства жена и мушкараца, као и за друге циљеве и принципе дате у Повељи Уједињених нација, Општој декларацији о људским правима и другим међународним инструментима који су у вези са људским правима, посебно Конвенцији о елиминацији свих облика дискриминације жена и Конвенцији о правима дјетета, као и Декларацији о елиминацији насиља над женама и Декларацији о праву на развој;
9. Обезбјеђење пуне имплементације људских права жена и женске дјецe као неотуђивог, недјељивог и саставног дијела свих људских права и основних слобода;
10. Даљње надограђивање, на основу консензуса и напретка постигнутог на претходним конференцијама и самитима Уједињених нација: о женама (у

Најробију 1985. године), о дјечи (у Њујорку 1990. године), о заштити околине и развоју (у Рио де Женеиру 1992. године), о људским правима (у Бечу 1993. године), о становништву и развоју (у Каиру 1994. године), те о друштвеном развоју (у Копенхагену 1995. године), са циљем постизања једнакости, развоја и мира;

11. Постизање потпуне и ефикасне имплементације будућих стратегија у вези са унапређењем положаја жена, о чему је постигнут споразум на самиту у Најробију;

12. Давање већих овлашћења и напредовање жена, укључујући и право на слободу мисли, савјести, вјероисповијести и увјерења, што доприноси моралним, етичким, духовним и интелектуалним потребама жена и мушкараца, појединачно или у заједници са другим, тиме им гарантујући могућност остварења њихових пуних потенцијала у друштву и обликовања њихових живота у складу са њиховим властитим аспирацијама.

Убијеђене смо:

13. да је давање већих овлашћења женама и њихово пуно учешће на основу једнакости у свим сферама друштва, укључујући и учешће у процесу доношења одлука и структурама власти, од основне важности за постизање једнакости, развоја и мира;

14. да су женска права људска права;

15. да су једнака права, могућности и приступ средствима, равноправна подјела одговорности за породицу на мушкарце и жене, као и складно партнерство између њих, од пресудне важности за њихову добробит и добробит њихових породица као и за учвршћивање демократије;

16. да искорјењивање сиромаштва путем одрживог економског развоја, друштвеног развоја, заштите околине и друштвене правде захтијева учешће жена у економском и друштвеном развоју, једнакост могућности и потпуно и равноправно учешће жена и мушкараца као носилаца и корисника одрживог развоја, окренутог човјеку;

17. да су изричито признање и потврда права свих жена да владају свим аспектима свога здравља, посебно својом властитом плодношћу, од основне важности за јачање њихове улоге у друштву;

18. да је мир на локалном, државном, регионалном и глобалном нивоу могуће постићи и да је он неодвојиво повезан са напретком жена, које су основна снага у преузимању водеће улоге у рјешавању конфликта и унапређивању трајног мира на свим нивоима;

19. да је од битне важности сачинити, имплементирати и пратити, уз пуно учешће жена, ефикасне, ефективне и међусобно поткрепљујуће политике и програме који воде рачуна о питању пола, укључујући и развојне политике и програме, на свим нивоима, којима ће се подржати већа квалификованост и напредак жена;

20. да је учешће и допринос свих фактора грађанског друштва, посебно женских група и мрежа те других невладиних организација и организација у оквиру локалне заједнице, уз пуно поштовање њихове аутономије, у сарадњи са владама, важно за ефикасну имплементацију и даљу примјену Платформе за акцију.

21. да имплементација Платформе за акцију захтијева одлучност влада и међународне заједнице да предузму одговарајуће акције, укључујући и оне које су договорене на Конференцији; одлучне на акцију на државном и међународном плану, владе и међународна заједница препознају потребу да се приоритетно ради на оснаживању и побољшању положаја жена.

Одлучне смо:

22. да интензивирамо напоре и акције како би, до краја овог вијека, били остварени циљеви Очекиваних стратегија за напредак жена из Најробија;

23. да обезбједимо женама и женској дјечи потпуно уживање свих људских права и основних слобода те предузмемо дјелотворне мјере против кршења ових права и слобода;

24. да предузмемо све потребне мјере за елиминацију свих облика дискриминације над женама и женском дјецом и уклонимо све препреке равноправности полова и напретку и оснаживању жена;

25. да охрабримо мушкарце да у потпуности учествују у свим акцијама за равноправност;

26. да промовишемо економску независност жена, укључујући запошљавање, и искоријенимо стално присутни и растући терет сиромаштва жена радом на структуралним узроцима сиромаштва кроз неекономске промјене, обезбјеђивањем равноправног приступа свим женама, укључујући и оне у руралним подручјима, као виталним носитељкама развоја, продуктивним изворима, могућностима и јавним услугама.

27. да промовишемо одрживи развој окренут човјеку, укључујући одржив привредни раст, кроз омогућавање основног образовања, цијеложивотног учења, писмености и обучавања, те основне здравствене заштите за дјевојчице и жене.

28. да направимо позитивне кораке ка обезбјеђивању мира у циљу напретка жена и да се, препознавајући водећу улогу жена у мировном покрету, активно залажемо за опште и потпуно разоружање под стриктном и дјелотворном међународном контролом, те подржимо преговоре за закључење, без одгађања, универзалног, мултилатералног и дјелотворно примјенљивог општег споразума о забрани нуклеарног тестирања који ће допринијети нуклеарном разоружању и превенцији ширења нуклеарног оружја у свим својим аспектима;

29. да спријечимо и уклонимо све облике насиља над женама и дјевојчицама;

30. да обезбједимо равноправан приступ и једнак третман жена и мушкараца у

образовању и здравственој заштити те побољшамо сексуално и репродуктивно здравље и образовање жена;

31. да промовишемо и штитимо сва људска права жена и дјевојчица;

32. да интензивирамо напоре у циљу обезбјеђења равноправног уживања свих људских права и основних слобода за све жене и дјевојчице које се сусрећу са вишеструким препрекама њиховом оснаживању и напретку због фактора као што су њихова раса, доб, језик, етничка припадност, култура, религија, онеспособљење, или зато што су домороткиње;

33. да обезбиједимо поштивање међународног права, укључујући хуманитарно право, у циљу заштите посебно жена и дјевојчица;

34. да у потпуности развијемо потенцијале дјевојчица и жена свих узраста, обезбиједимо њихово пуно и равноправно учешће у изградњи бољег свијета за све, те повећамо њихову улогу у развојном процесу.

Одлучне смо:

35. да женама обезбиједимо равноправан приступ привредним ресурсима, укључујући земљиште, кредитирање, науку и технологију, стручно оспособљавање, информације, комуникације и тржишта, као средства подршке напретку и оснаживању жена и дјевојчица, укључујући унапређење њихових капацитета за коришћење бенефиција равноправног приступа, између осталог, путем међународне сарадње.

36. да Платформа за акцију поосигне успјех, што ће захтијевати снажну одлучност влада, међународних организација и институција на свим нивоима. Дубоко смо увјерене да су економски развој, друштвени развој и заштита околине међусобно зависне и подрживе компоненте одрживог развоја, који је оквир наших напора да постигнемо виши квалитет живота за све људе. Праведан друштвени развој, који кроз оснажење сиромашних, посебно жена које живе у сиромаштву, рационално користи природне ресурсе, пријекно је потребна основа одрживог развоја. Такође увиђамо да широко заснован и рационалан економски раст у контексту одрживог развоја неопходно мора подржавати друштвени развој и друштвену правду. За успјех Платформе за акцију такође ће бити потребно: мобилизовати ресурсе на државним и међународним нивоима, као и додатне ресурсе за земље у развоју свих расположивих механизма финансирања, укључујући мултилатералне, билатералне и приватне изворе за напредак жена; финансијска средства за јачање капацитета домаћих, суб-регионалних, регионалних и међународних институција; одлучно одређење за једнакост, једнаке одговорности и могућности, као и равноправно учешће жена и мушкараца у свим домаћим, регионалним и међународним органима и кључним процесима; те успостављање и јачање механизма на свим нивоима одговорних женама свијета;

37. да обезбиједимо успјех Платформе за акцију у земљама са економијом у

транзицији, за што ће бити потребна, у континуитету, међународна сарадња и помоћ.

38. Овим чином, као владе, усвајамо и обавезујемо се на имплементацију следеће Платформе за акцију, којом се обезбеђује присуство гендер перспектива у свим нашим платформама и програмима. Тражимо од система Уједињених нација, регионалних и међународних финансијских институција, других релевантних регионалних и међународних институција те невладиних организација, уз пуно поштовање њихове аутономије, као и свих сектора грађанског друштва, у сарадњи са владама, да се у потпуности посвете и дају свој допринос имплементацији ове Платформе за акцију.

ПЛАТФОРМА ЗА АКЦИЈУ

I ИЗЈАВА О ЦИЉЕВИМА И ПЛАНОВИМА

1. Платформа за акцију је програм оспособљавања и давања већих овлашћења женама. Циљ је убрзање имплементације Стратегија окренутих будућности у погледу унапређења права жена, формулисаних у Најробију (1/), и уклањање свих препрека које стоје на путу активном учешћу жена у свим сферама јавног и приватног живота - путем обезбјеђивања њиховог пуног и равноправног учешћа у економском, друштвеном, културном и политичком процесу доношења одлука. То значи да би се принцип равноправног учешћа жена и мушкараца у власти и одговорности требао установити код куће, на радном мјесту и у широј државној и међународној заједници. Равноправност мушкараца и жена је питање људских права и услов за социјалну правду и такође неопходан и основни предуслов за равноправност, развој и мир уопште. Трансформисано партнерство, засновано на равноправности жена и мушкараца, јест услов за човјеку окренут одрживи развој. Непрекидан и дугорочан ангажман је од основне важности да би жене и мушкарци могли радити заједно у своју корист, у корист своје дјеце те у корист друштва и тако одговорити изазовима двадесет првог стољећа.

2. Платформа за акцију реарфирмише основни принцип дат у Бечкој декларацији и Акционом програму (2/), усвојеним од стране Свјетске конференције о људским правима, који каже да су људска права жена и женске дјеце неотуђиви, недјелјиви и саставни дио општих људских права. Као програмом за акцију, Платформом се жели промовисати и штитити пуно уживање свих људских права и основних слобода од стране свих жена током цијелог њиховог живота.

3. Платформом за акцију се наглашава да жене имају заједничке интересе, на чијем се рјешавању може радити само заједнички и у партнерству са мушкарцима, на заједничком циљу полне* равноправности широм свијета. Њоме се поштује (и придаје јој се вриједност) потпуна различитост ситуација и услова живота у којима се жене налазе, те се признаје да се неке жене суочавају са посебним препрекама приликом оспособљавања и добијања овлашћења.

4. Платформом за акцију се захтијева тренутна и усклађена активност свих страна на стварању мирног, праведног и хуманог свијета, заснованог на људским правима и основним слободама, укључујући и принцип равноправности свих људи - свих животних доба, из свих сфера живота, и у том циљу, констатује се

да је широко засновани, стални друштвени развој у контексту одрживог развоја неопходан за одржавање друштвеног развоја и друштвене правде.

5. За успјех имплементације Платформе за акцију биће неопходан висок ангажман влада, међународних организација и институција на свим нивоима. Такође, биће потребна адекватна мобилизација ресурса на државном и међународном нивоу као и нови и додатни ресурси за земље у развоју - из свих механизма финансирања који су на располагању, укључујући мултилатералне, билатералне и приватне изворе, с циљем побољшања положаја жена. Биће потребни и финансијски ресурси намијењени јачању способности државних, подрегионалних, регионалних и међународних институција као и предан рад на постизању једнаких права, једнаких одговорности, једнаких могућности, те равноправном учешћу жена и мушкараца у свим државним, регионалним и међународним органима и процесима одлучивања, као и успостављању или јачању механизма на свим нивоима којима се обезбјеђује одговорност пред свим женама у свијету.

II Глобални Оквир

6. Четврта свјетска конференција о женама се одржава у тренутку кад свијет стоји на прагу новог миленијума.

7. Платформом за акцију се подржава Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (3/) и иде се даље у погледу унапређења положаја жена на основу Стратегија окренutih будућности, донесених у Најробију, као и релевантних резолуција усвојених од стране Економско-социјалног вијећа и Генералне скупштине УН. Текстом Платформе за акцију жели се установити група приоритетних активности које би требало провести током наредних пет година.

8. У Платформи за акцију је интерпретирана важност споразума постигнутих на: Свјетском самиту о дјечи, Конференцији Уједињених нација о заштити околине и развоју, Свјетској конференцији о људским правима, Међународној конференцији о становништву и развоју и Свјетском самиту о социјалном развоју, у којима су дати конкретни приступи и обавезе у погледу унапређивања одрживог развоја и међународне сарадње и јачања улоге Уједињених нација у том циљу. Слично томе, на Глобалној конференцији о одрживом развоју малих острвских земаља у развоју, Међународној конференцији о исхрани, Међународној конференцији о примарној здравственој заштити и Свјетској конференцији о образовању за све - обрађивани су различити аспекти развоја

и људских права, у оквиру њихових појединачно специфичних перспектива, уз обраћање значајне пажње на улогу жена и женске дјеце. Поред тога, у Међународној години домородачких народа свијета (4/), Међународној години породице (5/), Години толеранције Уједињених нација (6/), Женевској декларацији о женама на селу (7/) и Декларацији о елиминацији насиља над женама (8/) такође се наглашавају питања оспособљавања и давања овлашћења женама као и питања њихове равноправности.

9. Циљ Платформе за акцију, који је у пуном складу са сврхом и принципима Повеље Уједињених нација и са међународним правом, јест оспособљавање и давање овлашћења женама. Потпуна реализација свих људских права и основних слобода свих жена од битне је важности за оспособљавање и давање овлашћења женама. Иако постоје државне и регионалне особености и различити историјски, културни и вјерски амбијенти, дужност је држава, без обзира на њихове политичке, економске и културне системе, да унапређују и штите сва људска права и основне слободе (9/). Имплементација ове Платформе, између осталог, кроз државне законе и формулацију стратегија, правила, програма и приоритета развоја треба да буде суверена одговорност сваке државе, у складу са свим људским правима и основним слободама, а значај и пуно поштовање различитих вјерских и етичких вриједности, културног миљеа и филозофских увјерења појединаца и њихових заједница треба допринијети потпуном уживању људских права од стране жена, а са циљем постизања равноправности, развоја и мира.

10. Од Свјетске конференције за преглед и процјену постигнутих учинака Деценије Уједињених нација намијењене женама: равноправност, развој и мир, одржане у Најробију 1985. године, и усвајања Стратегија окренутих будућности у погледу унапређења положаја жена, донесених у Најробију, свијет је прошао кроз дубоке политичке, економске, социјалне и културне промјене, које су имале и позитивног и негативног утицаја на жене. На Свјетској конференцији о људским правима је констатовано да су људска права жена и женске дјеце неутуђиви, недјелјиви и саставни дио општих људских права. Потпуно и равноправно учешће жена у политичком, грађанском, економском, друштвеном и културном животу на државном, регионалном и међународном нивоу, те искорјењивање свих облика дискриминације на основу пола - приоритетни су циљеви међународне заједнице. Свјетска конференција о људским правима је поново потврдила свечану обавезу свих држава да испуњавају своје дужности у смислу унапређења универзалних поштовања примјене и заштите свих људских права и основних слобода за све, у складу са Повељом Уједињених нација као и другим инструментима који се тичу људских права и међународног права. Универзална природа ових права и слобода је нешто што се не може довести у питање.

11. Крај хладног рата имао је за посљедицу промјене у међународним

односима и смањење ривалитета међу суперсилама. Пријетња глобалним оружаним сукобом се смањила, док су се међународни односи побољшали, а изгледи на мир међу народима су се повећали. Иако је пријетња глобалним сукобом умањена, агресивни ратови, оружани сукоби, колонијалистичке и друге форме стране доминације и стране окупације, грађански ратови и тероризам и данас настављају да харају многим дијеловима свијета. Долази до озбиљних кршења људских права жена, посебно у току оружаних сукоба. То су, између осталог, убиства, мучења, систематска силовања, присилне трудноће и присилни побачаји, а посебно у оквиру политике етничког чишћења.

12. Одржање мира и сигурност на глобалном, регионалном и локалном нивоу, уз спречавање политике агресије и етничког чишћења, те разрешење оружаних сукоба, од основне су важности за заштиту људских права жена и женске дјеце, као и за елиминацију свих облика насиља над њима и њиховог кориштења као средства за рат.

13. Претјерани издаци за војску, укључујући глобалне издатке за војску и трговину оружјем, те инвестиције у производњу и набавку оружја смањили су расположиве ресурсе за друштвени развој. Као посљедица оптерећивања дугом и других економских тешкоћа, многе земље у развоју су предузеле политику структуралних прилагођавања. Шта више, постоје програми реструктурирања који су лоше направљени и примјењивани, са штетним посљедицама по друштвени развој. Број људи који живе у сиромаштву је током претходне деценије у већини земаља у развоју диспропорционално порастао, посебно у тешко задуженим земљама.

14. У контексту претходно казаног треба нагласити социјалну димензију развоја. Убрзан економски раст, иако неопходан за социјални развој, не унапређује сам по себи квалитет живота становништва. У неким случајевима могу се појавити услови који погоршају друштвену неједнакост и маргинализацију. Стога је неопходно потражити нове алтернативе, којима би се обезбиједило да сви чланови друштва имају користи од економског раста - на основу холистичког приступа свим аспектима развоја: расту, равноправности жена и мушкараца, социјалној правди, очувању и заштити природне средине, одрживости, солидарности, учешћу, миру и поштивању људских права.

15. Свјетски покрет за демократизацију отворио је политичке процесе у многим државама, али још увијек није постигнуто широко учешће жена као пуних и равноправних партнера са мушкарцима у доношењу кључних одлука, поготову не у политици. Јужноафричка политика институционализованог расизма – апартејд - скинута је са сцене и дошло је до мирног и демократског преноса власти. У Централној и Источној Европи транзиција ка парламентарној демократији одиграва се брзо и доводи до широког спектра различитих

искустава, зависно од конкретних околности у свакој од тих земаља. Док се транзиција углавном одиграла мирно, у неким земљама тај је процес био ометен оружаним сукобима, који су за посљедицу имали тешка кршења људских права.

16. Широко раширена економска рецесија, као и политичка нестабилност у неким регионима узрок су деградације развојних циљева у многим земљама. То је довело до експанзије неописивог сиромаштва. Од преко једне милијарде људи који живе у најгорем сиромаштву, жене представљају велику већину. Брз процес промјена и прилагођавања у свим секторима такође је довео до пораста незапослености и недовољне запослености, што је посебно утицало на положај жена. У многим случајевима програми структуралних прилагођавања нису били сачињени тако да се смање негативне посљедице на угрожену популацију или на жене, нити су били такви да обезбиједи позитивне ефекте на ту популацију тако што би се спријечила њихова маргинализација у економским и социјалним активностима. Финални акт уругвајског круга мултилатералних трговинских преговора (10/) подвукао је раст међусобне зависности државних економија, као и важност либерализације трговине и приступа отвореним, динамичним тржиштима. У неким регионима се такође веома много троши на војску. Упркос повећању званичне помоћи развоју од стране неких земаља, та званична помоћ је у цјелини одавно опала.

17. Потпуно сиромаштво и феминизација сиромаштва, незапосленост, све већа угроженост околине, стално насиље над женама и широко присутно искључивање половине човјечанства из институција моћи и власти намећу потребу за наставком потраге за развојем, миром и сигурности, као и за начином обезбјеђења човјеку окренутог одрживом развоја. Учесће и вођство женске половине човјечанства је од суштинске важности за успјех тог трагања. Стога, само једна нова ера међународне сарадње међу владама и народима, заснована на духу партнерства и праведном међународном социјалном и економском окружењу, те радикална трансформација односа међу женама и мушкарцима ка односу правога и равноправног партнерства, омогућиће да се свијет успјешно суочи са изазовима двадесет првог столећа.

18. Новији развој међународно-економске ситуације у многим случајевима имао је диспропорционалан учинак на жене и дјецу, од којих већина живи у земљама у развоју. У оним државама које носе велики терет страног дуга, програми и мјере структуралних прилагођавања, иако дугорочно корисни, довели су до смањивања суме која се даје за друштвене трошкове, што тешко погађа жене, посебно у Африци и у најнерзвијенијим земљама. То се погоршава у фази када одговорност за основне друштвене услуге прелази са влада на жене.

19. Економска рецесија у многим развијеним земљама и земљама у развоју и текуће реструктурирање земаља у економској транзицији довели су до диспропорционално негативних посљедица на запошљавање жена. Жене често немају избора него да или прихвате запослење које нема сигурност дугорочног посла или које подразумијева опасне услове рада, или рад у незаштићеној домаћој радиности, или да буду незапослене. Многе жене улазе на тржиште рада на послове који су лоше плаћени и мало цијењени у жељи да унаприједи кућни доходак; друге се одлучују на миграцију из истих разлога. Без икаквог смањења њихових осталих одговорности, ово значи додатни терет рада за жене.

20. Макро и микро економска политика и програми, као и структурална прилагођавања, нису увијек пројектовани тако да су узете у обзир њихове посљедице по жене и женску дјецу, посебно на оне које живе у сиромаштву. Сиромаштво је све веће и у апсолутном и у релативном смислу, а број жена које живе у сиромаштву у многим регионима расте. Има много градских жена које живе у сиромаштву. Међутим, патња жена које живе у сеоским и удаљеним областима заслужује посебну пажњу с обзиром на стагнацију развоја у тим областима. У земљама у развоју, чак и у оним гдје државни параметри показују побољшања, већина сеоских жена и даље живи у условима економске неразвијености и друштвене маргинализације.

21. Жене дају кључни допринос економији и борби против сиромаштва путем или плаћеног или неплаћеног рада код куће, у локалној заједници и на радном мјесту. Све већи број жена постиже економску независност путем добро плаћеног запослења.

22. Једну четвртину свих домаћинстава у свијету воде жене, а многа друга домаћинства су зависна од зараде жена, чак и тамо гдје има мушкараца. Домаћинства која издржавају жене често спадају у најсиромашнија домаћинства због дискриминације у платама, због професионалне деградације на тржишту рада и других баријера заснованих на полу. Дезинтеграција породице, кретања становништва између урбаних и руралних средина у земљама, међународна миграција, ратови и интерна измјештања становништва фактори су који доприносе порасту броја домаћинстава која воде жене.

23. Схватајући да су постизање и одржање мира и безбједности предуслов за економски и друштвени напредак, жене се све више постављају као централни протагонисти, у различитим својствима, у оквиру покрета човјечанства за мир. Њихово пуно учешће у одлучивању, спречавању и рјешавању сукоба као и у другим иницијативама за мир од основне је важности за остварење трајног мира.

24. Вјера, духовност и увјерења играју централну улогу у животу милиона жена и мушкараца, у начину на који живе и у аспирацијама које имају у вези са будућности. Право на слободу мисли, савјести и вјероисповијести је неутуђиво и мора се универзално уживати. Ово право обухвата слободу на вјероисповијест или вјеру по властитом избору, било појединачно или у заједници са другима, у јавности или приватно, и на испољавање религије или увјерења кроз обреде, поштовање вјерских обичаја, вјерску праксу и учење. Да би се постигли равноправност, развој и мир, потребно је поштовати ова права и слободе у потпуности. Религија, мишљење, савјест и увјерење могли би и могу допринијети испуњавању моралних, етичких и духовних потреба жена и мушкараца и остварењу њихових пуних потенцијала у друштву. Међутим, признаје се да сваки облик екстремизма може имати негативних посљедица по жене и може довести до насиља и дискриминације.

25. Четврта свјетска конференција о женама би требало да убрза процес који је формално почео 1975. године, године коју је Генерална скупштина Уједињених нација прогласила Међународном годином жена. Та година је била прекретница у смислу што су тада женска питања стављена на дневни ред. Декада жена Уједињених нација (1976-1985.) представљала је свјетски покушај да се размотре статус и права жена и да се жене уведу у одлучивање на свим нивоима. Године 1979. Генерална скупштина је усвојила Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације над женама, која је ступила на снагу 1981. године и којом је постављен међународни стандард за оно што се назива равноправношћу жена и мушкараца. Године 1985. Свјетска конференција за преглед и процјену постигнутих резултата Декаде жена Уједињених нација: равноправност, развој и мир, усвојила је Стратегије окренуте будућности у погледу унапређења положаја жена, које су донесене у Најробију и које би требале бити примијењене до 2000. године. Дошло је до битног напретка у постизању једнакости између жена и мушкараца. Многе владе су усвојиле законодавство којим се унапређује равноправност жена и мушкараца и успоставиле државне механизме којима се обезбјеђује да питања полне једнакости буду доминантно заступљена у свим областима друштва. Међународне агенције су обратиле већу пажњу на статус и улогу жена.

26. Све већа моћ невладиног сектора, посебно женских организација и феминистичких група, постаје погонска снага промјена. Невладине организације играју важну пропагандну улогу у унапређењу законодавства и механизма којима ће се обезбиједити напредак жена. Оне су постале катализатор за нове приступе развоју. Многе владе све више увиђају да је улога коју играју невладине организације важна, те да је важна сарадња са тим организацијама ради постизања напретка. Међутим, у неким земљама владе и даље ограничавају могућности невладиних организација за слободан рад.

Жене, путем невладиних организација, учествују у раду и утичу на мјесне, државне, регионалне и глобалне форуме и међународне дебате.

27. Од 1975. године сазнања о статусу и жена и мушкараца су порасла и доприносе даљњим активностима којима је циљ унапређење равноправности жена и мушкараца, посебно тамо гдје долази до великог напретка у образовању жена и до значајног пораста њиховог учешћа у плаћеној радној снази. Границе подјеле рада између полова на продуктивну и репродуктивну улогу се постепено бришу јер су жене почеле да улазе у области рада којима су прије доминирали мушкарци, а мушкарци су почели да прихватају већу одговорност за послове у домаћинству, укључујући ту и бригу о дједи. Међутим, промјене женских улога су веће и брже него промјене мушких улога. У многим земљама разлике у женским и мушким достигнућима и активностима још увијек се не узимају као последица друштвено изграђених полних улога, за разлику од схватања да се ради о неизмијењивим биолошким разликама.

28. Штавише, 10 година након Конференције у Најробију још није постигнута једнакост између жена и мушкараца. У просјеку, жене представљају само 10 посто у свим изабраним законодавним органима у свијету, а у већини државних и међународних управних структура, и јавних и приватних, оне су још увијек без довољно представника. Уједињене нације нису изузетак. Педесет година након формирања, Уједињеним нацијама се још увијек ускраћују благодети женског управљања тиме што имају недовољно жена -представница на нивоима одлучивања у оквиру Секретаријата као и специјализованих органа.

29. Жене имају пресудну улогу у породици. Породица је основна јединица друштва и као таква би се требала јачати. Она има право да добије свеобухватну заштиту и подршку. У различитим културним, политичким и друштвеним системима постоје различити облици породице. Права, способности и одговорности чланова породице морају се поштовати. Жене дају велики допринос добробити породице и развоју друштва, што још није схваћено нити размотрено у својој пуној важности. Друштвени значај материнства, мајчинство, и улога родитеља у породици и у васпитању дјете - морали би да буду признати. Васпитање дјете захтијева заједничку одговорност родитеља, жена и мушкараца, као и друштва у цјелини. Материнство, родитељство и улога жене у рађању и стварању породице не смију бити основа за дискриминацију нити то смије ограничити пуно учешће жене у друштву. Такође би требало дати признање и важној улози коју жена често има у многим земљама у бризи и њези других чланова своје породице.

30. Иако је брзина раста свјетског становништва у опадању, број становника свијета је висок у апсолутним мјерилима, са тренутним прирастом од близу

86 милиона људи годишње. Два друга битна демографска тренда имају дубоке реперкусије на размјеру зависности у породицама. У многим земљама у развоју, 45% до 50% становника је млађе од 15 година, а у индустријализованим земљама и број и однос старих људи су у порасту. Према предвиђањима Уједињених нација, до 2025. године 72% становника преко 60 година старости ће живјети у земљама у развоју, а више од половине тих становника ће бити жене. Брига и нега дјече, болесних и старијих је одговорност која непропорционално пада на жене - због недостатка једнакости и неуравнотежене подјеле плаћеног и неплаћеног посла између жена и мушкараца.

31. Предмногим женама стоје посебне препреке због различитих фактора осим пола самог по себи. Често ти различити фактори изолују или маргинализују такве жене. Њима се, између осталог, ускраћују њихова људска права, немају приступа или им се ускраћује приступ образовању и професионалном усавршавању, запослењу, стану и економској самодовољности, те их се искључује из процеса одлучивања. Тим женама се често ускраћује могућност доприноса својим заједницама у оквиру главног правца кретања друштва.

32. Претходна декада је такође свједочила о све већем признању посебних интереса и проблема жена из домородачких народа, чији идентитет, културне традиције и облици друштвеног организовања унапређују и јачају заједнице у којима живе. Жене припаднице домородачких народа често се сусрећу са препрекама и као жене и као припаднице тих домородачких заједница.

33. Током претходних 20 година свијет је доживио експлозију у области комуникација. Са напретком у компјутерској технологији и сателитској и кабловској телевизији глобални приступ информацијама се и даље шири и расте, тиме стварајући нове могућности за учешће жена у комуникацијама и масовним медијима, као и у ширењу информација женама. Међутим, глобалне мреже комуникације се користе да се шире стереотипне и недостојне слике жена у уске комерцијалне и потрошачке сврхе. Све док жене не буду равноправно учествовале и у техничкој области и у области одлучивања у комуникацијама и масовним медијима, укључујући и умјетност, и даље ће бити погрешно представљане и свијест о реалности живота жена и даље неће бити присутна. Медији имају велики потенцијал у промоцији напретка жена и мушкараца тако што приказују жене и мушкараце на нестереотипне, различите и уравнотежене начине, и с поштовањем достојанства и вриједности особе.

34. Стална еколошка деградација која погађа сва људска бића често има директније посљедице на жене. Женско здравље и живот су угрожени загађењем и отровним оппадом, сјечом шуме великих размјера, претварањем плодне земље у пустињско тло, сушама и уништавањем земљишта и обалских

и морских ресурса, уз све већу учесталост еколошки узрокованих здравствених проблема код жена и женске дјеце, чак и регистрованих смртних случајева. Највише су свим тим погођене жене са села и жене из домородачких народа, чија егзистенција и свакодневни опстанак зависе директно од одрживости екосистема.

35. Сиромаштво и еколошка деградација су уско повезани. Сиромаштво има као последицу одређене врсте еколошког стреса, али главни узрок сталног погоршавања глобалне природне средине јесу неодрживи начини трошења и производње, посебно у индустријализованим земљама, што је предмет озбиљне забринутости и што погоршава сиромаштво и неравнотежу.

36. Глобални трендови су довели до дубоких промјена у стратегији опстанка и структури породице. У свим регионима је дошло до значајног повећања броја људи који се селе у градове из руралних подручја. Предвиђа се да ће глобална урбана популација до 2000. године достићи 47% од укупног броја становника. Отприлике 125 милиона људи су мигранти, избјеглице и расељена лица, а половина њих живи у земљама у развоју. Ова масовна кретања људи имају дубоке последице на структуру и добробит породице и остављају неједнаке последице на жене и мушкарце, укључујући ту, у многим случајевима, и сексуалну експлоатацију жена.

37. Према процјенама Свјетске здравствене организације (WHO), до почетка 1995. године укупни број случајева синдрома стечене имунодефицијенције (AIDS) био је 4,5 милиона. Процијењено је да је 19,5 милиона мушкараца, жена и дјеце инфицирано вирусом хумане имунодефицијенције (HIV) откад је та болест први пут дијагностицирана а процијењује се да ће до краја ове деценије (деведесетих година двадесетог вијека) бити заражено још 20 милиона људи. У новим случајевима је вјероватније да ће жене бити двоструко више заражене него мушкарци. У раној фази пандемије AIDS-а жене нису биле инфициране у великом броју, међутим, сада је инфицирано око 8 милиона жена. Младе жене и адолесценткиње су посебно угрожене. Процијењује се да ће до краја 2000. године бити инфицирано више од 13 милиона жена, а 4 милиона жена ће умријети од последица AIDS-а. Поред тога, процијењује се да ће се сваке године јављати око 250 милиона нових случајева болести које се преносе полним путем. Брзина преношења болести које се преносе полним путем, укључујући и HIV / AIDS, алармантно расте код жена и дјевојака, поготову у земљама у развоју.

38. Од 1975. године дошло се до значајних сазнања и података о статусу жена и условима у којима оне живе. Током цијелог животног циклуса женину свакодневну егзистенцију и њене дугорочне аспирације ограничавају

дискриминаторски ставови, неправичне друштвене и економске структуре, и недостатак ресурса у већини земаља, што спречава њихово потпуно и равноправно учешће у друштвеном животу. У низу земаља, пракса пренаталног избора пола, већа смртност врло младих дјевојчица и ниже стопе похађања школе од стране дјевојчица него од стране дјечака указују на то да потенцирање синова умањује женској дјечи могућност приступа храни, образовању и здравственој заштити, чак и самом животу. Дискриминација над женама почиње, дакле, у најранијој фази живота и стога се на то мора обратити пажња од тог момента па надаље.

39. Женско дијете данашњице је жена сутрашњице. Способности, идеје и енергија женског дјетета су од основне важности за потпуно постизање циљева једнакости, развоја и мира. Да би женско дијете могло развити свој потенцијал у потпуности, оно мора бити одгајано у средини која му даје подршку и могућности, гдје би његове духовне, интелектуалне и материјалне потребе за опстанком, заштитом и развојем биле испуњене и његова права на равноправност била обезбијеђена. Ако жене треба да буду равноправни партнери са мушкарцима у сваком аспекту живота и развоја, сада је вријеме кад треба препознати људско достојанство и вриједност женског дјетета и обезбиједити му потпуно уживање људских права и основних слобода, укључујући права формулисана у Конвенцији о правима дјетета (11/), чија се ратификација најтоплије препоручује. Међутим, постоје подаци да се широм свијета врши дискриминација и насиље над женском дјецом, и то од најранијих година живота, и да се оно несмањено наставља током цијелог њиховог живота. Женска дјеца често имају мање приступа храни, физичкој и менталној здравственој заштити и образовању, и уживају мање права, могућности и благодети дјетињства и младог доба него дјечаци. Често се подвргавају различитим формама сексуалне и економске експлоатације, педофилији, присилној проституцији и, вјероватно, продаји органа и ткива, насиљу и штетним обичајима као што су убиства женске дјеце и пренатално одабирање пола, инцест, мутилација женских гениталија, и рани брак укључујући и рани брак чак у дјетињству.

40. Половина становника свијета има мање од 25 година, а већина омладине свијета – преко 85% – живи у земљама у развоју. Људи који доносе стратегије морају схватити импликације ових демографских фактора. Морају се предузети посебне мјере са циљем обезбјеђења да младе жене посједују животне вјештине које су неопходне за активно и ефикасно учешће на свим нивоима друштвеног, културног, политичког и економског управљања. Биће од пресудне важности да међународна заједница покаже нову оријентацију ка будућности - оријентацију ка инспирисању нове генерације жена и мушкараца да заједно раде у циљу обезбјеђења праведнијег друштва. Нова генерација

вођа мора прихватити и промовисати свијет у којем ни једно дијете неће бити подвргавано неправди, притиску и неједнакости и у ком ће бити слободно да развија своје властите потенцијале. Принцип равноправности мушкараца и жена стога мора бити саставни дио процеса социјализације.

III КРИТИЧНЕ ОБЛАСТИ КОЈЕ ИЗАЗИВАЈУ ЗАБРИНУТОСТ

41. Унапређење положаја жена и постизање једнакости између жена и мушкараца јест питање људских права и услов за социјалну правду, и не треба га гледати изоловано - као женско питање. То је једини начин да се изгради одрживо, праведно и развијено друштво. Оспособљавање жена и равноправност жена и мушкараца су предуслови за постизање политичке, социјалне, економске, културне и еколошке сигурности свих људи.

42. Већина циљева постављених у Стратегијама окренутим будућности у погледу унапређења положаја жена, које су донесене у Најробију, није постигнута. Препреке које су на путу оспособљавања жена и давања овлашћења женама још увијек су ту, упркос напору влада, као и невладиних организација и жена и мушкараца широм свијета. Огромне политичке, економске и еколошке кризе су присутне у многим дијеловима свијета. Неке од њих су агресивни ратови, оружани сукоби, колонијалне и друге форме стране доминације или стране окупације, грађански ратови и тероризам. Ове ситуације, комбиноване са систематском или де факто дискриминацијом, кршењем или нештићењем људских права и основних слобода свих жена, те њихових културних, економских, грађанских, политичких и социјалних права, као и права на развој, уз усађене предрасуде према женама и женској дјечи само су неке од тих препрека на које се наилази још од Свјетске конференције за преглед и процјену достигнућа Деценије жена Уједињених нација: Равноправност, развој и мир, 1985. године.

43. Оцјена напретка од Конференције у Најробију открива посебна питања која изазивају забринутост – проблеме које би било потребно приоритетно рјешавати. Сви актери би требали усмјерити пажњу и ресурсе на стратешке циљеве везане за критичне области, које изазивају забринутост, а које су, по логици ствари, међусобно повезане, међусобно зависне и представљају приоритет. Потребно је да ти актери развију и примјене механизме за одређивање одговорности у свим областима које изазивају забринутост.

44. У том циљу позивају се владе, међународна заједница и грађанско друштво, као и невладине организације и приватни сектор, да предузму стратешку акцију у сљедећим критичним областима, које изазивају забринутост:

- стални и све већи терет сиромаштва на женама;
- пеједнакост и недостаци као и неравноправан приступ образовању и обучавању;
- неједнакости и недостаци као и неравноправан приступ здравственој заштити и сродним услугама;
- насиље над женама;
- посљедице оружаних и других сукоба које погађају жене, укључујући и оне жене које живе под страном окупацијом;
- неравноправност у економским структурама и политикама, у свим формама производних активности и у приступу средствима;
- неједнакост између мушкараца и жена у расподјели власти и одлучивања на свим нивоима;
- недовољни механизми подршке унапређења положаја жена на свим нивоима;
- недостатак поштовања и неадекватна промоција и заштита људских права жена;
- стереотипно прихватање жене и неравноправност у приступу и учешћу у свим системима комуникације, посебно у медијима;
- неравноправност полова у управљању природним ресурсима и у чувању околине;
- стална дискриминација и кршење права женске дјече.

IV СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И АКЦИЈЕ

45. У свакој од критичних области које изазивају забринутост дијагностира се проблем и предлажу стратешки циљеви са конкретним акцијама које требају предузети различити актери да би се постигли ти циљеви. Стратешки циљеви се изводе из критичних области, које изазивају забринутост, а специфичне акције које треба предузети превазилазе границе једнакости, развоја и мира – тј. циљева Стратегија окренутих будућности у погледу унапређења положаја жена, донесених у Најробију – и одражавају њихову међусобну зависност. Циљ предузетих активности је унаприједити положај свих жена, без изузетка, које се често суочавају са сличним препрекама, а посебно пажњу треба обратити групама које су најугроженије.

46. У Платформи за акцију се констатује да се жене суочавају са препрекама ка потпуној равноправности и напретку због фактора као што су: раса, животна

доб, језик, националност, култура, вјероисповијест или инвалидност, због тога што припадају урођеничким народима или због неког другог статуса. Многе жене наилазе на специфичне препреке, које су у вези са њиховим породичним статусом (посебно ако су једини родитељи својој дјечи) као и у вези са њиховим друштвено-економским статусом, укључујући ту и животне услове у руралним, изолованим или сиромашним областима. Постоје и додатне препреке за жене избјеглице, друге расељене жене, укључујући и унутрашње расељене жене, имигранткиње или мигранткиње, чак и неке жене које мигрирају ради запослења. Многе жене су такође посебно угрожене еколошким катастрофама, тешким и заразним болестима и различитим облицима насиља над њима.

IV-A. ЖЕНЕ И СИРОМАШТВО

47. Више од једне милијарде људи у данашњем свијету, а велика већина од њих су жене, живи у неприхватљивим условима сиромаштва, већином у земљама у развоју. Сиромаштво има различите узроке, чак и структуралне природе. Сиромаштво је комплексан, мултидимензионалан проблем, са коријенима и у државним и у међународним доменима. Глобализација свјетске економије и све дубља међузависност држава представља изазов и могућност за одржив економски раст и развој, као што уноси и ризике и несигурност у будућност свјетске економије. Несигурна глобалноекономска клима праћена је економским реструктурирањем као и, у једном броју земаља, сталним несавладивим нивоом спољњег дуга и програмима структуралних прилагођавања. Поред тога, све врсте сукоба, расељавања људи и еколошке деградације поткопавају способност влада да задовоље основне потребе свог становништва. Трансформације у свјетској економији дубоко мијењају параметре друштвеног развоја у свим земљама. Значајан тренд, који је присутан, јест све веће сиромаштво жена, чији обим варира од региона до региона. Разлике у половима у економској расподјели моћи такође су значајан фактор који доприноси сиромаштву жена. Миграције и сходне промјене у структури породице поставиле су додатни терет на леђа жена, посебно оних које издржавају неколико чланова породице. Треба поновно промислити о макроекономској политици и преформулисати је тако да одговара тим трендовима. Ова политика се усмјерава готово искључиво на формални сектор. Она такође често омета иницијативе жена и не узима у обзир свој различит учинак на жене и на мушкарце. Примјена анализе равноправности полова на широку лезу политика и програма је стога од пресудне важности за стварање стратегија смањења сиромаштва. Да би се искоријенило сиромаштво и постигао одржив развој, жене и мушкарци морају учествовати у потпуности и

равноправно у формулисању макроекономске и социјалне политике и стратегије за искорјењивање сиромаштва. Искорјењивање сиромаштва не може се постићи само путем програма против сиромаштва, него је потребно демократско учешће и измјене економске структуре са циљем обезбјеђења приступа ресурсима свим женама, као и приступа могућностима и јавним службама. Сиромаштво има различите манифестације, укључујући недостатак прихода и производних ресурса довољних да се обезбиједи одржива егзистенција: глад и неухрањеност, лоше здравље, ограничен приступ или непостојање приступа образовању и другим основним услугама, увећан морбидитет и морталитет од болести; бескућништво и неадекватан смјештај, опасна околина, те друштвена дискриминација и искључивање. Сиромаштво такође карактерише изостанак учешћа у доношењу одлука и у грађанском, друштвеном и културном животу. Оно се јавља у свим земљама – као масовно сиромаштво у многим земљама у развоју и као џепови сиромаштва усред богатства у развијеним земљама. Сиромаштво може бити узроковано економском рецесијом, која за последицу има губитак егзистенције, затим катастрофом или конфликтом. Постоји и сиромаштво радника са ниском платом и крајње очајно стање људи који су изван система подршке породицама, друштвених институција и безбједоносних мрежа.

48. У претходној деценији број жена које живе у сиромаштву се увећао обрнуто пропорционално у односу на број мушкараца, посебно у земљама у развоју. Феминизација сиромаштва је такође постала значајан проблем у земљама са економијом у транзицији, као краткорочна последица процеса политике, економске и друштвене трансформације. Поред економских фактора, ригидност друштвено прописаних полних улога и ограничен приступ жена власти, образовању, квалификацијама, те производним ресурсима, као и други фактори који се јављају, а који могу довести до несигурности породица такође су узрок сиромаштва. Неуспјех у адекватном укључивању питања пола у све економске анализе и планове, те нерјешавање структуралних узрока сиромаштва такође је један од фактора који томе доприносе.

49. Жене дају допринос економији и борби против сиромаштва путем и плаћеног и неплаћеног рада код куће, у заједници и на радном мјесту. Оспособљавање и давање овлашћења женама јест фактор од пресудне важности за искорјењивање сиромаштва.

50. Иако сиромаштво погађа домаћинство у цјелини, због расподјеле рада и одговорности међу половима са циљем напретка домаћинства, жене носе непропорционално велик терет у покушају да управљају потрошњом и производњом у домаћинству, у условима све веће несташице. Сиромаштво је посебно присутно код жена које живе у сеоским домаћинствима.

51. Сиromаштво жена је директно везано за непостојање економских могућности и независности, за недостатак приступа економским ресурсима, између осталог - кредитима, власништву над земљом и наслеђством, за немогућност приступа образовању и службама за подршку те минимално учешће у процесу одлучивања. Сиromаштво такође може присилити жене да се нађу у ситуацијама гдје постају подложне сексуалној експлоатацији.

52. У превеликом броју земаља систем социјалне помоћи не узима довољно у обзир специфичне услове живота жена које живе у сиromаштву, а постоји тенденција да се услуге које такви системи пружају редукују. Ризик од сиromаштва је већи за жене него за мушкарце, посебно у старијем добу, гдје су системи социјалне помоћи засновани на принципу сталног плаћеног запослења. У неким случајевима жене не испуњавају овај услов због пауза у раду, због неуравнотежене прерасподјеле плаћеног и неплаћеног рада. Штавише, старије жене се суочавају са већим препрекама код поновног уласка на тржиште радне снаге.

53. У многим развијеним земљама, гдје су нивои општег образовања и професионалног усавршавања жена и мушкараца слични и гдје постоје системи заштите од дискриминације, економске трансформације током претходне деценије су у неким секторима веома увећале или незапосленост жена или несигурну природу њиховог посла. Пропорција жена међу сиromашном популацијом расте као последица те чињенице. У земљама у којима велики број дјевојчица похађа школу, оне које најраније напусте образовни систем и остану без икаквих квалификација - постају најугроженије на тржишту радне снаге.

54. У земљама са економијом у транзицији и у другим земљама које пролазе кроз фундаменталне политичке, економске и друштвене трансформације, те трансформације често доводе до смањења прихода жена или чак и укидања њихових прихода.

55. Посебно у земљама у развоју, продуктивни капацитет жена требао би порастати путем приступа капиталу, ресурсима, кредитима, земљишним посједима, технологији, информацијама, техничкој помоћи и обуци - да би се увећао њихов приход и унаприједила исхрана, образовање, здравствена заштира и статус у оквиру домаћинства. Ослобађање женског продуктивног потенцијала је основа за сламање круга сиromаштва, тако да жене могу имати пуног удјела у добробитима развоја и у производима свог властитог рада.

56. Одржив развој и сталан и одржив економски раст је могућ само путем унапређења економског, социјалног, политичког, законског и културног статуса

жена. Праведан друштвени развој, у којем се признаје потреба да се оспособе сиромашни, а посебно жене, да користе на одржив начин природне ресурсе, неопходан је темељ одрживог развоја.

57. Успјех политике и мјера које имају циљ подршку или јачање унапређења равноправности полова и унапређење статуса жене требао би бити заснован на интеграцији перспективе те равноправности у генералну политику везано за све сфере друштва, као и за имплементацију позитивних мјера уз адекватну институционалну и финансијску подршку на свим нивоима.

Стратешки циљ А.1. Размотрити, усвојити и одржавати макроекономску политику и развојне стратегије којима ће се водити рачуна о потребама и напорима жена што живе у сиромаштву.

Акције које треба подузети

58. Од стране влада: (а) Ревидирати и измијенити, уз пуно и равноправно учешће жена, макроекономску и социјалну политику у сврху постизања циљева Платформе за акцију; (б) Анализирати, из перспективе полова, политику и програме – укључујући оне који су везани за макроекономску стабилност, структурална прилагођавања, проблеме: спољњег дуга, пореза, инвестиција, запошљавања, тржишта и свих релевантних сектора економије; (в) С обзиром на њихов учинак на сиромаштво, на неједнакост и нарочито на статус жене, процијенити њихов утицај на породично благостање и услове те их прилагодити, на одговарајући начин, тако да се унапређује правичнија расподела производних средстава, богатства, могућности, прихода и услуга; (г) Имплементирати здраву и стабилну макроекономску и секторску политику која је формулисана и која се прати уз пуно и равноправно учешће жена, подстицати широко заснован, одржив економски раст, рјешавати структуралне узроке сиромаштва и усмјеравати их ка искорјењивању сиромаштва, те редуковати неједнакост полова у оквиру свеукупног постизања човјеку окренутог одрживог развоја; (д) Реструктурирати и усмјерити расподелу јавних трошкова тако да се унаприједи економске могућности жена и њихов равноправан приступ производним средствима и тако да се окрену разрјешавању основних социјалних, образовних и здравствених потреба жена, нарочито оних које живе у сиромаштву; (ђ) Развијати секторе пољопривреде и рибарства тамо и у мјери гдје је то потребно да би се осигурала, на одговарајући начин, храна за домаћинства и државу као и самодовољност у погледу хране додјелом неопходних финансијских, техничких и кадровских ресурса; (е) Развијати политику и програме са циљем промоције праведне расподеле хране у домаћинству; (ж) Обезбидјети одговарајуће мреже сигурности и јачати системе помоћи на нивоу државе и заједнице, у оквиру социјалне политике, са циљем омогућавања женама које живе у сиромаштву да поднесу неповољне

економске услове и да сачувају своју егзистенцију, средства и приход у вријеме криза; (з) Стварати економске политике које имају позитиван учинак на запошљавање и приход жена радница и у званичном и незваничном сектору те усвајати конкретне мјере на рјешавању незапослености жена, посебно њихове дугорочне незапослености; (и) Формулисати и примјењивати, према потреби, конкретне економске, социјалне, пољопривредне и сродне мјере са циљем подршке домаћинствима које воде жене; (ј) Разрађивати и примјењивати програме за сузбијање сиромаштва, укључујући планове запошљавања којима се унапређује приступ храни женама које живе у сиромаштву, између осталог, путем адекватног постављања цијена и механизма расподеле; (к) Обезбиједити пуно остварење људских права свим женама мигранткињама, укључујући и жене мигранткиње раднице, и њихову заштиту од насиља и експлоатације; уводити мјере за оспособљавање жена мигранткиња да прибаве уредну документацију, укључујући и мигранткиње раднице; омогућавати производно запошљавање жена мигранткиња са папирима путем признавања њихових квалификација, страног образовања и препорука, те омогућавати њихову пуну интеграцију у радну снагу; (л) Уводити мјере за интеграцију или реинтеграцију жена које живе у сиромаштву и друштвено маргинализованих жена у производно запошљавање и привредне токове, обезбиједити да унутра расељене жене имају потпун приступ економским могућностима и да се признају квалификације и вјештине жена имигранткиња или избјеглица; (љ) Омогућавати женама да добију смјештај који могу платити и приступ земљишним посједима, између осталог, уклањајући све препреке том приступу, са посебним нагласком на испуњавање потреба жена, посебно оних које живе у сиромаштву и оних које су главе домаћинства; (м) Формулисати и примјењивати политику и програме којима се унапређује приступ жена које раде у пољопривреди и рибарству (укључујући пољопривреднице којима је то основно занимање, нарочито у сеоским областима) финансијским, техничким, стручним и маркетиншким службама; обезбиједити приступ и контролу земљишних посједа, приступ одговарајућој инфраструктури и технологији са циљем увећања прихода жена и побољшања прехранбене сигурности домаћинства, посебно у сеоским подручјима, и, по потреби, подстицати развој кооператива које су власништво произвођача а које су тржишно оријентисане; (н) Стварати системе социјалног осигурања тамо гдје не постоје, или их ревидирати у сврху стављања жена и мушкараца на исти ниво, у свим фазама њиховог живота; (њ) Обезбиједити приступ бесплатним или јефтиним правним услугама, укључујући правну писменост, посебно за жене које живе у сиромаштву; (о) Предузети посебне мјере за промоцију и јачање политике и програма за жене припаднице домородачких народа уз њихово пуно учешће и поштивање њихове културне различитости, тако да оне имају прилике и могућности избора у развојном процесу, да би се искоријенило сиромаштво које их угрожава.

59. Од стране мултилатералних финансијских и развојних институција, укључујући Свјетску банку, Међународни монетарни фонд и регионалне развојне институције, те путем билатералне развојне сарадње: (а) У складу са обавезама преузетим на Свјетском самиту за друштвени развој, радити на мобилизацији нових и додатних финансијских ресурса, који су и адекватни и предвидљиви и мобилизовани на начин који пружа максимум расположивости тих ресурса и користи све расположиве изворе финансирања и механизме у сврху давања доприноса искорјењивању сиромаштва и усмјеравању на рјешавање проблема жена које живе у сиромаштву; (б) Јачати аналитичку способност са циљем систематичнијег рјешавања равноправности полова и то интегрисати у разраду и имплементацију програма кредитирања, укључујући структурална прилагођавања и програме економског опоравка; (в) Наћи ефикасна, развојно оријентисана и трајна рјешења за проблеме спољњег дуга са циљем финансирања програма и пројеката усмјерених на развој, укључујући унапређивање положаја жена, између осталог, путем тренутне имплементације фактора опраштања дугова, о чему је постигнут договор у Париском клубу у децембру 1994. године, а што обухвата: смањење дуга, укључујући поништење дуга или друге мјере олакшања дуга, и развити технике претварања дуга које се примјењују на програме и пројекте друштвеног развоја у складу са приоритетима који су формулисани у Платформи за акцију; (г) Позвати међународне финансијске институције да размотре иновативне приступе помоћи земљама са ниским приходом и са високим износом мултилатералних дугова да би се олакшало њихово дужничко оптерећење; (д) Обезбиједити да програми структуралних прилагођавања буду сачињени тако да се минимизирају њихове негативне посљедице по угрожене групе и заједнице те да се обезбиједи позитивни ефекти на такве групе и заједнице спречавањем њихове маргинализације у економским и друштвеним активностима и путем доношења мјера помоћу којих ће оне добити приступ и контролу над економским ресурсима и економским и друштвеним активностима; предузети акције на смањивању неравноправности и економских разлика; (ђ) Размотрити ефекат програма структуралних прилагођавања на друштвени развој путем процјена које воде рачуна о њиховом друштвеном учинку с обзиром на пол као и путем других релевантних метода, са циљем разраде политике којом ће се смањити њихове негативне посљедице и повећати њихов позитивни учинак, осигуравајући тиме да жене не буду те које ће сносити непропорционално велики терет трошкова транзиције; допунити кредите који се дају за прилагођавање појачаним кредитима, намијењеним друштвеном развоју циљних група; (е) Стварати позитивну климу која ће женама омогућити да изграде и очувају одрживу егзистенцију.

60. Од стране државних и међународних невладиних организација и женских група: (а) Мобилизовати све стране укључене у развојни процес, укључујући

академске институције, невладине организације и женске и локалне групе, на унапређењу ефикасности програма за борбу против сиромаштва усмјерених ка најсиромашнијим и најугроженијим групама жена, као што су сеоске или жене припаднице домородачких народа, жене које су главе домаћинства, младе жене и старије жене, избјеглице и жене мигранткиње те жене инвалиди, признајући тиме да је друштвени развој примарно одговорност владе; (б) Ангажовати се у заговарању и успостављању механизма праћења, по потреби, и других релевантних активности да би се обезбиједила имплементација препорука о искорјењивању сиромаштва, које су изнесене у Платформи за акцију, а којима је циљ обезбјеђење одговорности и транспарентности државе и приватних сектора; (в) Укључити у своје активности жене са различитим потребама и узети у обзир чињеницу да омладинске организације све више постају ефикасни партнери у развојним програмима; (г) У сарадњи са владиним и приватним сектором учествовати у разради свеобухватне државне стратегије у циљу унапређења здравствених, образовних и социјалних услуга, тако да жене и женска дјеца свих старосних доба које живе у сиромаштву имају отворен приступ таквим службама; радити на изналажењу финансијских средстава ради обезбјеђења приступа службама које воде рачуна о равноправности полова и пружати услуге на такав начин да се досегну сеоска и удаљена подручја која нису покривена владиним институцијама; (д) У сарадњи са владама, послодавцима и другим друштвеним партнерима и релевантним странама доприносити развоју образовања, квалификовања и доквалификовања са циљем обезбјеђивања да жене могу стећи висок степен умијећа како би могле одговорити новим захтјевима; (ђ) Ангажовати се на заштити женских права тако да жене имају отворен и равноправан приступ економским ресурсима, укључујући право на наслеђство и власништво над земљом или другом имовином, кредите, природне ресурсе и одговарајућу технологију.

Стратешки циљ А.2. Ревидирати законе и административну праксу тако да се осигурају једнака права жена и приступ економским ресурсима.

Акције које треба подузети

61. Од стране влада: (а) Обезбиједити приступ бесплатним или јефтиним правним услугама, укључујући правну писменост, посебно сачињеним за жене које живе у сиромаштву; (б) Подузети законодавне и управне реформе да би се женама омогућио потпуни и равноправан приступ економским ресурсима, укључујући право на наслеђство и на власништво над земљом и осталом имовином, кредитима, природним ресурсима и одговарајућом технологијом; (в) Размотрити ратификацију Конвенције бр. 169 Међународне организације за рад (ILO) у склопу напора на унапређењу и заштити права домородачких народа.

Стратешки циљ А.3. Обезбиједити женама приступ штедним и кредитним механизмима и институцијама.

Акције које треба подузети

62. Од стране влада: (а) Омогућити бољи приступ жена са потешкоћама, укључујући жене предузетнице у сеоским, удаљеним и градским подручјима, финансијским услугама јачањем веза између званичних банака и посредничких кредитних организација, укључујући и законодавну подршку, обуку за жене и институционално јачање посредничких институција, у сврху мобилизације капитала за те институције и повећања доступности кредита; (б) Подстицати везе између финансијских институција и невладиних организација и подржавати иновативне праксе кредитирања, укључујући оне којима се интегрише кредит са услугама и обуком за жене, и обезбиједити кредитне олакшице сеоским женама.

63. Од стране комерцијалних банака, специјализованих финансијских институција и приватног сектора у разматрању властитих политика: (а) Примјенити методе кредита и штедње којима се ефикасно допире до жена које живе у сиромаштву и којима ће се на иновативан начин смањивати трошкови трансакција и редефинисати ризик; (б) Отварати посебне шалтере за зајмове женама, укључујући ту и младе жене које немају приступа традиционалним изворима јемства; (в) Поједностављивати банкарске процедуре, на примјер, смањењем минималног депозита и других услова за отварање банковних рачуна; (г) Обезбјеђивати учешће у одлучивању и заједничко власништво жена клијената, тамо гдје је то могуће, у одлучивању институција које дају кредите и финансијске услуге.

64. Од стране мултилатералних и билатералних развојних кооперативних организација: Подржавати обезбјеђивање капитала и / или средства финансијских институција које пружају услуге оним женама које су мале и микропредузетнице и произвођачи са ниским примањима, како у формалном тако и у неформалном сектору.

65. Од стране влада и мултилатералних финансијских институција, према потреби: Подржавати институције које испуњавају оперативне норме у допирању до великог броја жена и мушкараца са ниским примањима путем капитализације, рефинансирања и подршке институционалном развоју у формама које поспјешују самоодрживост.

66. Од стране међународних организација: Давати већа финансијска средства за програме и пројекте сачињене са циљем промоције одрживих и производних

предузетничких дјелатности на стварању прихода међу угроженим женама које живе у сиромаштву.

Стратешки циљ А.4. Разрадити методологије у којима се води рачуна о полу и провести истраживање са циљем рјешавања проблема феминизације сиромаштва.

Акције које треба подузети

67. Од стране влада, међувладиних организација, академских институција и истраживачких институција, те приватног сектора: (а) Разрадити концептуалне и практичне методе за укључивање аспеката равноправности полова у све видове одређивања економске политике, укључујући планове и програме структуралних прилагођавања; (б) Примјењивати ове методе у провођењу анализе утицаја на полове свих политика и програма, укључујући програме структуралних прилагођавања, те износити резултате истраживања у јавност.

68. Од стране државних и међународних статистичких организација: (а) Прикупљати полно и добно класификоване податке о сиромаштву и о свим аспектима економске активности и разрађивати квалитативне статистичке показатеље, који треба да олакшају процјене економског успеха из перспективе полова; (б) Прикупљати одговарајућа статистичка средства са циљем препознавања и изношења свеукупног рада жена и њиховог доприноса државној привреди, укључујући и њихов допринос у неплаћеном и домаћем сектору, те размотрити однос женског неплаћеног рада са коинциденцијом сиромаштва жена и њиховом већом угрожености сиромаштвом.

IV-Б. ОБРАЗОВАЊЕ И ОБУКА ЖЕНА

69. Образовање је људско право и основно средство постизања циљева једнакости, развоја и мира. Недискриминаторно образовање користи и дјевојчицама и дјецацима и тако у крајњој линији доприноси равноправнијим односима између жена и мушкараца. Равноправан приступ и достизање једнаког образовног степена нужно је уколико се жели да више жена постане носитељицама промјена. Писменост жена је важан кључ у унапређењу здравља, исхране и образовања у породици и у оспособљавању жена за учешће у одлучивању у друштву. Улагање у формално и неформално образовање и обуку дјевојчица и жена, којим се остварује изузетно висока друштвено-економска добит, показало се као једно од најбољих средстава за постизање одрживог развоја и економског раста који је и сталан и одржив.

70. На регионалном нивоу, дјевојчицама и дјечацима је омогућен равноправан приступ основном образовању, осим у неким дијеловима Африке, посебно у субсахарској Африци, те у централној Азији, гдје је приступ образовним институцијама још увијек неодговарајући. Дошло је до напретка у средњем образовању, гдје је у неким земљама омогућен једнак приступ дјечацима и дјевојчицама. Број дјевојака и жена на трећем степену образовања се значајно увећао. У многим земљама приватне школе су имале важну допунску улогу у унапређењу приступа образовању на свим нивоима. Па ипак, више од пет година након што је на Свјетској конференцији о образовању за све (Јомтиен, Тајланд, 1992.) усвојена Декларација о образовању за све и Оквир за акцију задовољавања основних потреба у учењу (12/), отприлике 100 милиона дјеце, а од тога најмање 60 милиона женске дјеце, нема приступ основном школовању, а преко двије трећине од 960 милиона неписмених одраслих особа у свијету су жене. Висока стопа неписмености, која превладава у већини земаља у развоју, посебно у субсахарској Африци и неким арапским државама, остаје и даље озбиљна препрека унапређивању положаја жена и развоју.

71. Дискриминација према дјевојчицама у односу на њихов приступ образовању и даље је присутна у многим областима - због мањка адекватних школских објеката који би били физички и на други начин доступни, неодговарајућег наставног и образовног материјала те због традиционалних ставова, заснованих на полним предрасудама, раних удаја и трудноћа, те сексуалног малтретирања. Дјевојчице од раних година почињу да раде тешке домаће послове. Од дјевојчица и младих жена се очекује да изврше и школске и домаће обавезе, што често за посљедицу има лош успјех у школи и рано напуштање школовања. То има дугорочне посљедице на све аспекте живота жена.

72. Стварање образовне и друштвене средине у којој би жене и мушкарци, дјевојчице и дјечаци, били третирани равноправно и били стимулисани да достигну свој пуни потенцијал, уз поштовање њихове слободе мисли, савјести, вјероисповијести и увјерења, и гдје би се образовним средствима промовисале нестереотипне слике жена и мушкараца, показало би се ефикасним у елиминацији дискриминације жена и неравноправности жена и мушкараца.

73. Женама би требало бити омогућено да стално усвајају знања и вјештине поврх оних које су стекле током младости. Овај концепт учења – учење током цијелог живота укључује како она знања и умијећа која се стекну у формалном образовању и обуци тако и оно знање које се стиче на неформалан начин, укључујући ту добровољне активности, аматерски неплаћени рад и знање усвојено кроз традицију.

74. Образовни програм и наставни материјали још су увијек у великој мјери под утицајем полне дискриминације, и ријетко су примјенљиви на конкретне потребе жена и женске дјеце. Тиме се јачају традиционалне женска и мушка улога, чиме се жени одриче могућност да постане права и равноправна партнерка у друштву. Непостојање свијести о потреби равноправности полова код предавача на свим нивоима јача постојећу неједнакост између мушкараца и жена, појачавајући дискриминацијске тенденције и поткопавајући самопоштовања женске дјеце. Недостатак сексуалног образовања и образовања о репродуктивном здрављу оставља дубински утицај на жене и мушкарце.

75. Научнообразовни програми су нарочито дискриминаторни с обзиром на питање пола. Научни уџбеници се не односе на свакодневна искуства жена и женске дјеце и не одају признање женама научницама. Дјевојчицама се често ускраћује основно образовање из математике, научних дисциплина и техничке обраде, што би им дало знање које би оне могле примијенити за унапређење своје свакодневице и својих могућности за запослење. Напредни студиј из науке или технике припрема жене да преузму активну улогу у технолошком и индустријском развоју њихових земаља, тиме уводећи потребу различитог приступа професионалној и техничкој обуци. Технологија рапидно мијења свијет и утиче и на земље у развоју. Од основне је важности да жене не само имају користи од технологије него и да учествују у процесу од планирања до примјене, праћења и оцјене.

76. Приступ и останак жена и женске дјеце на свим нивоима образовања, укључујући високо образовање у свим академским областима, један је од фактора њиховог сталног напретка у професионалним активностима. Ипак, може се примијетити да су женска дјеца још увијек у ограниченом броју у области студија.

77. Масовни медији су снажно средство образовања. Као образовно средство, масовни медији могу бити инструменат за предаваче и владине и невладине институције у циљу напредовања жена и у циљу развоја. Компјутеризовано образовање и информациони системи све више постају важан елемент у учењу и ширењу знања. Телевизија има највећи утицај на младе, и као таква има могућност обликовања вриједности, ставова и мишљења жена и женске дјеце и на позитиван и на негативан начин. Стога је веома важно да предавачи уче ученике тако да им формирају вјештине критичког просуђивања и анализе.

78. Ресурси који се издвајају за образовање, поготово за жене и женску дјецу, у многим су земљама недовољни а у неким случајевима се још и смањују, укључујући и контекст програма и политике прилагођавања. Таква недовољна средства имају дугорочно лоше посљедице по људски развој, посебно на развој жена.

79. У рјешавању неравноправног приступа и неадекватних образовних могућности, владе и други фактори би требали промовисати активну и видљиву политику усмјеравања полне перспективе у свим политикама и програмима, тако да се прије одлучивања сачини анализа ефеката посебно на жене, а посебно на мушкарце.

Стратешки циљ Б.1. Обезбиједити равноправан приступ образовању

Акције које треба подузети

80. Од стране влада: (а) Унаприједити приступ равноправности у образовању, предузимајући мјере на свим нивоима, на елиминацији дискриминације у образовању на основу пола, расе, језика, вјероисповијести, етничког поријекла, старосног доба или инвалидности, или било ког другог облика дискриминације и, по потреби, разматрати установљавање процедура на рјешавању жалби; (б) До 2000. године обезбиједити универзални приступ основном образовању и осигурати комплетно основно образовање за барем 80% дјече узраста основне школе, елиминисати полни јаз у основном и средњем образовању до 2005. године, обезбиједити универзално основно образовање у свим земљама прије 2015. године; (в) Елиминисати полне разлике у приступу свим областима високог образовања обезбјеђењем једнаког приступа женама развоју каријере, обуци, стипендијама, те усвајањем позитивне акције по потреби; (г) Створити полно усмјерен образовни систем са циљем обезбјеђења једнаких могућности школовања и образовања те пуно и равноправно учешће жена у образовној управи и политици – и одлучивању; (д) Обезбиједити – у сарадњи са родитељима, невладиним организацијама, омладинским организацијама, заједницама и приватним сектором – младим женама академско и техничко образовање, планирање каријере, вођство, друштвене вјештине и радно искуство да би биле припремљене за пуно учешће у друштву; (ђ) Повећати број женске дјече која похађају и остају у школи издвајањем одговарајућих буџетских средстава, ангажовањем подршке родитеља и заједнице, као и путем кампања, флексибилних школских распореда, иницијатива, стипендија и других начина да се смање трошкови образовања женске дјече за њихове породице и да се омогући родитељима да одаберу образовање за женско дијете, те обезбјеђењем права жена и женске дјече на слободу свијести и вјероисповијести у образовним институцијама одбијањем свих дискриминаторских закона у законодавству на бази вјероисповијести, расе и културе; (е) Промовисати образовну средину која елиминише све баријере што ометају образовање трудних адолесценткиња и младих мајки, укључујући, по потреби, и цијеном прихватљиве и физички доступне објекте за његу дјече и за родитељску обуку са циљем подстицања оних који су одговорни да воде бригу о њиховој дјечи и током њиховог школовања, тако да се могу вратити

и наставити и завршити школовање; (ж) Унаприједити квалитет образовања и створити једнаке могућности и за жене и за мушкарце у смислу приступа ради обезбјеђења женама свих животних доба да усвајају знање, способности, вјештине и етичке вриједности потребне да се развију и у потпуности учествују под равноправним условима у процесу друштвеног, економског и политичког живота; (з) Ставити на располагање недискриминаторно и полно оријентисано професионално школско савјетовање и програме усмјереног образовања ради подстицања женске дјеце да похађају академске и техничке образовне програме да би проширила могућности за своју будућу каријеру; (и) Подстицати ратификацију Међународне повеље о економским, друштвеним и културним правима (13/) гдје већ није тако урађено.

Стратешки циљ Б. 2. Искоријенити неписменост жена

Акције које треба подузети

81. Од стране влада, државних, регионалних и међународних органа, билатералних и мултилатералних донатора и невладиних организација: (а) Смањити неписменост жена на барем половину нивоа из 1990. године, са нагласком на сеоске жене, жене мигранткиње, избјеглице и интерно измјештене жене те инвалидне жене; (б) Обезбиједити универзални приступ до 2000. године те радити на обезбјеђењу једнакости полова у завршавању основног образовања имајући на уму женску дјецу; (в) Елиминисати полни јаз у основној и функционалној писмености, држећи се препорука које су дате у Свјетској декларацији о образовању за све (Јомтиен); (г) Сузити разлике између развијених и земаља у развоју; (д) Подстицати ангажман одраслих и породице на унапређивању свеукупне писмености за све људе; (ђ) Унапређивати, скупа са писменошћу, животне вјештине и научно и технолошко знање и рад на ширењу дефиниције писмености, узимајући у обзир и тренутне циљеве и границе.

Стратешки циљ Б.3. Унаприједити приступ жена професионалној обуци, науци и технологији и перманентном образовању

Акције које треба подузети

82. Од стране влада, у сарадњи са послодавцима, радницима и синдикатима, међународним и невладиним организацијама, укључујући женске и омладинске организације, те образовним институцијама: (а) Разрадити и примијенити образовну, квалификациону и преквалификациону политику на жене, посебно на младе жене и жене које поново улазе на тржиште рада, да би им се пружиле вјештине са којим би оне могле испунити потребе у измијењеном друштвено-

економском контексту са циљем унапређења њихових шанси за запослење; (б) Признати неформалне образовне могућности за жене и женску дјецу у оквиру образовног система; (в) Обезбиједити информације женама и женској дјечи о расположивости и користима од професионалне обуке, програма едукације из научних и техничких дисциплина и програма континуиране едукације; (г) Сачинити образовне и програме обуке за жене које су незапослене да би им се пружила нова знања и вјештине које ће унаприједити и проширити њихове шансе за запошљавање, укључујући и самозапошљавање, те развити њихове предузетничке вјештине; (д) Пружити различиту професионалну и техничку обуку и унаприједити приступ и останак жена и женске дјеце у образовању и професионалној едукацији у областима као што су научне дисциплине, математика, грађевина, еколошке дисциплине и технологија, информациона технологија и висока технологија, као и обуку у менаџменту; (е) Унаприједити централну улогу жена у програмима прехранбених и пољопривредних истраживања, те образовних програма; (е) Подстицати прилагођавање наставног програма и наставног материјала, подстицати средину која даје подршку у обуци и предузети позитивне мјере на промоцији обуке за цијели низ професионалних могућности у нетрадиционалним врстама каријере за жене и за мушкарце, укључујући и разраду мултидисциплинарних курсева за наставнике научних дисциплина и математике да би се упознали са важности науке и технологије за живот жена; (ж) Разрадити наставни програм и наставне материјале те формулисати и предузети позитивне мјере да би се женама обезбиједио бољи приступ и учешће у техничким и научним областима, посебно у областима гдје нису заступљене или нису довољно заступљене; (з) Разрадити политику и програме са циљем подстицања жена да учествују у свим приправничким програмима; (и) Обезбиједити више обуке у техничким, менаџерским, пољопривредним и маркетинг областима за жене у пољопривреди, рибарству, индустрији и пословном свијету, занатима и умјетности, са циљем увећања њихових шанси за зараду, њиховог учешћа у економском одлучивању, посебно путем женских организација на локалном нивоу, те њихова доприноса производњи, маркетингу, пословању предузећа, науци и технологији; (ј) Обезбиједити приступ квалитетном образовању и обуци на свим прикладним нивоима за одрасле жене, без или са мало образовања, за инвалидне жене или за мигранткиње које су уведене у документацију, избјеглице и измјештене жене са циљем унапређења њихових могућности за рад.

Стратешки циљ Б.4. Развити образовање и обуку без дискриминације

Акције које треба подузети

83. Од стране влада, образовних органа власти и других образовних и академских институција: (а) Разрадити препоруке и сачинити наставне

програме, уџбенике и учила без спољних стереотипа за све нивое образовања, укључујући обуку наставника, у сарадњи са свим заинтересованим странама – издавачима, наставницима, јавним органима власти и удружењима родитеља;

(б) Разрадити програме обуке и материјале за наставнике и предаваче којима се подиже свијест о статусу, улози и доприносу жена и мушкараца у породици (како је дефинисано у параграфу 29. - у претходно наведеном тексту) те друштву; у овом контексту промовисати једнакост, сарадњу, међусобно поштовање и заједничку одговорност међу дјевојчицама и дјечацима од предшколског нивоа надаље те разрађивати посебно образовне моделе којима ће се обезбиједити да дјечаци усвоје вјештине неопходне да се побрину за своје кућне потребе и да подијеле одговорност за своје домаћинство и за бригу о дјечи;

(в) Разрадити програме обуке и материјале за наставнике и предаваче којима се подиже свијест о њиховој властитој улози у образовном процесу, с обзиром на потребу да им се обезбиједи ефикасне стратегије за полно усмјерено предавање;

(г) Предузети радње на обезбјеђењу да жене наставнице и професорице имају исте могућности и равноправан статус са мушким наставницима и професорима, с обзиром на важност присуства жена наставника на свим нивоима и са циљем привлачења дјевојчица и њиховог остајања у школи;

(д) Уводити и промовисати обуку о мирном рјешавању сукоба;

(ђ) Предузимати позитивне мјере са циљем увећања броја жена које имају приступа образовној политици – и одлучивању, посебно жена наставница на свим нивоима образовања и у академским дисциплинама у којима традиционално доминирају мушкарци, као што су научне и технолошке дисциплине;

(е) Подржавати и развијати студије о равноправности полова и истраживања на свим нивоима образовања, посебно на постдипломском нивоу академских институција, те их примјењивати у разради наставног програма, чак и универзитетског програма, уџбеника и учила, те у обуци наставника;

(ж) Развијати обуку и могућности у области вођства за све жене и подстицати их да преузму улоге вођа и као ученице и као одрасле у грађанском друштву;

(з) Разрађивати одговарајуће програме образовања и информисања уз обраћање дужне пажње мултилингвализму, посебно у вези са масовним медијима, који освјешћују јавност, посебно родитеље, у смислу важности недискриминаторног образовања дјече и равноправне подјеле породичних одговорности између дјевојчица и дјечака;

(и) Разрађивати програме обуке о људским правима који укључују и полну димензију на свим нивоима образовања, посебно уз подстицање институција вишег образовања, нарочито у дипломским и постдипломским правним, друштвеним и политичким научним програмима, да укључују студије људских права жена онако како су она презентирана у конвенцијама Уједињених нација;

(ј) Уклањати законске, правне и друштвене баријере, гдје је то потребно, сексуалном образовању и образовању у пољу репродуктивног здравља, у оквиру програма формалног образовања, везано за питања женског здравља;

(к) Подстицати, уз вођство

и подршку родитеља и у сарадњи са образовним особљем и институцијама, разраду образовних програма за дјечаке и дјевојчице и стварање интегралних служби са циљем подизања свијести о њиховим одговорностима и са циљем помоћи да преузму те одговорности, узимајући у обзир важност таквог образовања и служби за лични развој и самопоштовање, као и хитну потребу да се избјегава нежељена трудноћа, ширење полних болести, посебно ХИВ-а, тј. АИДС-а, као и појава као што су сексуално насиље и злостављање; (л) Обезбиједити приступачне рекреационе и спортске објекте и установити и јачати полно оријентисане програме за жене и женску дјецу свих животних доба у образовним и институцијама заједнице, те подржавати напредак жена у свим областима спорта и физичке активности, укључујући тренерске активности, вјежбање и управљање, те као учесница на државном, регионалном и међународном нивоу; (љ) Признати и подржавати право жена и женске дјече из домородачких народа на образовање и промовисати мултикултурни приступ образовању који одговара потребама, аспирацијама и култури жена припадница домородачких народа, укључујући разраду одговарајућих образовних и наставних програма и учила, до мјере до које је то могуће на језицима домородачких народа, и обезбјеђивањем учешћа жена припадница домородачких народа у тим процесима; (м) Признати и поштовати умјетничке, духовне и културне активности жена припадница домородачких народа; (н) Осигурати да се равноправност полова и културна, вјероисповијесна и друга врста различитости поштују у образовним институцијама; (њ) Промовисати образовање, обуку и релевантне програме информисања за сеоске жене и жене пољопривреднице путем приступачних и пригодних технологија и масовних медија – на примјер, радиопрограма, касета и мобилних јединица; (о) Обезбјеђивати неформално образовање, посебно за сеоске жене, са циљем остварења њихових потенцијала у смислу здравствених, пољопривредних, законских и права везаних за микропредузетништво; (п) Уклањати све баријере приступа формалном образовању за трудне адолесценткиње и младе мајке, те подржавати и помагати у брзи за дјецу и пружати друге услуге подршке гдје то буде потребно.

Стратешки циљ Б.5. Издвојити довољно средстава за реформе образовања и пратити њихову имплементацију

Акције које треба подузети

84. Од стране влада: (а) Обезбиједити потребне буџетске ресурсе образовном сектору, уз преусмјеравање у оквиру образовног сектора са циљем обезбјеђења већих средстава за основно образовање, према потреби; (б) Установити механизам на одговарајућем нивоу са циљем праћења имплементације образовних реформи и мјера у надлежним министарствима, те установити

програме техничке помоћи, према потреби, да би се радило на рјешавању питања која произађу из рада на праћењу имплементације.

85. Од стране влада, те по потреби, приватних и јавних институција, фондација, института за истраживања и невладиних организација: (а) Према потреби, мобилизовати додатна средства из приватних и јавних институција, фондација, института за истраживања и невладиних организација да би се омогућило женама и женској дјечи, као и мушкарцима и мушкој дјечи - на равноправној основи, да заврше своје образовање, са посебним нагласком на угрожену популацију; (б) Обезбидити финансијска средства за посебне програме, као што су програми из области математике, научних дисциплина и компјутерске технологије, да се унаприједе могућности жена и женске дјеце.

86. Од стране мултилатералних развојних институција, укључујући Свјетску банку, регионалне развојне банке, билатералне донаторе и фондације: (а) Размотрити повећање финансијских средстава за образовање и потребе обуке жена и женске дјеце као приоритет у програмима развојне помоћи; (б) Размотрити сарадњу са домаћим владама са циљем обезбјеђења да се финансијска средства за образовање жена одржавају на истом нивоу или да се увећавају у програмима структуралних прилагођавања и економског опоравка, укључујући кредитне и стабилизационе програме.

87. Од стране међународних и међувладиних организација, посебно Организације за образовање, науку и културу Уједињених нација, на глобалном нивоу: (а) Доприносити оцјени постигнутог напретка, на основу образовних показатеља које су створили државни, регионални и међународни органи, те позвати владе, у примјени мјера, да уклоне разлике између жена и мушкараца и женске и мушке дјеце везано за могућности у образовању и обуци и за нивое достигнуте у свим пољима, посебно у програмима основног образовања и писмености; (б) На захтјев, обезбјеђивати техничку помоћ земљама у развоју са циљем јачања њихове способности праћења напретка у елиминисању јаза између жена и мушкараца у образовању, обуци и истраживању, те у нивоима постигнућа у свим пољима, посебно у пољу основног образовања и борбе против неписмености; (в) Провести међународну кампању за промоцију права жена и женске дјеце на образовање; (г) Издвојити значајан проценат својих средстава за основно образовање жена и женске дјеце.

Стратешки циљ Б.6. Унапређивати доживотно образовање и обуку за жене и женску дјецу

Акције које треба подузети

88. Од стране влада, образовних институција и заједнице: (а) Обезбиједити доступност и широк избор образовних и програма обуке који воде сталном усвајању знања од стране жена и женске дјеце, као и вјештина потребних за живот, тиме доприносећи а и извлачећи корист из својих заједница и народа; (б) Обезбјеђивати подршку за бригу о дјечи и друге службе помоћу којих би се мајкама омогућило да наставе са школовањем; (в) Стварати флексибилне програме образовања, обуке и преквалификације за доживотно учење, којима ће се олакшати прелаз између активности жена у свим фазама њиховог живота.

IV-V. ЖЕНЕ И ЗДРАВЉЕ

89. Жене имају право на највиши могући стандард физичког и менталног здравља. Уживање овог права је од основне важности за њихов живот и добробит и за њихову способност да учествују у свим областима јавног и приватног живота. Здравље је стање укупне физичке, менталне и друштвене добробити и није само одсуство болести или инвалидности. Женско здравље укључује и емоционалну, друштвену и физичку добробит жене и одређено је социјалним, политичким и економским контекстом њеног живота, као и биолошким факторима. Међутим, већина жена нема то здравље и добробит. Главна препрека да жене постигну највиши могући стандард здравља је неравноправност, и између мушкараца и жена и између жена у различитим географским регионима, друштвеним класама и домородачким и националним групама. У државним и међународним форумима жене истичу да су равноправност, уз подјелу породичних одговорности, развој и мир неопходни услови да оне имају оптимално здравље током цијелог свог живота.

90. Жене имају различит и неравноправан приступ основним здравственим ресурсима, укључујући и примарно здравство са циљем превенције и лијечења дјечијих болести, неисхрањености, анемије, дијареје, преносивих болести, маларије и других тропских болести и туберкулозе, између осталог. Жене исто тако имају неједнаке и неравноправне могућности заштите, унапређења и одржавања свог здравља. У многим земљама у развоју недостатак хитне опстетричке службе је посебан проблем. Здравствена политика и програми често само понављају стереотипе у вези са половима и не узимају у обзир друштвено-економске разлике и друге разлике међу женама и не могу у потпуности водити рачуна о недостатку зависности жена везано за њихово

здравље. Здравље жена је такође под утицајем полне дискриминације у здравственом систему и под утицајем неадекватних и неодговарајућих здравствених услуга које се женама пружају.

91. У многим земљама, поготово земљама у развоју, нарочито у најнеразвијенијима, смањење средстава за јавно здравство и, у неким случајевима, и структурално прилагођавање доприносе погоршању система јавног здравства. Поред тога, приватизација здравственог система без одговарајућих гаранција за универзалан приступ јефтином здравству даље умањује расположивост здравствених услуга. Ова ситуација не само да директно погађа здравље жена и женске дјеце него и ставља непропорционално велику одговорност на леђа жена, чије вишеструке улоге, укључујући и њихове улоге у породици и заједници, често нису признате; стога оне не добијају неопходну друштвену, психолошку и економску подршку.

92. Право жена на највиши могући стандард здравља мора се обезбиједити током цијелог њиховог животног циклуса равноправно са мушкарцима. Жене угрожавају многа слична стања као и мушкарце, али жене их подносе другачије. Доминација сиромаштва и економске зависности код жена, њихово искуство у вези са насиљем, негативни ставови о женама и женској дјечи, расни и други облици дискриминације, ограничена моћ над својим полним и репродуктивним животом и недостатак утицаја на одлучивање јесу друштвена реалност која има негативне последице на њихово здравље. Недостатак хране и неправедна расподјела хране за жене и женску дјecu у домаћинству, неадекватан приступ исправним водоинсталацијама, санитаријама и гориву, посебно у сеоским и сиромашним градским четвртима, те недоступан смјештај – сви ти фактори оптерећују жене и њихове породице и имају негативне последице по њихово здравље. Здравље је од основне важности за вођење продуктивног и испуњеног живота и право свих жена да контролишу све аспекте свог здравља, посебно своју плодност, од основне је важности за њихово оснажење.

93. Дискриминација дјевојчица, која често долази као последица преференције мушке дјеце, у приступу исхрани и здравственим услугама угрожава њихово садашње и будуће здравље и добробит. Услови под којима се дјевојчице тјерају да се рано удају, да затрудне и роде дијете и њихово трпљење штетног понашања, као што је одсијецање женских гениталија, представљају озбиљан ризик по здравље. Адолесценткињама у њиховом одрастању треба, али га често немају, приступ неопходним здравственим и прехрамбеним услугама. Савјетовање и приступ информацијама о половима и о репродуктивном здрављу за адолесценткиње су још неадекватни или их уопште нема, а право младе жене на приватност, повјерљивост, поштовање и свјесни пристанак се често не узима у обзир. Дјевојке су и биолошки и

психо-социјално осјетљивије него дјечаци на сексуално злостављање, насиље и проституцију, те на посљедице незаштићених и прераних полних односа. Тренд раног полног искуства, комбинован са недостатком информација и служби увећава ризик од нежељене и преране трудноће, инфекције ХИВ-ом и других полно преносивих болести, као и од ризичних побачаја. Рани порођаји су и даље препрека унапређењу образовног, економског и социјалног статуса жена у свим дијеловима свијета. Све у свему, за младе жене рана удаја и рано материнство могу озбиљно прикратити образовне и могућности запошљавања и вјероватно је да ће имати дугорочне негативне посљедице на квалитет њиховог живота и живота њихове дјеце. Младићи често нису васпитани тако да поштују самоодређење жена и да дијеле одговорност са женама у вези са питањем полности и репродукције.

94. Репродуктивно здравље је стање комплетне физичке, менталне и социјалне добробити (и није само одсуство болести или инвалидности) у свим питањима везаним за репродуктивни систем и за његове функције и процесе. Репродуктивно здравље стога имплицира да људи могу имати задовољавајући и безбједан полни живот и способност репродукције и слободу да одлуче да ли, када и колико често да то чине. Имплицитна су у овом задњем услову права мушкараца и жена на информисаност и на приступ безбједним, ефикасним, приступачним и прихватљивим методима планирања породице по свом избору, као и другим методима по свом избору за регулисање плодности а које нису противзаконите, као и право приступа одговарајућим здравственим услугама, које ће омогућити женама да безбједно прођу трудноћу и порођај те дати пару најбољу шансу да добије здраво дијете. У смислу горње дефиниције репродуктивног здравља, репродуктивно здравство се дефинише као констелација метода, техника и услуга којима се доприноси репродуктивном здрављу и добробити превенцијом и рјешавањем проблема у репродуктивном здрављу. Оно такође обухвата полно здравље, чија је сврха унапређење живота и личних односа, а не само савјетовање и брига везана за репродукцију и полно преносиве болести.

95. Имајући на уму горе наведену дефиницију, репродуктивна права обухватају одређена људска права, која су већ призната у међународном праву, међународним документима о људским правима и другим консензусним документима. Та права се заснивају на признавању основног права свих парова и појединаца да слободно и одговорно одлучују о броју, разлици у годинама и рађању своје дјеце и да имају информације и средства да то тако учине, као и на праву на највиши стандард полног и репродуктивног здравља. Та права такође укључују право на одлучивање везано за репродукцију без дискриминације, присиле и насиља, како стоји у документима о људским правима. У остваривању овог права парови би требали водити рачуна о

потребама свог живота и будуће дјече и о својим одговорностима према заједници. Промоција одговорног остваривања ових права за све људе требала би бити фундаментална основа за политику и програме које подржавају влада и заједница у области репродуктивног здравља, укључујући планирање породице. У склопу своје оријентације, пуна пажња би се требала посветити унапређењу међусобног поштовања и равноправности у односима међу половима, а посебно испуњавању образовних и услужних потреба адолесцената и адолесценткиња са циљем да им се омогући позитиван и одговоран приступ својој полности. Многи људи свијета не воде рачуна о репродуктивном здрављу због сљедећих фактора: неадекватног нивоа знања о људској полности и неодговарајућих или лоших информација и услуга у вези са репродуктивним здрављем; већином ризичног полног понашања; дискриминаторне друштвене праксе; негативних ставова према женама и женској дјечи, те ограничене моћи многих жена и женске дјече над својим полним и репродуктивним животом. Адолесценти су посебно осјетљиви јер немају довољно информација и приступа релевантним службама у већини земаља. Старије жене и мушкарци имају посебна питања у вези са репродуктивним и полним здрављем, на којима се често не ради довољно.

96. Људска права жена обухватају њихово право да контролишу и слободно и одговорно одлучују о својој полности, укључујући полно и репродуктивно здравље, без присиле, дискриминације и насиља. Равноправни односи између жена и мушкараца у питањима полних односа и репродукције, укључујући и пуно поштовање интегритета особе, захтијевају међусобно поштовање, разумијавање и дијелење одговорности за полно понашање и његове посљедице.

97. Даље, код жена постоји посебни здравствени ризик због неадекватне реакције и недостатка служби за испуњавање здравствених потреба везаних за полност и репродукцију. Компликације везане за трудноћу и порођај јесу један од водећих разлога морталитета и морбидитета код жена репродуктивног доба у многим дијеловима неразвијеног свијета. Слични проблеми до одређеног степена постоје и у неким земљама са економијом у транзицији. Ризични побачаји су пријетња животима великог броја жена, што представља озбиљан проблем за јавно здравље, јер су управо оне најсиромашније и најмлађе те које трпе највећи ризик. Већина тих смртних случајева, здравствених проблема и повреда могу се превенирати путем бољег приступа адекватним здравственим службама, укључујући безбједне и ефикасне методе планирања породице и хитне опстетричке службе, чиме се признаје право жена и мушкараца да буду обавијештени и да имају приступа безбједним, ефикасним, јефтиним и прихватљивим методама планирања породице по свом избору, као и другим методама по свом избору за регулацију плодности а које нису противзаконите,

те право приступа одговарајућим здравственим службама, које ће женама омогућити да безбједно прођу трудноћу и порођај те паровима дати највеће шансе да добију здраво дијете. Ови проблеми и средства би се требали рјешавати на основу извјештаја са Међународне конференције о становништву и развоју, са посебним освртом на параграфе Акционог програма Конференције (14/). У већини земаља, занемаривањем права жена у вези са репродукцијом ограничавају се њихове могућности јавног и приватног живота, укључујући и могућности образовања и економског и политичког оснажења. Способност жена да контролишу своју плодност представља важну основу за уживање других права. Заједничка одговорност жена и мушкараца у питањима везаним за полно и репродуктивно понашање такође је од битне важности за унапређење женског здравља.

98. HIV, тј. AIDS и друге полно преносиве болести, чије је преношење понекад посљедица сексуалног насиља, имају страховито штетан утицај на женско здравље, посебно на здравље дјевојака и младих жена. Оне често немају моћ да инсистирају на безбједном и одговорном понашању у полном односу и имају мало приступа информацијама и службама за превенцију и лијечење. Жене, које представљају половину свих одраслих недавно заражених вирусом HIV-а, тј. AIDS-а и другим полно преносивим болестима, наглашавају да су социјална угроженост и неравноправна моћ у односима између жена и мушкараца препреке безбједном полном односу у покушајима да контролишу ширење полно преносивих болести. Посљедице HIV-а, тј. AIDS-а захватају и више од жениног здравља, угрожавају њену улогу мајке и њен допринос у економском издржавању породице. Социјалне, развојне и здравствене посљедице HIV-а, тј. AIDS-а и других полно преносивих болести морају се гледати из полне перспективе.

99. Полно насиље, укључујући физичко и психолошко злостављање, трговина женама и дјевојкама, те други облици злостављања и сексуалне експлоатације стављају жене и дјевојке у позицију високог ризика од физичке и менталне трауме, болести и нежељене трудноће. Такве ситуације често доводе до тога да жене не користе здравствене и друге услуге.

100. Ментални поремећаји везани за маргинализацију, немоћ и сиромаштво, заједно са преоптерећености послом и стресом те све већом учесталости насиља у породици као и злоупотребом токсичних супстанци, постају све већи здравствени проблем за жене. Жене у цијелом свијету, посебно млађе жене, све више користе дуван са озбиљним посљедицама по здравље своје и своје дјете. Професионални здравствени проблеми такође добијају на важности, пошто велики број жена ради на слабо плаћеним радним мјестима, било на формалном или неформалном тржишту рада, под заморним и нездравим

условима, а тај број и даље расте. Рак дојке и цервикса, те друге врсте рака репродуктивног система, као и неплодност, погађају све већи број жена, а могу се спријечити или лијечити ако се открију у раној фази.

101. Са продужењем људског живота, здравствени проблеми старијих жена захтијевају посебну пажњу. Дугорочне здравствене перспективе жена су под утицајем промјена у менопаузи, које, у комбинацији са доживотним условима и другим факторима, као што су слаба исхрана и недостатак физичке активности, могу увећавати ризик од кардиоваскуларних болести и остеопорозе. Друге болести старијег доба и међуодноси старења и инвалидности код жена такође захтијевају посебну пажњу.

102. Жене, као и мушкарци, посебно у сеоским и сиромашним градским четвртима, све више су изложени еколошком здравственом ризику, узрокованом еколошким катастрофама и деградацијом. Жене су другачије осјетљиве на разне еколошке опасности, загађиваче и штетне супстанце, и пате од другачијих посљедица од изложености њима него мушкарци.

103. Квалитет здравства за жене често је недовољан на разне начине, зависно од локалних прилика. Жене се често не третирају са поштовањем, нити им се гарантује приватност и повјерљивост, нити су увијек обавјештене у потпуности о могућностима и услугама које су им на располагању. Даље, у неким земљама често долази до претјеране употребе лијекова код неких догађаја у животу жена, што доводи до хируршке интервенције и неодговарајућег лијечења лијековима.

104. Статистички подаци о здрављу не прикупљају се увијек систематски, не класификују се и не анализирају по старосном добу, полу и друштвно-економском статусу и према установљеним демографским критеријумима, који користе интересима у рјешавању проблема подгрупа, са посебним нагласком на угрожене и маргинализоване, те другим релевантним варијаблама. Свјежи и поуздани подаци о морталитету и морбидитету жена и услова и болести које посебно погађају жене у многим земљама нису доступни. Релативно мало се зна о томе како социјални и економски фактори погађају здравље жена и женске дјеце свих доба, о пружању здравствених услуга женама и женској дјечи и о начинима њиховог коришћења тих слуга, те о вриједностима пренвенције билести и програмима унапређивања здравља жена. Теме битне за женско здравље се не истражују на адекватан начин а за истраживања о здрављу жена често нема средстава. Медицинска истраживања о болестима срца, на примјер, или епидемиолошке студије у многим земљама се често изводе само на мушкарцима; она нису полно оријентисана. Клинички огледи гдје су укључене жене а којима се желе установити основни подаци о

дозирању, нусефектима и ефикасности лијекова, укључујући и контрацептивна средства, примјетно недостају и нису увијек у складу са етичким стандардима за истраживање и експерименте. Многи протоколи о терапији лијековима и медицинском лијечењу и интервенцијама који се пружају женама засновани су на истраживању на мушкарцима, без икаквог испитивања или прилагођавања у смислу полних разлика.

105. У рјешавању неједнакости у здравственом статусу и неравноправног приступа неадекватним здравственим услугама жена и мушкараца, владе и други фактори би требали промовисати активну и видљиву политику усмјеравања полне перспективе у свим политикама и програмима, тако да се, прије него што се донесу одлуке, направи анализа ефеката посебно на жене, а посебно на мушкарце.

Стратешки циљ Ц.1. Побољшати приступ жена, у свакој фази њиховог живота, одговарајућим приступачним и квалитетним службама за заштиту здравља и здравствене информације пратећим службама

Акције које треба подузети

106. Од стране влада, у сарадњи са невладиним организацијама и организацијама послодаваца и радника, те уз подршку међународних институција: (а) Подржавати и имплементирати обећања дата у Акционом програму Међународне конференције о становништву и развоју, како стоји у извјештају са те Конференције и у Копенхашкој декларацији о друштвеном развоју и у Акционом програму Свјетског самита за друштвени развој (15/) и обавезама држава чланица у вези са Конвенцијом о уклањању свих облика дискриминације жена и другим релевантним међународним споразумима, са циљем испуњавања здравствених потреба жена и женске дјеце свих животних доба; (б) Потврђивати право на уживање највишег могућег стандарда физичког и менталног здравља, штитити и промовисати то право за жене и женску дјецу те га уграђивати у државно законодавство, на примјер: ревидирати постојеће законодавство, укључујући и здравствено законодавство, као и политику, по потреби, тако да одражава оријентацију ка здрављу жена и обезбиједити да се њима испуњавају измијењене улоге и одговорности жена гдје год оне живјеле; (в) Сачинити и примјењивати, у сарадњи са женама и организацијама у оквиру заједнице, здравствене програме полно усмјерене, укључујући децентрализоване здравствени систем, којим ће се рјешавати потребе жена током цијелог њиховог живота и узимати у обзир њихове вишеструке улоге и одговорности, захтјеви времена, те посебне потребе сеоских жена и инвалидних жена те различите женске потребе које произлазе из животног доба и социо-економских и културних разлика, међу осталима; укључивати жене, посебно

домаће и домородачке жене, у утврђивање и планирање здравствених приоритета и програма; уклонити све баријере женским здравственим услугама и обезбиједити широку лепезу здравствених услуга; (г) Омогућити женама приступ системима социјалне заштите равноправно са мушкарцима током цијелог њиховог животног циклуса; (д) Обезбиједити приступачније, доступније и јефтиније услуге примарног здравства високог квалитета, укључујући полно и репродуктивно здравство, што укључује информације и услуге везано за планирање породице, те обратити посебну пажњу на материнску и хитну опстетричку његу, како стоји у Акционом програму Међународне конференције о становништву и развоју; (ђ) Редифинисати здравствене информације, услуге и обуку за здравствене раднике тако да буду полно оријентисане и одражавају перспективу корисника у смислу међусобних и комуникационих вјештина и права корисника на приватност и повјерљивост; ове услуге, информације и обука требали би бити засновани на свестраном приступу; (е) Обезбиједити да сви здравствени радници и услуге буду у складу са људским правима и са етичким, професионалним и полно оријентисаним стандардима при пружању здравствених услуга женама, тако да се њима обезбиједи одговоран, добровољан и свјестан пристанак; подстицати развој, имплементацију и ширење етичких кодова који се руководе постојећим међународним кодовима медицинске етике као и етичким принципима којима се руководе други професионалци у области здравства; (ж) Предузети све неопходне мјере на елиминацији штетних, медицински непотребних и присилних медицинских интервенција, као и неодговарајућег лијечења лијековима или претјераног давања лијекова женама, те обезбиједити да све жене буду у потпуности обавијештене о својим могућностима, укључујући и вјероватне добре стране, а и могуће нусефекте, од стране прописано обученог особља; (з) Јачати и преоријентисати здравствене службе, посебно у примарном здравственом систему, да би се обезбиједио универзалан приступ квалитетним здравственим услугама за жене и женску дјецу; до 2000. године смањити здравствене проблеме и матерински морталитет за најмање 50 посто у односу на ниво из 1990. године, а онда за још једну половину до 2015. године; обезбиједити да неопходне услуге буду на располагању на свим нивоима здравственог система и начинити репродуктивно здравство приступачним, путем примарног здравственог система, свим појединцима одређеног животног доба чим прије је могуће, а најкасније до 2015. године; (и) Признати и радити на рјешавању посљедица по здравље ризичних побачаја као великог јавног здравственог проблема, како је договорено у параграфу 8.25 Акционог програма Међународне конференције о становништву и развоју (14/); (ј) У свјетлу параграфа 8.25 Акционог програма Међународне конференције о становништву и развоју, у којем стоји: “Ни у ком случају се побачај не би смио промовисати као начин планирања породице. Све владе и релевантне међувладине и невладине организације се позивају да јачају своју оријентацију

ка здрављу жена са циљем рјешавања посљедица по здравље ризичног абортуса (16/) као великог проблема и јавног здравства и са циљем смањења побачаја путем ширења и унапређења служби за планирање породице. Превенцији нежељене трудноће се мора увијек дати највиши приоритет и треба учинити све на елиминацији потребе за побачајем. Жене које имају нежељене трудноће требале би имати прустапа поузданим информацијама и саосјећајном савјетовању. Било које мјере или промјене у вези са побачајем у оквиру здравственог система могу се одредити само на државном или локалном нивоу у складу са државним законодавним процесом. У свим случајевима жене би требале имати приступ квалитетним услугама са циљем рјешавања компликација које настају након побачаја. Постпобачајно савјетовање, образовање и услуге планирања породице требало би пружати промптно, што би такође допринијело да се побачаји не понављају”, размотрити ревидирање закона који садрже казнене мјере против жена које су имале илегалне побачаје; (л) Обратити посебну пажњу на потребе дјевојчица, посебно на унапређење здравог понашања, укључујући физичке активности; предузети конкретне радње на елиминисању полног јаза у морбидитету и морталитету гдје су дјевојчице угрожене, а постићи међународно одобрене циљеве за смањење морталитета новорођенчади и дјеце – конкретно до 2000. године смањење морталитета новорођенчади и дјеце до пет година за једну трећину од нивоа из 1990. године или 50 до 70 на 1000 живо- рођене дјеце, што год од овог двога је мање; до 2015. године смањити морталитет новорођенчади испод 35 на 1000 живорођене дјеце и морталитет дјеце до пет година испод 45 на 1000 живорођене дјеце; (љ) Обезбиједити да женска дјеца имају стални приступ неопходним здравственим и прехранбеним информацијама и услугама док расту, да би се омогућио здрав прелаз из дјетињства у одрасло доба; (м) Разрадити информације, програме и услуге са циљем помоћи женама да разумију и прилагоде се промјенама везаним за старење и да се ради на лијечењу болести старијих жена, уз обраћање посебне пажње на оне које су физички или психолошки зависне; (н) Омогућити женама и женској дјечи свих старосних доба са било каквим обликом инвалидности да примају услуге подршке; (њ) Формулисати посебну политику, сачинити програме и провести неопходно законодавство са циљем олакшавања и елиминисања еколошких и професионалних ризика по здравље везаних за рад у кући, на радном мјесту и другдје, уз обраћање пажње на труднице и дојиље; (о) Интегрисати службе менталног здравља у примарни здравствени систем или друге адекватне нивое, разрадити програме подршке и обучити примарне здравствене раднике да схвате и пружају заштиту женама и женској дјечи свих старосних доба које су доживјеле било који облик насиља, посебно насиља у породици, сексуалног злостављања или друге облике злостављања као посљедицу оружаног или неоружаног сукоба; (п) Промовисати јавност информација о предностима дојења; размотрити начине и средства потпуне имплементације Међународног

кода маркетинга замјена за мајчино млијеко WHO-а и UNICEF-а са циљем омогућавања мајкама да доје своју дјецу, пружају им правну, економску, практичну и емоционалну подршку; (р) Установити механизме подршке и укључивања невладиних организација, посебно женских организација, професионалних група и других органа који раде на унапређењу здравља жена и женске дјеце, у одлучивање на нивоу владе, сачињавање програма, по потреби, и имплементацију у оквиру здравственог сектора и других сродних сектора на свим нивоима; (с) Давати подршку невладиним организацијама које раде на женском здрављу и помагати у развоју мрежа којима је циљ унапређење координације и сарадње међу свим секторима који имају утицаја на здравље; (ћ) Рационализовати набавку лијекова и обезбиједити поуздану и сталну доставу висококвалитетних фармацеутских, контрацептивних и других средстава и опреме, на основу Примјера списка основних лијекова WHO-а, те обезбиједити сигурност лијекова и средстава путем државних надзорних процеса за одобравање лијекова; (у) Обезбиједити бољи приступ одговарајућим услугама лијечења и рехабилитације за жене које конзумирају токсичне супстанце и за њихове породице; (ф) Промовисати и обезбиједити прехранбену сигурност на нивоу домаћинства и на нивоу државе, по потреби, и примјењивати програме којима је циљ унапређење прехранбеног статуса свих жена и женске дјеце примјеном обећања датих у Акционом плану за прехрану Међународне конференције о прехрани (17/) укључујући смањење свјетске појаве тешке и умјерене неухрањености код дјеце млађе од пет година за једну половину од нивоа из 1990. године до 2000. године, уз обраћање посебне пажње на полни јаз у прехрани, те на смањење анемије због недостатка гвожђа код жена и женске дјеце за једну трећину од нивоа из 1990. године, до 2000. године; (х) Обезбиједити расположивост и универзални приступ здравој пијаћој води и санитаријама те поставити ефикасне системе јавне расподеле што је прије могуће; (ц) Обезбиједити домородачким женама потпун и равноправан приступ здравој инфраструктури и услугама.

Strateški cilj C.2. Jačati preventivne programe za unapređenje zdravlja žena

Akcije koje treba poduzeti

107. Od strane vlada, u saradnji s nevladinim organizacijama, masovnim medijima, privatnim sektorom i relevantnim međunarodnim organizacijama, укључујући i organe Ujedinjenih naroda, по потреби: (a) Dati prioritet i formalnim i neformalnim obrazovnim programima kojima se podržava i omogućava ženama da razviju samopoštovanje, da usvoje znanja, da odlučuju i preuzimaju odgovornost za svoje vlastito zdravlje, da postizu međusobno poštovanje u pitanjima spolnosti i plodnosti i da se obrazuju muškarci vezano za važnost ženskog zdravlja i dobrobiti, s posebnim fokusom na programe i za muškarce i za žene kojima se naglašava

eliminacija štetnih stavova i prakse, uključujući odsjecanje ženskih genitalija, preferiranje muške djece (što dovodi do ubijanja ženske djece i prenatalnog odabira spola), rane udaje, čak i u dječjem dobu, nasije nad ženama, seksualnu eksploataciju, seksualno zlostavljanje, koje ponekad rezultira inficiranjem HIV-om, tj. AIDS-om i drugim spolno prenosivim bolestima, zloupotrebu droge, diskriminaciju ženske djece i žena u raspodjeli hrane i druge štetne stavove i postupke vezane za život, zdravlje i dobrobit žena, te priznajući da neki od tih postupaka mogu značiti kršenja ljudskih prava i etičkih medicinskih principa; (b) Raditi na društvenom, ljudskom razvoju, obrazovanju i politici zapošljavanja s ciljem eliminacije siromaštva žena da bi se smanjila njihova osjetljivost na bolesti i unaprijedilo njihovo zdravlje; (c) poticati muškarce da jednako sudjeluju u brizi za djecu i u kućnim poslovima i da pružaju svoj dio financijske potpore porodicama, čak i ako ne žive s njima; (d) Ojačavati zakone, reformirati institucije i promovirati norme i praksu u kojoj se eliminiraju diskriminacija žena i potiču i žene i muškarci da preuzmu odgovornost za svoje spolno i reproduktivno ponašanje; osigurati puno poštivanje integriteta osobe, poduzeti radnje na osiguranju neophodnih uvjeta da žene mogu ostvarivati svoja reproduktivna prava i eliminirati prisilne zakone i praksu; (e) Pripremati i objavljevati pristupne informacije putem javnih zdravstvenih kampanja, medija, pouzdanih sistema savjetovanja i obrazovanja - s ciljem da se ženama i muškarcima, pogotovo mladima, osigura da mogu sticati znanja o svom zdravlju, posebno informacije o spolnosti i reprodukciji, uzimajući u obzir prava djeteta na pristup informacijama, privatnost, povjerljivost, poštivanje i svjesni pristanak, kao i odgovornosti, prava i dužnosti roditelja i zakonskih staratelja da pruže, na način dosljedan rastućim sposobnostima djeteta, odgovarajuće usmjerenje i vođenje u ostvarivanju dječjih prava priznatih u Konvenciji o pravima djeteta, te u skladu s Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena; osigurati da u svim akcijama vezano za djecu najvažniji interes bude interes djeteta; (f) Stvarati i podržavati programe u obrazovnom sistemu, na radnom mjestu i u zajednici da bi se stvorile mogućnosti za sudjelovanje u sportu, fizičkim aktivnostima i rekreaciji, koja je na raspolaganju ženama i ženskoj djeci svih životnih doba na istoj osnovi na kojoj su dostupne muškarcima i muškoj djeci; (g) Prepoznavati konkretne potrebe adolescenata i adolescentkinja i implementirati konkretne odgovarajuće programe, kao što je obrazovanje i informiranje o pitanjima spolnog i reproduktivnog zdravlja i o spolno prenosivim bolestima, uključujući HIV, tj. AIDS, uzimajući u obzir prava djeteta i odgovornosti, prava i dužnosti roditelja kako su navedena u paragrafu 107; (h) Razrađivati politiku kojom se smanjuje neproporcionalno velik i sve veći teret koji je na leđima žena, koje imaju višestruke uloge u porodici i u zajednici, osiguravajući im adekvatnu podršku i programe zdravstvenih i socijalnih službi; (i) Usvajati propise kojima će se osigurati da radni uvjeti, uključujući plaću i unapređenje žena na svim nivoima zdravstvenog sistema, ne budu diskriminatorni i da ispunjavaju pravedne i profesionalne standarde koji će im omogućiti da rade efikasno; (j) Osigurati da informacije i obuka o zdravlju i prehrani budu sastavnim

dijelom svih programa opismenjavanja za odrasle i školskih nastavnih programa od osnovnog obrazovanja; (k) Razvijati i preduzimati medijske kampanje i informacije te obrazovne programe kojima se informiraju žene i ženska djeca o zdravlju i rizicima vezanim za upotrebu štetnih supstanci i supstanci koje izazivaju ovisnost te zahtijevati strategije i programe kojima se zagovara nekorišćenje tih supstanci i promovirati rehabilitaciju i oporavak; (l) Praviti i implementirati sveobuhvatne i jasne programe za sprečavanje, dijagnozu i tretman osteoporoze, stanja koje pretežno pogađa žene; (m) Ustanovljavati i/ili jačati programe i službe, uključujući i medijske kampanje, kojima se radi na prevenciji, ranom otkrivanju i liječenju raka dojke, cerviksa i drugih oblika raka reproduktivnog sistema; (n) Smanjivati ekološke opasnosti koje predstavljaju rastući rizik za zdravlje, posebno u siromašnim regijama i zajednicama; primjenjivati oprezan pristup, kao što je utvrđeno u Deklaraciji o životnoj sredini i razvoju iz Rija, koja je usvojena na Konferenciji o životnoj sredini i razvoju Ujedinjenih naroda (18/), te uključivati izvještaje o rizicima po zdravlje žena vezano za prirodnu sredinu u praćenju implementacije Dnevnog reda 21 (19/); (o) Stvarati svijest kod žena, zdravstvenih profesionalaca, ljudi koji formuliraju politiku i široke javnosti o ozbiljnosti ali i o sprečavanju rizika po zdravlje koji proizlaze iz konzumiranja duhana i o potrebi za nadzornim i obrazovnim mjerama kojima će se smanjiti pušenje, što je važno za unapređenje zdravlja i prevenciju bolesti; (p) Osigurati da nastavni program na medicinskim fakultetima i drugim kursevima o zdravstvu obuhvataju spolno orijentirana, sveobuhvatna i obavezna predavanja o ženskom zdravlju; (q) Usvajati konkretne preventivne mjere na zaštiti žena, omladine i djece od bilo kakvog zlostavljanja – seksualnoga zlostavljanja, eksploatacije, trgovine i nasilja, na primjer – uključujući formuliranje i provođenje zakona, te osiguranje zakonske zaštite i medicinske i drugih oblika pomoći.

Strateški cilj C. 3. Preduzeti inicijative kojima se uzima u obzir spol za razrješavanje problema spolno prenosivih bolesti, HIV-a, tj. AIDS-a, te seksualnih i reproduktivnih zdravstvenih problema

Akcije koje treba poduzeti

108. Od vlada, međunarodnih organa, uključujući relevantne organizacije Ujedinjenih naroda, bilateralne i multilateralne donatore i nevladine organizacije: (a) Osigurati uključivanje žena, posebno onih inficiranih HIV-om, tj. AIDS-om ili drugim spolno prenosivim bolestima ili pogođenih pandemijom HIV-a, tj. AIDS-a, u svako odlučivanje vezano za razradu, implementaciju, praćenje i ocjenu politika i programa koji su u vezi sa HIV-om, tj. AIDS-a i drugim spolno prenosivim bolestima; (b) Revidirati i izmijeniti zakone i praksu suzbijanja, po potrebi, čime se može doprinijeti unapređenju ženske osjetljivosti na infekcije HIV-om i drugim spolno prenosivim bolestima, uključujući i primjenu zakona protiv onih društveno-kulturnih postupaka koji im doprinose, te primijeniti zakone, politiku i praksu s

ciljem zaštite žena, adolescenata i mladih djevojaka od diskriminacije u vezi sa HIV-om, tj. AIDS-om; (c) Poticati sve sektore društva, uključujući javni sektor, kao i međunarodne organizacije, u razvijanju saosjećajne, potporne i nediskriminatorne politike i prakse vezano za HIV, tj. AIDS, kojima se štite prava zaraženih pojedinaca; (d) Priznati razmjeru pandemije HIV-a, tj. AIDS-a u svojim zemljama, uzevši posebno u obzir njen utjecaj na žene, s obzirom na sigurnost da zaražene žene ne budu izložene stigmatizaciji i diskriminaciji, čak i kada su na putovanju; (e) Razraditi spolno orijentirane multisektorske programe i strategije s ciljem okončanja društvene podređenosti žena i ženske djece radi osiguranja njihovog društvenog i ekonomskog osjećanja i ravnopravnosti; omogućiti promociju programa na obrazovanju i omogućavanju muškarcima da preuzmu svoje odgovornosti na sprečavanju HIV-a, tj. AIDS-a i drugih spolno prenosivih bolesti; (f) Omogućavati razradu zajedničkih strategija kojima će se štiti žene svih životnih doba od HIV-a i drugih spolno prenosivih bolesti; osigurati njegu i podršku zaraženim ženama, ženskoj djeci i njihovim porodicama sa ciljem mobilizacije svih dijelova zajednice u reakciji na pandemiju HIV-a, tj. AIDS-a da bi se izvršio pritisak na odgovorne organe vlasti da reagiraju na vrijeme, na efikasan, održiv i spolno orijentiran način; (g) Podržavati i jačati državni kapacitet u kreiranju i unapređenju spolno orijentirane politike i programa za HIV, tj. AIDS i druge spolno prenosive bolesti, uključujući osiguranje resursa i sredstava za žene koje su u poziciji glavnih njegovateljica ili ekonomskih izdržavateljica osoba inficiranih HIV-om, tj. AIDS-om ili onih koji su pogođeni pandemijom, i za preživjele, posebno za djecu i starije osobe; (h) Osigurati radionice i specijalizirano obrazovanje i obuku roditeljima, onima koji odlučuju i vođama u mišljenju na svim nivoima zajednice, uključujući vjerske i tradicionalne vlasti, o prevenciji HIV-a, tj. AIDS-a i drugih spolno prenosivih bolesti i o njihovim reperkusijama i na žene i na muškarce svih starosnih doba; (i) Dati svim ženama i zdravstvenim radnicima sve relevantne informacije i obrazovanje o spolno prenosivim bolestima uključujući HIV, tj. AIDS i o trudnoći i implikacijama po bebu, uključujući i dojenje; (j) Pomagati ženama i njihovim formalnim i neformalnim organizacijama u ustanovljavanju i širenju efikasnog međusobnog obrazovanja i programa za kontakt i sudjelovati u formuliranju, implementaciji i praćenju tih programa; (k) Obraćati punu pažnju promociji međusobnog poštovanja i ravnopravnosti odnosa među spolovima i posebno, ispunjavanju obrazovnih i potreba u uslugama adolescenata / adolescentkinja da bi im se omogućilo da imaju pozitivan i odgovoran odnos prema svojoj spolnosti; (l) Napraviti konkretne programe za muškarce svih doba i za adolescente muškog spola, priznajući roditeljsku ulogu spomenutu u paragrafu 107, s ciljem osiguranja potpunih i tačnih informacija o bezbjednom i odgovornom spolnom i reproduktivnom ponašanju, uključujući dobrovoljne, odgovarajuće i efikasne muške metode za prevenciju HIV-a, tj. AIDS-a i drugih spolno prenosivih bolesti putem, između ostalog, apstinencije i upotrebe kondoma; (m) Osigurati, putem sistema primarnog zdravstva, univerzalan pristup parovima i pojedincima odgovarajućim i jeftinim preventivnim službama

u odnosu na spolno prenosive bolesti, uključujući HIV, tj. AIDS, te pružati više savjetovanja i više dobrovoljnih i povjerljivih usluga dijagnoze i liječenja za žene; osigurati da se dostave i distribuiraju u domove zdravlja visokokvalitetni kondomi kao i lijekovi za liječenje spolno prenosivih bolesti, gdje je to moguće; (n) Podržavati programe kojima se priznaje da je veći rizik od zaraze žena HIV-om u vezi sa visokorizičnim ponašanjem, uključujući intravenozno unošenje supstanci i nezaštićeno i neodgovorno spolno ponašanje, pod utjecajem toksičnih supstanci, te preduzeti odgovarajuće preventivne mjere; (o) Podržavati i ubrzavati aktivna istraživanja o jeftinim metodama, uz kontrolu žena, za prevenciju HIV-a i drugih spolno prenosivih bolesti, o strategijama osnaženja žena tako da mogu same da se zaštite od spolno prenosivih bolesti, uključujući HIV, tj. AIDS, te o metodama njege, podrške i liječenja žena, uz osiguranje njihovog angažmana u svim aspektima takvih istraživanja; (p) Podržavati i inicirati istraživanja u kojima se obrađuju ženske potrebe i situacije, uključujući istraživanja o infekciji HIV-om i drugim spolno prenosivim bolestima kod žena, o metodama zaštite koje kontroliraju žene, kao što su nespermicidni mikrobicidi, te o stavovima i praksi muškaraca i žena u vezi sa podložnosti riziku.

Strateški cilj C.4. Unapređivati istraživanje i širiti informacije o zdravlju žena

Akcije koje treba poduzeti

109. Od strane vlada, sistema Organizacije ujedinjenih naroda, zdravstvenih profesija, institucija za istraživanja, nevladinih organizacija, donatora, farmaceutskih industrija i masovnih medija, po potrebi: (a) Obučiti istraživače i uvesti sisteme kojima se omogućava korišćenje podataka prikupljenih, analiziranih i klasificiranih o, između ostaloga, spolu i starosnom dobu, drugim ustanovljenim demokratskim kriterijima i društveno-ekonomskim varijablama, u određivanju politike, po potrebi, planiranju, praćenju i ocjeni; (b) Promovirati spolno orijentirana zdravstvena istraživanja usmjerena na žene, te isto takvo liječenje i tehnologiju, povezujući tradicionalno i domorodačko znanje sa modernom medicinom, stavljajući informacije na raspolaganje ženama kako bi im se omogućilo da donose svjesne i odgovorne odluke; (c) Povećati broj žena na vodećim pozicijama u zdravstvenoj struci, uključujući istraživače i naučnike / naučnice s ciljem postizanja ravnopravnosti što je prije moguće; (d) Uvećati finansijsku i drugu podršku iz svih izvora radi preventivnog odgovarajućeg biomedicinskog, behavioralnog, epidemiološkog i zdravstvenog istraživanja o pitanjima ženskog zdravlja i u cilju istraživanja o socijalnim, ekonomskim i političkim uzrocima ženskih zdravstvenih problema, te njihovim posljedicama, uključujući i utjecaj neravnopravnosti zasnovane na spolu i starosnoj dobi, pogotovo u smislu hroničnih i bolesti koje zahtijevaju potpunu izolaciju, osobito kardiovaskularnih bolesti i stanja, raka, infekcija i ozljeda reproduktivnog trakta, HIV-a, tj. AIDS-a i drugih spolno prenosivih bolesti, nasilja u

porodici, profesionalnih bolesti, invalidnosti, problema vezanih za prirodnu sredinu, tropske bolesti i zdravstvene aspekte starenja; (e) Informirati žene o faktorima koji uvećavaju rizik od dobijanja raka i infekcija reproduktivnog trakta, tako da one mogu da donose svjesne odluke o svom zdravlju; (f) Podržavati i finansirati socijalna, ekonomska, politička i kulturna istraživanja o tome kako neravnopravnost zasnovana na spolu utječe na zdravlje žena, uključujući etiologiju, epidemiologiju, pružanje i korištenje usluga i konačni rezultat tretmana; (g) Podržavati zdravstvene sisteme i radna istraživanja sa svrhom jačanja i unapređivanja kvaliteta pružanja usluga kako bi se osigurala odgovarajuća podrška ženama kao zdravstvenim radnicama i da bi se razmotrili načini u smislu pružanja zdravstvenih usluga ženama i korištenje takvih usluga od strane žena; (h) Pružati finansijsku i institucionalnu podršku istraživanjima o sigurnim, efikasnim, jeftinim i prihvatljivim metodama i tehnologijama za reproduktivno i spolno zdravlje žena i muškaraca, uključujući sigurne, djelotvorne, jeftine i prihvatljive metode za regulaciju plodnosti, uključujući prirodno planiranje porodice za oba spola, metode zaštite od HIV-a, tj. AIDS-a i drugih spolno prenosivih bolesti te jednostavne i jeftine metode dijagnosticiranja takvih bolesti, između ostalog; ova istraživanja moraju u svim fazama voditi korisnici i iz perspektive spola, posebno iz perspektive žena, a ona bi trebala biti vršena u strogom skladu s međunarodno prihvaćenim pravnim, etičkim, medicinskim i naučnim standardima za biomedicinska istraživanja; (i) Pošto je rizičan pobačaj (16/) velika prijetnja zdravlju i životu žena, trebalo bi promovirati istraživanja s ciljem razumijevanja i boljeg obrađivanja determinanti i posljedica izazvanog pobačaja, uključujući i njegove učinke na naknadnu plodnost, reproduktivno i mentalno zdravlje i kontraceptivnu praksu, kao i istraživanja o tretmanu i komplikacijama pobačaja i o postabortivnoj njezi; (j) Priznati i poticati korisne elemente tradicionalnog liječenja, posebno one koje prakticiraju domorodačke žene, s obzirom na očuvanje i ugrađivanje vrijednosti tradicionalnog liječenja u pružanju zdravstvenih usluga, te podržavati istraživanja koja su usmjerena ka tom cilju; (k) Razraditi mehanizme, ocjene i širenje raspoloživih podataka i nalaza istraživanja istraživačima, onima koji kreiraju politike, zdravstvenim profesionalcima i ženskim grupama, između ostalih; (l) Pratiti istraživanja o ljudskoj genetici i druga slična istraživanja iz perspektive ženskog zdravlja i širiti te informacije i rezultate studija provedenih u skladu s prihvaćenim etičkim standardima.

Strateški cilj C.5. Povećati sredstva i pratiti daljnji rad na unapređenju zdravlju žena

Akcije koje treba poduzeti

110. Od strane vlada na svim nivoima i prema potrebi, u saradnji s nevladinim organizacijama, posebno ženskim i omladinskim organizacijama: (a) Uvećati budžetska odvajanja za primarno zdravstvo i socijalne usluge, uz adekvatnu podršku

sekundarnom i tercijarnom nivou, te obraćati posebnu pažnju na reproduktivno i spolno zdravlje žena i ženske djece i davati prioritet zdravstvenim programima u seoskim i siromašnim gradskim sredinama; (b) Razraditi inovativne pristupe finansiranju zdravstvenih službi putem promoviranja učešća zajednice u lokalnom finansiranju; uvećati, prema potrebi, budžetska odvajanja za domove zdravlja u zajednici i za programe i službe u okviru zajednice kojima se obrađuju posebne zdravstvene potrebe žena; (c) Razvijati lokalne zdravstvene službe, posebno napravljene preventivne zdravstvene programe; (d) Razrađivati ciljeve i rokove, prema potrebi, za unapređenje ženskog zdravlja i za planiranje, implementaciju, praćenje i ocjenu programa, zasnovano na spolno orijentiranim procjenama na bazi kvalitativnih i kvantitativnih podataka klasificiranih po spolu, starosnom dobu, drugim ustanovljenim demografskim kriterijima i socio-ekonomskim varijablama; (e) Ustanovljavati, prema potrebi, ministarske i međuministarske mehanizme za praćenje implementacije politike ženskog zdravstva i programa reforme te ustanovljavati, prema potrebi, tačke fokusa na visokom nivou u državnim organima planiranja koji su odgovorni za praćenje kako bi se osiguralo da se problemi ženskog zdravlja usmjere ka svim nadležnim agencijama i programima.

111. Od strane vlada, Ujedinjenih naroda i njihovih specijaliziranih agencija, međunarodnih finansijskih institucija, bilateralnih donatora i privatnog sektora, prema potrebi: (a) Formulirati politiku koja će biti pogodna za investiranje u žensko zdravlje i, prema potrebi, uvećati izdvajanja za takve investicije; (b) Osigurati odgovarajući materijal, finansijsku i logističku pomoć omladinskim nevladinim organizacijama s ciljem njihovog jačanja kako bi mogle raditi na problemima mladih u oblasti zdravlja, uključujući spolno i reproduktivno zdravlje; (c) Davati veći prioritet ženskom zdravlju i razrađivati mehanizme za koordinaciju i implementaciju zdravstvenih ciljeva Platforme za akciju i važećih međunarodnih sporazuma da bi se osigurao napredak. Sveta Stolica je izrazila opću rezerviranost u vezi s ovim paragrafom. Rezerviranost treba da se protumači u smislu izjave koju je dao predstavnik Svete Stolice na 4. sastanku Glavnog komiteta 14.09.1995. godine. (Vidi Glavu V. ovog izvještaja, paragraf 11).

IV-D. NASILJE NAD ŽENAMA

112. Nasilje nad ženama je prepreka postizanju ciljeva jednakosti, razvoja i mira. Nasiljem nad ženama krši se, ugrožava i poništava uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda žena. Dugogodišnje propuštanje da se zaštite i promoviraju ta prava i slobode u slučaju nasilja nad ženama je tema zabrinutosti svih država i treba se raditi na njegovom rješavanju. Poznavanje uzroka i posljedica nasilja,

kao i njegove učestalosti i mjera njegovog suzbijanja, veoma su unaprijeđeni od Konferencije u Najrobiju. U svim društvima, u većoj ili manjoj mjeri, žene i ženska djeca su izloženi fizičkom, spolnom i psihološkom zlostavljanju koje prelazi granice prihoda, klasa i kultura. Nizak društveni i ekonomski status žena može biti i razlog i posljedica nasilja nad ženama.

113. Izraz “nasilje nad ženama” označava svaki akt nasilja zasnovanog na spolnim razlikama koji dovodi, ili će vjerovatno dovesti, do psihičkog, tjelesnog ili spolnog ugrožavanja ili patnje žena, uključujući i prijetnje takvim aktima, prisilu ili samovoljno oduzimanje slobode, bilo da se to dešava u javnom ili privatnom životu. Shodno tome, nasilje nad ženama obuhvaća, ali ne i samo, sljedeće: (a) tjelesno, spolno i psihološko nasilje do kojeg dolazi u porodici, uključujući tuču, spolno zlostavljanje ženske djece u domaćinstvu, nasilje vezano za miraz, bračno silovanje, odsijecanje ženskih genitalija i druge tradicionalne postupke koji škode ženama, nasilje koje ne dolazi od bračnog druga i nasilje vezano za eksploataciju; (b) Tjelesno, spolno i psihološko nasilje do kojeg dolazi u široj zajednici, uključujući silovanje, spolno zlostavljanje, spolno maltretiranje i zaplašivanje na poslu, u obrazovnim institucijama i na drugim mjestima, trgovanje ženama i prisilna prostitucija; (c) Tjelesno, spolno i psihološko nasilje počinjeno ili prešutno odobravano od države, gdje god da do njega dolazi.

114. Drugi akti nasilja nad ženama obuhvaćaju nasilje nad ljudskim pravima žena u situacijama oružanoga sukoba, posebno ubistva, sistematsko silovanje, seksualno ropstvo i prisilna trudnoća.

115. Akti nasilja nad ženama također obuhvataju prisilnu sterilizaciju i prisilni pobačaj, prisilno korišćenje kontraceptivnih sredstava, ubijanje ženske djece i prenatalni odabir spola.

116. Neke grupe žena, kao što su žene koje pripadaju manjinama, domorodačke žene, žene izbjeglice, migrantkinje, uključujući i zaposlene žene migrantkinje, žene koje žive u siromaštvu u seoskim i udaljenim sredinama, žene bez sredstava za egzistenciju, žene u institucijama ili u pritvoru, ženska djece, invalidne žene, starije žene, izmještene žene, žene povratnice, žene koje žive u siromaštvu i žene u situacijama oružanih sukoba, strane okupacije, rata i agresije, građanskog rata, terorizma, uključujući i uzimanje talaca, također su veoma ugrožene nasiljem.

117. Akti prijetnje nasiljem, bilo da se dešavaju kod kuće ili u zajednici, ili da ih počinjava ili prešutno odobrava država, unose strah i nesigurnost u živote žena i predstavljaju prepreku za postizanje jednakosti i za razvoj i mir. Strah od nasilja, uključujući i maltretiranje, stalno ograničava mobilnost žene i njen pristup resursima i osnovnim djelatnostima. Visoki društveni, zdravstveni i ekonomski troškovi za

pojedince i društvo povezuju se sa nasiljem nad ženama. Nasilje nad ženama je jedan od osnovnih društvenih mehanizama kojima se žene prisiljavaju da budu u podređenoj poziciji u odnosu na muškarce. U mnogim slučajevima nasilje nad ženama i ženskom djecom se dešava u porodici ili u okviru domaćinstva, gdje se nasilje često tolerira. Zanimarivanje, tjelesno i spolno zlostavljanje, te silovanje ženske djece i žena od strane članova porodice i drugih članova domaćinstva, kao i pojave zlostavljanja od strane bračnog druga i drugih osoba, često se ne prijavljuju i stoga ih je teški uočiti. Čak i kad se takvo nasilje prijavi, često izostaje zaštita žrtve ili kažnjavanje počinitelja.

118. Nasilje nad ženama je manifestacija historijski uvjetovanog nejednakog odnosa snaga između muškaraca i žena, što je dovelo do dominacije i diskriminacije nad ženama od strane muškaraca i do sprečavanja potpunog napretka žena. Nasilje nad ženama tokom njihovog životnog ciklusa u biti proizlazi iz kulturnih uzoraka ponašanja, posebno iz štetnih posljedica određenih tradicionalnih i uobičajenih postupaka. Svi aktovi ekstremizma vezani za rasu, spol, jezik ili religiju koji obnavljaju niže ponašanje shodno su se primjenjivali na ženu u porodici, na radnom mjestu, u zajednici i društvu. Nasilje nad ženama je pogoršano društvenim pritiscima, posebno sramotom od objavljivanja pojedinih postupaka koji se čine nad ženama; nedostatkom pristupa žena pravnim informacijama, pomoći i zaštiti, nedostatkom zakona, neadekvatnim naporima od strane javnih organa vlasti na unapređenju svijesti i provođenju postojećih zakona te odsustvom obrazovnih i drugih sredstava za rješavanje uzroka i posljedica nasilja. Slike u medijima nasilja nad ženama, posebno one koje prikazuju silovanje ili spolno ropstvo kao i korištenje žena i djevojaka kao seksualnih objekata, uključujući pornografiju, jesu faktori koji doprinose stalnom prevladavanju takvog nasilja, što negativno pogađa zajednicu u cjelini, posebno djecu i omladinu.

119. Neophodno je i moguće razraditi svestran i multidisciplinarni pristup izazovnom zadatku na promociji porodice, zajednice i države u kojoj nema nasilja nad ženama. Ravnopravnost, partnerstvo između žena i muškaraca i poštivanje ljudskog dostojanstva moraju prožimati sve faze procesa socijalizacije. Obrazovnim sistemima bi se trebali promovirati samopoštovanje, međusobno poštovanje, te saradnja između muškaraca i žena.

120. Nepostojanje adekvatnih podataka i statistike klasificiranih po spolovima o učestalosti nasilja otežava razradu programa i praćenje promjena. Nedostatak adekvatne dokumentacije i istraživanja o nasilju u porodici, spolnom maltretiranju i nasilju nad ženama i ženskom djecom privatno i u javnosti, uključujući i radno mjesto, ometa napore na sačinjavanju konkretnih strategija intervencije. Iskustva u jednom broju zemalja pokazuju da se žene i muškarci mogu mobilizirati u cilju prevazilaženja nasilja u svim njegovim oblicima i da se mogu preduzeti efikasne

javne mjere s ciljem rješavanja i uzroka i posljedica nasilja. Muške grupe koje se angažiraju na suzbijanju nasilja zasnovnog na spolnim razlikama neophodni su saveznici ovih promjena.

121. Žene mogu biti izložene nasilju koje počinjavaju osobe na pozicijama vlasti i u konfliktnim i u nekonfliktnim situacijama. Obuka svih službenika iz humanitarnog prava i ljudskih prava i kažnjavanje počinitelja nasilnih djela nad ženama pomogla bi da do tog nasilja ne dolazi na domak javnih službenika, u koje bi žene trebale imati povjerenja, uključujući tu policajce i zatvorske službenike, te snage sigurnosti.

122. Uspješno suzbijanje trgovine ženama, ženskom djecom s ciljem spolne trgovine jest pitanje za hitnu zabrinutost državnih institucija. Implementacija Konvencije o suzbijanju trgovine osobama i eksploatacije na osnovi prostitucije drugih iz 1949. godine (20/) kao i drugih relevantnih instrumenata mora se revidirati i ojačati. Korišćenje žena u međunarodnoj prostituciji i trgovinskim mrežama postao je glavni fokus međunarodnog organiziranog zločina. Specijalna izvjestiteljica Komisije za ljudska prava o nasilju nad ženama, koja je istraživala i ova djela kao dodatni uzrok kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda žena i ženske djece, pozvana je da radi na rješavanju, u sklopu svog mandata, i to hitno, pitanja međunarodne trgovine u svrhu spolne trgovine, kao i pitanja prisilne prostitucije, silovanja, spolnog zlostavljanja i seksualnog turizma. Žene i ženska djeca koji su žrtve ove međunarodne trgovine izloženi su povećanom riziku od daljnjeg nasilja, kao i neželjenoj trudnoći ili spolno prenosivim infekcijama, uključujući infekciju HIV-om, tj. AIDS-om.

123. U radu na rješavanju problema nasilja nad ženama, vlade i drugi faktori bi trebali promovirati aktivnu i vidljivu politiku usmjeravanja spolne perspektive u svim politikama i programima tako da se prije donošenja odluka mogu načiniti analize o njihovom utjecaju i na žene i na muškarce posebno.

Strateški cilj D.1. Poduzeti integralne mjere na sprečavanju i eliminaciji nasilja nad ženama

Akcije koje treba poduzeti

124. Od strane vlada: (a) Osuditi nasilje nad ženama i suzdržati se od spominjanja bilo kojih uobičajenih, tradicionalnih ili vjerskih stavova s ciljem izbjegavanja svojih obaveza u smislu njegove eliminacije kako je postavljeno u Deklaraciji o eliminaciji nasilja nad ženama; (b) Suzdržavati se od angažiranja u nasilju nad ženama i iskazivati uobičajenu pažnju pri prevenciji, istrazi i, u skladu sa državnim zakonodavstvom, kažnjavanju za djela nasilja nad ženama, bilo da su to djela počinjena od strane države ili od strane pojedinaca; (c) Provoditi i / ili primjenjivati kaznene, građanske, radne ili administrativne sankcije u domaćem zakonodavstvu s ciljem kažnjavanja

i ispravljanja nepravdi učinjenih ženama i ženskoj djeci koji su izloženi bilo kojem obliku nasilja, bilo da je to u kući, na radnom mjestu, u zajednici ili društvu; (d) Usvajati i / ili primjenjivati i periodično revidirati i analizirati zakonodavstvo da bi se osigurala njegova efikasnost u eliminaciji nasilja nad ženama, sa naglaskom na prevenciji nasilja i gonjenju počinitelaca. Preduzeti mjere za zaštitu žena izloženih nasilju, pristup pravičnim i djelotvornim lijekovima, uključujući i naknadu i kompenzaciju te rehabilitaciju žrtava, te rehabilitaciju počinitelaca; (e) Aktivno raditi na ratifikaciji i / ili implementaciji normi i instrumenata međunarodnih ljudskih prava onako kako se oni odnose na nasilje nad ženama, uključujući i one sadržane u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (21/), Međunarodnoj povelji o građanskim i političkim pravima (13/) i Konvenciji protiv mučenja i drugog surovog, nehumanog i ponižavajućeg ponašanja ili kažnjavanja (22/); (f) Implementirati Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, uzimajući u obzir opću preporuku br. 19, usvojenu od strane Komiteta za eliminaciju diskriminacije nad ženama na njegovoj jedanaestoj sjednici (23/); (g) Promovirati aktivnu politiku usmjeravanja spolne perspektive u svim politikama i programima vezanim za nasilje nad ženama. Aktivno poticati, podržavati i implementirati mjere i programe kojima je cilj širenje znanja i razumijevanja uzroka, posljedica i mehanizama nasilja nad ženama kod onih koji su odgovorni za implementaciju tih politika, kao što su službenici organa unutrašnjih poslova, policijsko osoblje i sudski, zdravstveni i socijalni radnici, kao i oni koji rade na pitanjima manjina, migracije i izbjeglica, te razrađivati strategije kojima će se osigurati da ne dolazi do reviktimizacije žena žrtava nasilja zbog spolno neorijentiranih zakona ili sudske i policijske prakse; (h) Osiguravati ženama koje su izložene nasilju pristup mehanizmima pravde i, kako predviđa državno zakonodavstvo, osigurati im pravične i efikasne lijekove za štetu koju su pretrpjele, i informirati ih o njihovim pravima kod traženja kompenzacije putem tih mehanizama; (i) Donositi i provoditi zakonodavstvo protiv počinitelaca postupaka i djela nasilja nad ženama, kao što su odsijecanje ženskih genitalija, ubijanje ženske djece, prenatalni izbor spola i nasilje vezano za miraz, te dati jaku podršku naporima nevladinih i organizacija u sklopu zajednice s ciljem eliminacije takve prakse; (j) Formulirati i primjenjivati, na svim odgovarajućim nivoima, akcione planove s ciljem eliminacije nasilja nad ženama; (k) Usvajati sve odgovarajuće mjere, posebno u polju obrazovanja, sa svrhom izmjene društvenih i kulturnih uzusa ponašanja muškaraca i žena, te uklanjati predrasude, uobičajenu praksu i svaku drugu praksu koja je zasnovana na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg od dva spola i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena; (l) Stvarati i jačati institucionalne mehanizme tako da žene i ženska djeca mogu prijavljivati djela nasilja nad njima u sigurnoj i povjerljivoj sredini, bez straha od kazni ili osvete, te da mogu podnijeti krivične prijave; (m) Osigurati da invalidne žene imaju pristup informacijama i uslugama u polju nasilja nad ženama; (n) Stvarati, unapređivati i razrađivati po potrebi, te finansirati programe obuke za sudsko, pravno, zdravstveno, socijalno, obrazovno i policijsko i imigracijsko osoblje - da

bi se izbjeglo iskorištavanje moći, što bi vodilo nasilju nad ženama i upoznati to osoblje s prirodom spolno zasnovanih djela i prijetnji nasiljem tako da se može osigurati pravičan tretman žena žrtava; (o) Usvajati zakone, prema potrebi, i jačati postojeće zakone kojima se kažnjavaju policijski agenti i agenti snaga sigurnosti i bilo koji drugi agenti države koji učestvuju u aktima nasilja nad ženama u toku obavljanja svojih dužnosti; revidirati postojeće zakonodavstvo i preduzimati efikasne mjere protiv počinitelja tog nasilja; (p) Izdvajati adekvatna sredstva u okviru vladinog budžeta i mobilizirati resurse zajednice za aktivnosti vezane za eliminaciju nasilja nad ženama, uključujući resurse za implementaciju akcionih planova na svim odgovarajućim nivoima; (q) Uključivati u izvještaje koji se podnose, u skladu sa odredbama važećih instrumenata za ljudska prava Ujedinjenih naroda, podatke koji se odnose na nasilje nad ženama i mjere koje se preduzimaju na implementaciji Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama; (r) Sarađivati i pomagati Specijalnoj izvjestiteljici Komisije za ljudska prava o nasilju nad ženama u obavljanju njenog mandata i dostavljati sve tražene podatke; također sarađivati sa drugim nadležnim mehanizmima, kao što su Specijalni izvjestitelj Komisije za ljudska prava o mučenju i Specijalni izvjestitelj Komisije o ljudskim pravima o kratkim, vansudskim i arbitražnim izvršenjima vezano za nasilje nad ženama; (s) Preporučivati da Komisija o ljudskim pravima obnavlja mandat Specijalne izvjestiteljice o nasilju nad ženama kada joj se okonča mandat 1997. godine, te, ako je opravdano, da ga inovira i ojača.

125. Od strane vlada, uključujući lokalne vlasti, organizacije u okviru zajednice, nevladine organizacije, obrazovne institucije, javni i privatni sektor, posebno preduzeća, te masovne medije, prema potrebi: (a) Osigurati solidno financiran smještaj i pomoć ženama i ženskoj djeci koji su bili izloženi nasilju, kao i medicinske, psihološke i druge usluge savjetovanja i besplatnu ili jeftinu pravnu pomoć, ako je potrebno, kao i odgovarajuću pomoć kako bi im se omogućilo da pronađu sredstva za izdržavanje; (b) Uspostaviti jezički i kulturno pristupačne službe za žene i žensku djecu migrante, uključujući i zaposlene žene migrantkinje, koje su žrtve nasilja na osnovi spola; (c) Prepoznavati ugroženost nasiljem i drugim oblicima zlostavljanja žena migrantkinja, uključujući i zaposlene žene migrantkinje, čiji zakonski status u zemlji domaćinu zavisi od poslodavaca, koji će možda htjeti da iskorištavaju njihovu situaciju; (d) Podržavati inicijative ženskih organizacija i nevladinih organizacija širom svijeta s ciljem podizanja svijesti o pitanju nasilja nad ženama i doprinositi njegovoj eliminaciji; (e) Organizirati, podržavati i financirati kampanje obuke i edukacije u okviru zajednice sa svrhom podizanja svijesti o nasilju nad ženama kao kršenju ljudskih prava žena i mobilizirati lokalne zajednice da koriste odgovarajuće spolno orijentirane tradicionalne i novije metode rješavanja sukoba; (f) Priznavati, podržavati i promovirati fundamentalnu ulogu posredničkih institucija, kao što su primarni domovi zdravlja, centri za planiranje porodice, postojeće zdravstvene službe u školama, službe zaštite majke i bebe, centri za porodice migranata i tako

dalje u polju informacija i edukacije vezano za zlostavljanje; (g) Organizirati i financirati informacione kampanje i obrazovne i programe obuke radi upoznavanja ženske i muške djece, žena i muškaraca sa osobnim i društveno štetnim efektima nasilja u porodici, zajednici i društvu; učiti ih kako da komuniciraju bez nasilja i promovirati edukaciju za žrtve i moguće žrtve tako da mogu zaštititi same sebe i druge od takvog nasilja; (h) Širiti informacije o pomoći koja je na raspolaganju ženama i porodicama koje su žrtve nasilja; (i) Osigurati, financirati i poticati savjetodavne i rehabilitacijske programe za počinioce nasilja i unapređivati istraživanja s ciljem jačanja napora vezano za takvo savjetovanje i rehabilitaciju radi sprečavanja ponavljanja takvog nasilja; (j) Podizati svijest o odgovornosti medija u promoviranju nestereotipne slike žene i muškarca, kao i u eliminaciji oblika medijske prezentacije koja doprinosi da se stvara nasilje, te poticati ljude odgovorne za sadržaj medija da ustanovljavaju profesionalne upute i kodove ponašanja. Također podizati svijest o važnoj ulozi medija u informiranju i obrazovanju ljudi o uzrocima i posljedicama nasilja nad ženama i u stimuliranju javne rasprave o toj temi.

126. Od strane vlada, poslodavaca, sindikata, zajednice i omladinskih organizacija i nevladinih organizacija, prema potrebi: (a) Razvijati programe i procedure za eliminaciju seksualnoga maltretiranja i drugih oblika nasilja nad ženama u svim obrazovnim institucijama, radnim mjestima i drugdje; (b) Razvijati programe i procedure za obrazovanje i podizanje svijesti o postupcima nasilja nad ženama koji predstavljaju krivična djela i kršenje ljudskih prava žena; (c) Razvijati savjetodavne i programe liječenja i podrške za žensku djecu, adolescentkinje i mlade žene koje su bile ili su uključene u odnose zlostavljanja, posebno one koje žive u kućama ili institucijama gdje dolazi do takvog zlostavljanja; (d) Preduzeti posebne mjere na eliminaciji nasilja nad ženama, posebno onim u teškim situacijama, kao što su mlade žene, izbjeglice, izmještene ili interno izmještene žene, invalidne žene i zaposlene žene migrantkinje, uključujući provođenje svih postojećih propisa i razradu, ako treba, novih propisa za zaposlene žene migrantkinje i u zemljama njihova porijekla i u zemljama domaćinima.

127. Od strane Generalnog sekretara Organizacije ujedinjenih naroda: Osigurati svu neophodnu pomoć Specijalnom izvještaju Komisije za ljudska prava za nasilje nad ženama, posebno osoblje i resurse koji su potrebni za izvršavanje svih mandatom određenih funkcija, naročito u provođenju i naknadnom radu na zadacima preduzetim bilo odvojeno ili zajedno sa drugim specijalnim izvještajima i radnim grupama, te adekvatnu pomoć za periodične konzultacije sa Komitetom za eliminaciju diskriminacije nad ženama i svim sporazumnim tijelima.

128. Od strane vlada, međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija: poticati širenje i implementaciju Uputa UNHCR-a za zaštitu žena izbjeglica i Uputa UNHCR-a za sprečavanje i reakciju na seksualno zlostavljanje izbjeglica.

Strateški cilj D.2. Proučavati uzroke i posljedice nasilja nad ženama i efikasnost preventivnih mjera

Akcije koje treba poduzeti

129. Od strane vlada, regionalnih organizacija, Ujedinjenih naroda, drugih međunarodnih organizacija, istraživačkih institucija, ženskih i omladinskih organizacija i nevladinih organizacija, prema potrebi: (a) Promovirati istraživanja, prikupljati statističke podatke, posebno u vezi sa nasiljem u porodici, odnosno u vezi sa odnosima različitih oblika nasilja nad ženama, te poticati istraživanja uzroka, prirode, težine i posljedica nasilja nad ženama i efikasnosti mjera koje se implementiraju na prevenciji i kompenzaciji nasilja nad ženama; (b) Objavljivati rezultate istraživanja i studija u široj javnosti; (c) Podržavati i inicirati istraživanja o posljedicama nasilja, kao što je silovanje žena i ženske djece, te objavljivati krajnje informacije i statističke podatke u široj javnosti; (d) Poticati medije da razmatraju posljedice stereotipiziranja spolnih uloga, uključujući i one slučajeve do kojih dolazi u komercijalnim reklamama i oglasima kojima se potpomaže spolno orijentirano nasilje i nejednakost, i kako se oni prenose tokom životnog ciklusa, te preduzeti mjere radi eliminacije ovih negativnih slika s obzirom na promociju društva bez nasilja.

Strateški cilj D. 3. Eliminirati trgovinu ženama i pomagati žrtvama nasilja uzrokovanog prostitucijom i trgovinom

Akcije koje treba poduzeti

130. Od strane zemalja porijekla, tranzita i odredišta, regionalnih i međunarodnih organizacija, prema potrebi: (a) Razmotriti ratifikaciju i provođenje međunarodnih konvencija o trgovini ljudima i o ropstvu; (b) Preduzeti odgovarajuće mjere radi rješavanja osnovnih uzroka, uključujući i spoljne faktore, kojima se potiče trgovina žena i ženskom djecom s ciljem prostitucije i drugih oblika komercijaliziranog seksa, prisilnih udaja i prisilnog rada radi eliminacije trgovine ženama, uključujući i jačanje postojećeg zakonodavstva s obzirom na osiguranje bolje zaštite prava žena i ženske djece i kažnjavanje počinitelaca poduzimanjem i krivičnih i građanskih mjera; (c) Uspostaviti saradnju i zajedničku akciju svih nadležnih organa unutrašnjih poslova i institucija s ciljem razbijanja državnih, regionalnih i međunarodnih mreža trgovine; (d) Izdvajati sredstva za sveobuhvatne programe kojima je cilj liječenje i rehabilitacija u društvo žrtava trgovine, uključujući profesionalno kvalificiranje, pravnu pomoć i povjerljivu zdravstvenu pomoć, te poduzimati mjere saradnje sa svim nevladinim organizacijama radi osiguranja socijalne, zdravstvene i psihološke pomoći za žrtve trgovine; (e) Razrađivati obrazovne i programe obuke i politike te razmotriti donošenje propisa kojima je cilj sprečavanje seks-turizma i trgovine, s posebnim naglaskom na zaštitu mladih žena i djece.

IV-E. ŽENE I ORUŽANI SUKOB

131. Sredina u kojoj se održava svjetski mir i promoviraju i štite ljudska prava, demokratija i mirno rješavanje sporova u skladu s principima nemiješanja i korištenja sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti i poštovanja suverenosti kako su postavljeni u Povelji Ujedinjenih naroda, važan je faktor za napredovanje žena. Mir je neodvojivo važan za ravnopravnost žena i muškaraca i za razvoj. Oružani i drugi oblici sukoba i terorizma i uzimanja talaca još uvijek postoje u mnogim dijelovima svijeta. Agresija, strana okupacija, etnički i drugi oblici sukoba tekuća su realnost, koja pogađa žene i muškarce u gotovo svakoj regiji. Ozbiljna i sistematska kršenja ljudskih prava i situacije koje su ozbiljne prepreke punom uživanju ljudskih prava i dalje se dešavaju u različitim dijelovima svijeta. Ta kršenja i prepreke obuhvaćaju (kao i mučenje i surovo, nehumano i ponižavajuće ponašanje ili kažnjavanje, kratka i arbitrarna izvršenja, nestanci, arbitrarna zatvaranja) sve oblike rasizma i rasne diskriminacije, stranu okupaciju i stranu dominaciju, ksenofobiju, siromaštvo, glad i druge forme uskraćivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, vjersku netoleranciju, terorizam, diskriminaciju žena i nepostojanje pravne države. Međunarodno humanitarno pravo, koje zabranjuje napade na civilno stanovništvo kao takvo, ponekad se sistematski ignorira, a ljudska prava se često krše u vezi sa situacijama oružanih sukoba, što pogađa civilno stanovništvo, pogotovo žene, djecu, starije i invalidne osobe. Kršenja ljudskih prava žena u situacijama oružanih sukoba predstavljaju kršenja osnovnih principa međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava. Masovna kršenja ljudskih prava, posebno u obliku genocida, etničkog čišćenja kao strategije ratovanja i njegovih posljedica, te silovanje, uključujući sistematsko silovanje žena u ratnim situacijama, što dovodi do masovnog egzodusa izbjeglica i izmještenih osoba, strašni su postupci koji se strogo osuđuju i moraju biti zaustavljeni odmah, a počinioci takvih zločina moraju biti kažnjeni. Neke od tih situacija oružanog sukoba vode svoje porijeklo od osvajanja ili kolonizacije zemlje od strane druge države i ponavljanja takve kolonizacije putem državne i vojne represije.

132. Ženevskom konvencijom, u vezi sa zaštitom civilnog stanovništva u vrijeme rata, iz 1949. godine, i Dodatnim protokolima iz 1977. godine (24/) predviđeno je da će naročito žene biti zaštićene od bilo kojeg napada na njihovu čast, posebno od ponižavajućeg i degradirajućeg ponašanja, silovanja, prisilne prostitucije ili bilo kojeg oblika nedostojnih napada. U Bečkoj deklaraciji i Akcionom programu, koji su usvojeni na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima, kaže se da su "kršenja ljudskih prava žena u situacijama oružanih sukoba kršenja osnovnih principa međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava" (25/). Svako kršenje ove vrste, posebno uključujući ubistvo, silovanje, kao i sistematsko silovanje, seksualno ropstvo i prisilnu trudnoću, zahtijeva posebno efikasnu reakciju. Ozbiljna i sistematska kršenja i situacije koje su ozbiljne prepreke punom uživanju ljudskih prava i dalje

se dešavaju u različitim dijelovima svijeta. Ta kršenja i prepreke obuhvataju, kao i mučenje i surovo, nehumano i ponižavajuće ponašanje, ili kratko i arbitrarno pritvaranje, sve oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije, uskraćivanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava i vjersku netoleranciju.

133. Kršenja ljudskih prava u situacijama oružanog sukoba i vojne okupacije jesu kršenja osnovnih principa međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava, kako su ona formulirana u međunarodnim instrumentima za ljudska prava i u ženevskim konvencijama iz 1949. godine i njihovim Dodatnim protokolima. Teška kršenja ljudskih prava i politika etničkog čišćenja u oblastima okupiranim ili zahvaćenim ratom još uvijek se događaju. Ta praksa, između ostalog, dovodi do masovnog bijega i izmještanja ljudi, koji traže međunarodnu zaštitu, te interno premještanje osoba, od kojih su većinom žene, adolescentkinje i djeca. Civilne žrtve, većinom žene i djeca, često su veće po broju nego što su žrtve među borcima. Pored toga, žene često postaju njegovateljice ranjenih boraca i tako se i same nađu, kao posljedica sukoba, neočekivano bačene u ulogu jedine glave domaćinstva, jedinog roditelja, te njegovateljice za starije rođake.

134. U svijetu, u kojem još vlada nestabilnost i nasilje, primjena kooperativnih pristupa miru i sigurnost hitno su potrebni. Jednak pristup i puno učešće žena u strukturama vlasti i njihov puni angažman u svim pokušajima na prevenciji i rješavanju sukoba od osnovne su važnosti za održavanje i unapređenje mira i sigurnosti. Iako su žene počele da igraju važnu ulogu u rješavanju sukoba, održavanju mira i odbrani i mehanizmima spoljnih poslova, one još uvijek nemaju dovoljno predstavnika na pozicijama gdje se odlučuje. Ako žene treba da igraju ravnopravnu ulogu u osiguranju i održavanju mira, moraju biti osnažene politički i ekonomski i biti adekvatno predstavljene na svim nivoima odlučivanja.

135. Iako cijele zajednice trpe posljedice oružanog sukoba i terorizma, žene i ženska djeca su posebno pogođeni zbog svog statusa u društvu i svoga spola. Strane u sukobu često siluju žene bez kažnjavanja, ponekad se koristeći sistematskim silovanjem kao taktikom ratovanja i terorizma. Posljedice nasilja nad ženama i kršenja ljudskih prava žena u takvim situacijama doživljavaju žene svih starosnih doba, koje trpe zbog izmještanja, gubljenja doma i imovine, gubitka ili nedobrovoljnog nestanka bliskih srodnika, siromaštva i odvajanja i raspadanja porodice, te koje postaju žrtve ubistava, terorizma, mučenja, nedobrovoljnog nestajanja, seksualnog ropstva, silovanja, seksualnog zlostavljanja i prisilne trudnoće u situacijama oružanih sukoba, posebno kao posljedica politike etničkog čišćenja i drugih, sve novijih oblika nasilja. Ovo se kombinuje sa doživotnim socijalnim, ekonomskim i psihološkim traumatskim iskustvom oružanog sukoba i strane okupacije ili strane dominacije.

136. Žene i djeca predstavljaju oko 80% od milionskog broja svjetskih izbjeglica i drugih izmještanih osoba, uključujući i interno izmještene osobe. Njima prijete oduzimanje imovine, robe i usluga i uskraćivanje njihovog prava na povratak u svoje prijašnje domove kao i nasilje i nesigurnost. Posebnu pažnju bi trebalo obratiti na seksualno nasilje nad proganim ženama i ženskom djecom, što se koristi kao metoda progona u sistematskim kampanjama terora i zastrašivanja prisiljavajući tako članova određene etničke, kulturne ili vjerske grupe da bježe iz svojih domova. Žene se također mogu prisiliti na bježanje osnovanim strahom ili progonom iz razloga nabrojanih u Konvenciji iz 1951. godine, vezanoj za status izbjeglica, i Protokolu iz 1967. godine, uključujući progon putem seksualnog nasilja i druge vrste spolno usmjerenih progona, te su one i dalje ugrožene nasiljem i eksploatacijom dok su u bijegu, u zemljama azila i preseljenja i za vrijeme i nakon repatrijacije. Žene se često suočavaju s teškoćama u nekim zemljama azila time što ih priznaju za izbjeglice onda kada tvrde da su progone na toj osnovi.

137. Žene izbjeglice, izmještene i žene migrantkinje u većini slučajeva pokazuju jačinu, izdržljivost i snalažljivost i mogu na pozitivan način doprinijeti zemljama u koje su se doselile ili svojoj zemlji nakon svog povratka. Treba ih na odgovarajući način angažirati u donošenju odluka koje imaju utjecaja na njih.

138. Mnoge ženske nevladine organizacije su pozivale na smanjenje vojnih izdataka širom svijeta, kao i u međunarodnoj trgovini i proizvodnji oružja. Oni koje na najnegativniji način pogađaju sukobi i pretjerani izdaci na vojsku jesu ljudi koji žive u siromaštvu, koji nemaju sredstava za život zbog nepostojanja ulaganja u osnovne službe. Žene koje žive u siromaštvu, posebno seoske žene, također trpe od korištenja posebno opasnih oružja ili oružja koja ubijaju sviju bez razlike. U 64 zemlje širom svijeta ima preko 100 miliona antipješačkih mina rasijanih po tlu. Negativne posljedice pretjeranih izdataka za vojsku, trgovine oružjem, te ulaganja u proizvodnju i nabavku oružja moraju se rješavati. U isto vrijeme, održavanje državne sigurnosti i mira važan je faktor za ekonomski rast i razvoj i za osnaženje žena.

139. Tokom oružanih sukoba i propadanja zajednica uloga žene je od osnovne važnosti. One često rade na očuvanju društvenog poretka usred oružanih i drugih vrsta sukoba. Žene daju važan, ali često nepriznat doprinos kao obrazovateljice o miru i u svojim porodicama i u svom društvu.

140. Obrazovanje, kojim se gaji kultura mira, kojim se podržava pravda i tolerancija prema svim narodima i nacijama od osnovne je važnosti za održavanje trajnog mira i treba s njim početi od ranog djetinjstva. Ono bi trebalo obuhvatati elemente rješavanja sukoba, posredovanja, smanjenja predrasuda i poštovanje različitosti.

141. U rješavanju oružanih i drugih sukoba trebalo bi promovirati aktivnu i vidnu politiku usmjeravanja spolne perspektive u sve politike i programe, tako da se prije donošenja odluka napravi analiza o posljedicama i za žene i za muškarce.

Strateški cilj E.1. Povećati učešće žena u rješavanju konflikata na nivoima na kojima se donose odluke i štite žene koje žive u situacijama oružanih i drugih vrsta sukoba ili pod stranom okupacijom

Akcije koje treba poduzeti

142. Od strane vlada i međunarodnih i regionalnih međuvladinih institucija: (a) Preduzeti aktivnosti na promoviranju ravnopravnoga učešća žena i jednakih mogućnosti učešća žena u svim forumima i mirovnim aktivnostima na svim nivoima, pogotovo na nivoima odlučivanja, uključujući Sekretarijat Ujedinjenih naroda sa dužnim poštovanjem prema pravičnoj geografskoj raspodjeli u skladu sa članom 101. Povelje Ujedinjenih naroda; (b) Integrirati spolnu perspektivu u rješavanje oružanih i drugih sukoba i strane okupacije i postaviti za cilj ravnotežu između spolova u imenovanju i unapređenju kandidata za sudske i druge pozicije u svim nadležnim međunarodnim tijelima, kao što je Tribunal Ujedinjenih naroda za bivšu Jugoslaviju i za Ruandu kao i Međunarodni sud pravde, kao i druga tijela vezana s mirnim rješavanjem sporova; (c) Osigurati da ta tijela mogu rješavati spolna pitanja na propisan način osiguravajući odgovarajuću obuku tužiocima, sudijama i drugim službenicima u radu na slučajevima koji uključuju silovanje, prisilnu trudnoću u situacijama oružanog sukoba, nedostojne napade i druge forme nasilja nad ženama u oružanim sukobima, uključujući terorizam, te integrirati perspektivu jednakosti spolova u svoj rad.

Strateški cilj E.2. Smanjiti pretjerane izdatke za vojsku i staviti pod kontrolu dostupnost oružja

Akcije koje treba poduzeti

143. Od strane vlada: (a) Uvećati i što prije ostvariti, zavisno od potreba državne sigurnosti, prilagođavanje vojnih resursa i srodnih djelatnosti u razvojne svrhe i svrhe mira; (b) Raditi na istraživanju načina stvaranja novih javnih i privatnih finansijskih resursa, između ostalog, putem odgovarajućeg smanjenja pretjeranih izdataka za vojsku, uključujući i globalne izdatke za vojsku, trgovinu oružjem i ulaganja u proizvodnju i nabavku oružja, uzimajući u obzir potrebe državne sigurnosti, s ciljem omogućavanja eventualnog izdvajanja dodatnih sredstava u svrhu društvenoga i ekonomskog razvoja, posebno u svrhu napretka žena; (c) Poduzeti akciju na istrazi i kažnjavanju pripadnika policije, snaga sigurnosti i vojske i drugih koji čine akte nasilja nad ženama, krše međunarodno humanitarno

pravo i ljudska prava žena u situacijama oružanog sukoba; (d) Bez obzira na priznavanje legitimnih potreba državne odbrane, priznati i rješavati opasnosti po društvo od oružanih sukoba i negativnih posljedica pretjeranih izdataka za vojsku, trgovinu oružjem, naročito oružjem koje je posebno ubitačno ili ubija sviju bez razlike, te pretjeranih ulaganja u proizvodnju i nabavku oružja; slično tome, priznati potrebu za suzbijanjem nezakonite trgovine oružjem, nasilja, zločina, proizvodnje i korištenja i trgovine nezakonitim drogama, te trgovine ženama i djecom; (e) Priznati da su žene i djeca posebno pogođeni korištenjem protivpješadijskih mina jer one ubijaju sve bez razlike: (I) Preduzeti aktivan rad na ratifikaciji, ako već nije tako urađeno, Konvencije iz 1981. godine o zabrani ili ograničavanju korištenja određenog konvencionalnog oružja, koje se može smatrati posebno ubitačnim ili koje ubija sviju bez razlike, posebno ratifikaciji Protokola o zabrani ili ograničenju korištenja mina, zamki i drugih sredstava (Protokol II) 26/ s obzirom na univerzalnu ratifikaciju do 2000. godine; (II) preduzeti ozbiljno razmatranje jačanja Konvencije za promociju smanjenja žrtava i velikih patnji civilnoga stanovništva zbog upotrebe antipješadijskih mina jer one ubijaju sve bez razlike; (III) preduzeti aktivnosti na unapređenju pomoći u deminiranju, posebno omogućavanje, u smislu sredstava za deminiranje, razmjene informacija, prijenosa tehnologija i unapređenja naučnih istraživanja; (IV) u okviru konteksta Ujedinjenih naroda, dati podršku naporima na koordinaciji zajedničkog programa reakcije i pomoći u deminiranju bez nepotrebne diskriminacije; (V) usvojiti, što prije je moguće, ako već nije tako urađeno, moratorij o izvozu antipješadijskih mina, uključujući u to i nevladina tijela, uzimajući u obzir činjenicu sa zadovoljstvom da su mnoge države već proglasile moratorije na izvoz, prijenos ili prodaju tih mina; (VI) poticati daljnje međunarodne napore na iznalaženju rješenja za probleme uzrokovane protivpješadijskim minama s obzirom na njihovu konačnu eliminaciju, uz priznavanje da države mogu najefikasnije raditi na postizanju ovog cilja uz razvijanje održivih i humanih alterantiva; (f) Prepoznati vodeću ulogu koju žene igraju u mirovnom pokretu; (I) aktivno raditi na općem i potpunom razoružanju pod strogom i efikasnom međunarodnom kontrolom; (II) podržavati razgovore o zaključenju, bez odlaganja, univerzalnog, multilateralnog i sveobuhvatnog sporazuma o efikasno utvrđivoj zabrani nuklearnih testova, kojim bi se doprinijelo nuklearnom razoružanju i sprečavanju širenja nuklearnog oružja u svim njegovim aspektima; (III) zavisno od stupanja na snagu sveobuhvatnog sporazuma o zabrani nuklearnih testova, izvršiti najveća moguća ograničenja u smislu nuklearnih testova.

Strateški cilj E.3. Unapređivati nenasilne oblike rješavanja konflikata i smanjiti učestalost zloupotrebe ljudskih prava u konfliktnim situacijama

Akcije koje treba poduzeti

144. Od strane vlada: (a) Razmotriti ratifikaciju ili prihvatanje međunarodnih instrumenata koji sadrže odredbe u vezi sa zaštitom žena i djece u oružanom

sukobu, uključujući Ženevsku konvenciju iz 1949. godine, vezanu za zaštitu civila u ratu, Dodatne protokole na ženevske konvencije iz 1949. godine, vezane za zaštitu žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i zaštitu žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II) (24/); (b) Poštivati u potpunosti norme međunarodnoga humanitarnog prava u oružanim sukobima i preduzeti sve mjere potrebne za zaštitu žena i djece, posebno od silovanja, prisilne prostitucije i svih drugih oblika nedostojnih napada; (c) Jačati ulogu žena i osiguravati ravnopravnu zastupljenost žena na svim nivoima odlučivanja u državnim i međunarodnim institucijama koje mogu sačinjavati ili utjecati na politiku koja se odnosi na pitanja vezana za očuvanje mira, preventivnu diplomatiju i srodne aktivnosti u svim fazama mirovnih posredovanja i pregovora, imajući na umu konkretne preporuke Generalnog sekretara UN u njegovom strateškom akcionom planu za unapređenje statusa žena u Sekretarijatu (1995 - 2000) (A/49/587, odjeljak IV).

145. Od strane vlada i međunarodnih i regionalnih organizacija: (a) Potvrditi pravo na samoodređenje svih naroda, posebno naroda pod kolonijalnom ili drugim vrstama strane dominacije ili strane okupacije, te važnost efikasne realizacije toga prava, kako je navedeno, između ostalog, u Bečkoj deklaraciji i Akcionom programu (2/), koji su usvojeni na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima; (b) Poticati diplomatsko, pregovorno i mirno rješavanje sporova u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, posebno članom 2 (paragrafi 3. i 4.) ove Povelje; (c) Pozvati na identifikaciju i osudu sistematske prakse silovanja i drugih oblika nehumanog i ponižavajućeg ponašanja prema ženama kao namjernog instrumenta ratovanja i etničkog čišćenja, te nastojati da se puna pomoć pruži žrtvama takvog zlostavljanja sa svrhom njihove fizičke i mentalne rehabilitacije; (d) Potvrditi da je silovanje u vođenju oružanog sukoba ratni zločin i da pod određenim okolnostima ono predstavlja zločin protiv čovječanstva i čin genocida, kako je definirano u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (27/); preduzeti sve mjere potrebne za zaštitu žena i djece od takvih djela i jačati mehanizme istrage i kažnjavanja svih onih koji su odgovorni i dovesti počiniocima pred lice pravde; (e) Podržati i ojačati standarde postavljene u međunarodnom humanitarnom pravu i međunarodnim instrumentima za ljudska prava s ciljem sprečavanja svih postupaka nasilja nad ženama u situacijama oružanog i drugih oblika sukoba, preduzeti punu istragu svih akata nasilja nad ženama počinjenih u toku rata, uključujući silovanje, posebno sistematsko silovanje, prisilnu prostituciju i druge oblike nedostojnog napada i seksualnog ropstva; goniti sve kriminalce odgovorne za ratne zločine nad ženama i osigurati punu kompenzaciju ženama žrtvama; (f) Pozvati međunarodnu zajednicu na osudu i djelovanje protiv svih oblika i pojava terorizma; (g) Uzeti u obzir spolno orijentirane probleme u razradi programa obuke za svo relevantno osoblje u oblasti međunarodnog humanitarnog prava i svijesti o ljudskim pravima i preporučiti takvu obuku za one koji su angažirani u održavanju mira i humanitarnoj pomoći Ujedinjenih naroda, posebno s obzirom na sprečavanje nasilja nad ženama;

(h) Obeshrabrivati usvajanje i suzdržavati se od bilo kojih unilateralnih mjera koje nisu u skladu s međunarodnim pravom i Poveljom Ujedinjenih naroda, kojima se ometa puno postizanje ekonomskog i društvenog razvoja stanovništva ugroženih zemalja, posebno žena i djece, kojima se sprečava njihova dobrobit i kojima se stvaraju prepreke punom uživanju njihovih ljudskih prava, uključujući pravo svih ljudi na standard života odgovarajući njihovom zdravlju i dobrobiti i njihovo pravo na hranu, zdravstvenu pomoć i neophodne socijalne usluge. Ovom Konferencijom se potvrđuje da se hrana i lijekovi ne smiju koristiti kao sredstvo političkog pritiska;

(i) Preduzeti mjere u skladu sa međunarodnim pravom s obzirom na olakšavanje negativnih posljedica ekonomskih sankcija na žene i djecu.

Strateški cilj E.4. Unapređivati doprinos žena u gajenju kulture mira

Akcije koje treba preduzeti

146. Od strane vlada, međunarodnih i regionalnih međuvladinih institucija i nevladinih organizacija: (a) Unapređivati mirno rješavanje sukoba i mir, pomirenje i toleranciju putem obrazovanja, obuke, aktivnosti u okviru zajednice i omladinskih programa razmjene, posebno u pogledu mladih žena; (b) Poticati daljnji razvoj istraživanja mira, uz učešće žena, s ciljem ispitivanja utjecaja oružanog sukoba na žene i djecu i prirode i doprinosa ženskog učešća u državnim, regionalnim i međunarodnim mirovnim pokretima; angažirati se u istraživanju i identifikaciji inovativnih mehanizama za suzbijanje nasilja i rješavanje sukoba, koji će se javno objavljevati i koje će koristiti žene i muškarci; (c) Razvijati i širiti istraživanja o fizičkim, psihološkim, ekonomskim i društvenim posljedicama oružanih sukoba na žene, posebno mlađe žene i žensku djecu, s obzirom na razradu politike i programa kojima se radi na rješavanju posljedica sukoba; (d) Razmotriti uspostavljanje obrazovnih programa za mušku i žensku djecu s ciljem gajenja kulture mira, s fokusom na rješavanje sukoba nenasilnim sredstvima i unapređenjem tolerancije.

Strateški cilj E.5. Osigurati zaštitu, pomoć i obuku ženama izbjeglicama, drugim raseljenim ženama kojima je potrebna međunarodna zaštita, kao i interno raseljenim ženama

Akcije koje treba preduzeti

147. Od strane vlada, međuvladinih i nevladinih organizacija i drugih institucija koje rade na osiguranju zaštite, pomoći i obuke ženama izbjeglicama, drugim izmještenim ženama kojima je potrebna međunarodna zaštita i interno izmještenim ženama, uključujući Ured Visokog komesara Ujedinjenih naroda za izbjeglice i Svjetskog programa hrane, prema potrebi: (a) Preduzeti korake na osiguranju da žene budu u potpunosti angažirane u planiranju, sačinjavanju, implementaciji,

praćenju i ocjeni svih kratkoročnih i dugoročnih projekata i programa kojima se pruža pomoć ženama izbjeglicama, drugim izmještenim ženama kojima je potrebna međunarodna zaštita i interno izmještenim ženama, uključujući upravljanje izbjegličkim logorima i resursima; osigurati da žene izbjeglice i izmještene žene i ženska djeca imaju direktan pristup uslugama koje se pružaju; (b) Pružiti odgovarajuću zaštitu i pomoć ženama i djeci koji su izmješteni u svojoj zemlji i naći rješenja za osnovne uzroke njihovog izmještanja s obzirom na njegovo sprečavanje i, ako je potrebno, omogućavanje njihovog povratka ili preseljavanja; (c) Preduzeti korake na zaštiti sigurnosti i fizičkog integriteta žena izbjeglica, drugih izmještenih žena kojima je potrebna međunarodna zaštita i interno izmještenih žena tokom njihovog izmještanja i nakon njihova povratka u svoje stare zajednice, uključujući i programe rehabilitacije; preduzeti efikasne mjere na zaštiti od nasilja žena koje su izbjeglice ili izmještene; provesti nepristrasnu i detaljnu istragu o svakom takvom kršenju i izvesti odgovorne pred lice pravde; (d) U potpunom i strogom poštovanju principa nekršenja prava izbjeglica, preduzeti sve neophodne korake na osiguranju prava izbjeglica i izmještenih žena na dobrovoljni povratak u mjesto svoga porijekla u sigurnosti i sa dostojanstvom, i njihovog prava na zaštitu nakon povratka; (e) Preduzeti mjere, na državnom nivou, uz međunarodnu saradnju, prema potrebi, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih naroda, na iznalaženju trajnih rješenja pitanja vezanih za interno izmještene žene, uključujući njihovo pravo na dobrovoljan i siguran povratak u svoje rodne domove; (f) Osigurati da međunarodna zajednica i njene međunarodne organizacije daju finansijske i druge resurse za hitnu pomoć i drugu, dugoročniju pomoć, kojom će se uzeti u obzir konkretne potrebe, resursi i potencijali žena izbjeglica, drugih izmještenih žena kojima je potrebna međunarodna zaštita i interno izmještenih žena; u pružanju zaštite i pomoći preduzeti sve odgovarajuće mjere na eliminaciji diskriminacije žena i ženske djece s ciljem osiguranja ravnopravnog pristupa odgovarajućoj i adekvatnoj hrani, vodi i smještaju, obrazovanju, te socijalnim i zdravstvenim uslugama, uključujući njegu i usluge u reproduktivnom zdravstvu i materinstvu radi suzbijanja tropskih bolesti; (g) Omogućavati pristup obrazovnom materijalu na odgovarajućem jeziku – i u hitnim slučajevima također – s ciljem minimiziranja remećenja školovanja djece izbjeglica i izmještenih osoba; (h) Primjenjivati međunarodne norme s ciljem osiguranja ravnopravnog pristupa i tretmana žena i muškaraca u procedurama određivanja statusa izbjeglica i davanju azila, uz puno i strogo poštovanje principa nekršenja prava putem, između ostalog, dovođenja državnih propisa o imigraciji u sklad s važećim međunarodnim instrumentima, i razmatrati priznavanje izbjeglicama onih žena koje traže izbjeglički status na temelju osnovanog straha od progona - iz razloga nabrojanih u Konvenciji iz 1951. godine (28/), i Protokolu iz 1967. godine (29/), vezanim za status izbjeglica, uključujući progon putem seksualnog nasilja i drugih oblika progona na spolnoj osnovi, te osigurati pristup posebno obučanim službenicama, i službenicima, koji će razgovarati sa ženama o osjetljivim ili bolnim iskustvima, kao što su seksualni napadi; (i) Podržavati i

unapređivati napore od strane država na razradi kriterija i uputa o reakciji na progon koji je konkretno usmjeren na žene, razmjenom informacija o inicijativama država na razradi takvih kriterija i uputa i praćenjem da bi se osigurala njihova pravična i dosljedna primjena; (j) Unapređivati vlastite sposobnosti žena izbjeglica, drugih izmještenih žena kojima je potrebna međunarodna zaštita i interno izmještenih žena i osiguravati programe za žene, posebno mlađe žene, u vođstvu i odlučivanju u okviru izbjegličkih i povratničkih zajednica; (k) Osiguravati da se štite ljudska prava izbjeglica i izmještenih žena i da se žene izbjeglice i izmještene žene upoznaju s tim pravima; osigurati priznanje vitalne važnosti sjedinjavanja porodice; (l) Osigurati, prema potrebi, ženama koje su određene kao izbjeglice pristup programima usmjerenog i profesionalnog obrazovanja, uključujući kurseve iz jezika, obuku u vezi s razvojem malih preduzeća i planiranjem i savjetovanje o svim oblicima nasilja nad ženama, što bi trebalo uključivati programe rehabilitacije za žrtve mučenja i traume; vlade i drugi donatori bi trebali adekvatno davati svoj doprinos programima pomoći ženama izbjeglicama, drugim izmještenim ženama kojima treba međunarodna zaštita i interno izmještenim ženama, uzimajući u obzir osobito posljedice po zemlje domaćine većih potreba velikih izbjegličkih grupa i potrebu proširenja donatorske baze i postizanja veće raspodjele opterećenja; (m) Podizati svijest javnosti o doprinosu koji daju žene izbjeglice zemljama u kojima se nasele, unapređivati razumijevanje njihovih ljudskih prava i njihovih potreba i sposobnosti i poticati međusobno razumijevanje i prihvaćanje putem obrazovnih programa kojima se promoviraju međukulturalno i međurasno slaganje; (n) Osigurati osnovne i usluge podrške ženama koje su izmještene iz svog mjesta stanovanja zbog terorizma, nasilja, trgovine drogom ili iz drugih razloga vezanih za nasilne situacije; (o) Razvijati svijest o ljudskim pravima žene i osiguravati, po potrebi, obrazovanje i kurseve u polju ljudskih prava vojnom i policijskom osoblju koje radi u oblastima oružanog sukoba i u oblastima gdje ima izbjeglica.

148. Od strane vlada: (a) Širiti i primjenjivati Upute UNHCR-a o zaštiti žena izbjeglica i Upute UNHCR-a o procjeni i brizi za žrtve traume i nasilja, ili osigurati slične upute, u uskoj saradnji sa ženama izbjeglicama u svim sektorima izbjegličkih programa; (b) Štititi žene i djecu koji migriraju kao članovi porodice zbog zlostavljanja ili uskraćivanja njihovih ljudskih prava putem sponzora i koji namjeravaju da ostanu duže vremena ako bi se odnosi u porodici raspali, u granicama državnog zakonodavstva.

Strateški cilj E.6. Osigurati pomoć ženama iz kolonija i teritorija koje su pod tuđom upravom

Akcije koje treba poduzeti

149. Od strane vlada i međuvladinih i nevladinih organizacija: (a) Podržavati i promovirati implementaciju prava na samoodređenje svih naroda, kako je navedeno,

između ostalog, u Bečkoj deklaraciji i Akcionom programu, osiguravanjem posebnih programa u oblasti vođstva i obukom u odlučivanju; (b) Podizati svijest javnosti, ako je potrebno, putem masovnih medija, obrazovanjem na svim nivoima i posebnim programima s ciljem boljeg razumijevanja situacije žena iz kolonija i teritorija pod tuđom upravom.

IV-F. ŽENE I PRIVREDA

150. Postoje značajne razlike u pristupu žena i pristupu muškaraca i njihovim mogućnostima utjecaja na ekonomske strukture u društvu. U većem dijelu svijeta žene su praktično odsutne ili su malo zastupljene u ekonomskom odlučivanju, uključujući formulaciju finansijske, monetarne, komercijalne i drugih ekonomskih politika, kao i poreskih sistema i propisa kojima se rukovodi plaćanje. Pošto često u okviru takvih politika muškarci i žene kao pojedinci donose svoje odluke, između ostalog, o tome kako da raspodijele svoje vrijeme između plaćenog i neplaćenog posla, stvarni razvoj ovih ekonomskih struktura i politika ima direktan utjecaj na pristup žena i muškaraca ekonomskim resursima, njihovu ekonomsku moć i, shodno tome, i na mjeru ravnopravnosti između njih na pojedinačnom i porodičnom nivou i u društvu u cjelini.

151. U mnogim regionima učešće žena u plaćenom radu u formalnom i neformalnom tržištu rada je znatno poraslo i izmijenilo se tokom prethodne decenije. Žene i dalje rade u poljoprivredi i ribarstvu, ali se također sve više uključuju u mikro, mala i srednja preduzeća i, u nekim slučajevima, postale su dominantnije u širenju neformalnog sektora. Zbog, između ostalog, teške ekonomske situacije i nepostojanja pregovaračke moći, što je uzrokovano nejednakošću spolova, mnoge žene su prisiljene da prihvaćaju nisku plaću i loše radne uvjete i stoga su često one radnici koji se radije primaju. S druge strane, žene sve više ulaze u radnu snagu svojim izborom jer su postale svjesne svojih prava i traže ih. Neke su uspjele da uđu i da napreduju na rednom mjestu i unaprijede svoje platne i radne uvjete. Međutim, žene su posebno pogođene ekonomskom situacijom i procesom restrukturiranja, koji su izmijenili prirodu zaposlenja i, u nekim slučajevima, doveli do gubljenja posla, čak i žena profesionalaca i kvalificiranih žena. Pored toga, mnoge žene su ušle u neformalni sektor zbog nepostojanja drugih mogućnosti. Učešće žena i spolno zasnovana zabrinutost još uvijek uveliko nedostaju i trebali bi biti integrirani u procese formuliranja politike multilateralne institucije kojom se definiraju uvjeti, i, u saradnji sa vladama, niz ciljeva programa strukturalnog prilagođavanja, kredita i donacija.

152. Diskriminacija u obrazovanju i obuci, zapošljavanju i plaćanju, unapređivanju i praksi horizontalnog kretanja zaposlenih, kao i nefleksibilni uvjeti rada, nepostojanje pristupa produktivnim resursima i neadekvatna podjela porodičnih odgovornosti, kombinirano s nepostojanjem dostatnih službi, kao što je npr. za čuvanje djece, još uvijek ograničavaju zapošljavanje, ekonomske, profesionalne i druge mogućnosti i pokretljivosti žena i čine im angažiranje stresnim. Štaviše, prepreke u smislu stavova ometaju učešće žena u razvoju ekonomske politike i u nekim regionima ograničavaju pristup žena i ženske djece obrazovanju i obuci za menadžment u ekonomiji.

153. Učešće žena u radnoj snazi stalno raste i gotovo svugdje žene sve više rade izvan domaćinstva, iako nema paralelnog olakšavanja odgovornosti u neplaćenom poslu u domaćinstvu i zajednici. Ženski prihod je sve više neophodan u domaćinstvima svih vrsta. U nekim regionima raste preduzetništvo žena kao i druge samostalne djelatnosti, posebno u neformalnom sektoru. U mnogim zemljama žene su većinski radnici u nestandardnom radu, kao što su privremeni, slobodni, ugovorni poslovi, poslovi sa nepunim radnim vremenom i domaća radinost.

154. Zaposlene žene migrantkinje, kao i domaći radnici, daju doprinos ekonomiji zemlje iz koje dolaze putem plaćanja i također ekonomiji zemlje u koju dolaze putem učešća u radnoj snazi. Međutim, u mnogim zemljama domaćinima žene migrantkinje su u većoj mjeri nezaposlenije i od radnika koji nisu migranti i radnika migranata muškaraca.

155. Nedovoljno pažnje koja se posvećuje spolnoj analizi znači da se doprinos i zabrinutosti žena često zanemaruju u ekonomskim strukturama, kao što su finansijska tržišta i institucije, tržišta rada, u ekonomiji kao akademskoj disciplini, ekonomskoj i socijalnoj infrastrukturi, sistemima oporezivanja i socijalne sigurnosti, kao i porodicama i domaćinstvima. Kao posljedica toga, mnoge politike i programi će nastaviti da doprinose nejednakostima između muškaraca i žena. Tamo gdje je došlo do napretka u integriranju spolno orijentiranih perspektiva, unaprijeđena je i efikasnost programa i politika.

156. Iako su mnoge žene napredovale u ekonomskim strukturama, za većinu žena, posebno za one koje se suočavaju sa dodatnim preprekama, stalne barijere ometaju njihovu sposobnost da postignu ekonomsku nezavisnost i osiguraju održivu egzistenciju sebi i članovima svoje porodice koje izdržavaju. Žene su aktivne u nizu ekonomskih oblasti, koje često kombiniraju, a koje se kreću od rada za nadnicu i bavljenja poljoprivredom i ribarstvom kao osnovnom djelatnošću pa do neformalnog sektora. Ipak, zakonske i običajne barijere vlasništvu i pristupu zemljištu, kao i razlike u plaći, doprinose ometanju ekonomskog napretka žena. Žene doprinose razvoju ne samo putem plaćenog rada nego i putem veoma mnogo neplaćenog

rada. Žene učestvuju u proizvodnji dobara i usluga za tržište i za potrošnju u domaćinstvima, u poljoprivredi, proizvodnji hrane ili u porodičnim preduzećima. Iako je uključen u sistem državnih obračuna Ujedinjenih naroda i stoga sadržan u međunarodnim standardima statistike rada, ovaj neplaćeni posao – posebno onaj vezan za poljoprivredu – često se manje cijeni i manje bilježi. S druge strane, žene također još uvijek obavljaju veliku većinu neplaćenog rada u kući i u zajednici, štite prirodnu sredinu i pružaju dobrovoljnu pomoć ugroženim pojedincima i grupama. Ovaj rad se često ne mjeri u kvantitativnom smislu i ne vrednuje se državnim obračunom. Doprinos žena razvoju veoma mnogo se potcjenjuje, te je stoga njegovo društveno priznanje ograničeno. Potpuna vidnost vrste, mjere i raspodjele ovog neplaćenog rada također će doprinijeti boljoj raspodjeli odgovornosti.

157. Iako su kao posljedica globalizacije ekonomije otvorene neke nove prilike za zapošljavanje žena, također ima trendova kojima se pogoršavaju nejednakosti između žena i muškaraca. U isto vrijeme, globalizacijom, uključujući ekonomsku integraciju, mogu se stvoriti pritisci na situaciju zapošljavanja žena da bi se prilagodilo novim okolnostima i da bi se našli novi izvori zapošljavanja kao modeli izmjene trgovine. Treba više proanalizirati posljedice globalizacije na ekonomski status žena.

158. Ovi trendovi su karakterizirani niskim plaćama, malim ili nikakvim standardima zaštite na radu, lošim radnim uvjetima, posebno vezano za žensko profesionalno zdravlje i sigurnost na radu, niskim kvalifikacijama, te nepostojanjem sigurnosti posla i socijalne sigurnosti, i u formalnom i u neformalnom sektoru. Nezaposlenost žena je ozbiljan i sve veći problem u mnogim zemljama i mnogim sektorima. Mladi radnici u neformalnom i seoskom sektoru i zaposlene žene migrantkinje i dalje su najmanje zaštićeni radnim i imigracijskim zakonima. Žene, posebno one koje su glave domaćinstva s malom djecom, imaju ograničene mogućnosti zapošljavanja iz razloga koji obuhvaćaju nefleksibilne uvjete rada i neadekvatnu podjelu porodičnih odgovornosti i sa muškarcima i sa društvom.

159. U zemljama koje prolaze fundamentalne političke, ekonomske i društvene transformacije, vještine žena, ako bi se bolje iskoristile, mogle bi predstavljati veliki doprinos ekonomskom životu njihovih zemalja. Njihov doprinos bi se i dalje trebao razvijati i podržavati a njihovi potencijali i dalje realizirati.

160. Nedostatak zaposlenja u privatnom sektoru i smanjenje javnih službi i poslova u javnim službama pogađaju žene na neproporcionalan način. U nekim zemljama žene preuzimaju više neplaćenog posla, kao što je briga za djecu ili starije ili bolesne osobe, da bi nadoknadile za izgubljeni prihod domaćinstva, pogotovo kada javne službe nisu na raspolaganju. U mnogim slučajevima, u strategijama otvaranja radnih mjesta ne obraća se dovoljno pažnje zanimanjima i sektorima gdje žene dominiraju,

nit se njima adekvatno unapređuje pristup žena onim zanimanjima i sektorima koji su tradicionalno muški.

161. Mnoge od onih žena koje rade plaćeni posao suočavaju se sa preprekama koje ih sprečavaju u postizanju njihova potencijala. Neke se sve više nalaze u donjim nivoima menadžmenta, ali diskriminacija u smislu pristupa često ih sprečava da budu unaprijeđene dalje. Iskustvo seksualnoga maltretiranja je direktna prepreka dostojanstvu radnica i sprečava žene da daju doprinos u skladu sa svojim sposobnostima. Nepostojanje radne sredine koja je pogodna za porodicu, uključujući nepostojanje odgovarajuće i jeftine brige za djecu, te nefleksibilno radno vrijeme još su jedna prepreka da žene postignu svoj puni potencijal.

162. U privatnom sektoru, uključujući međudržavna i državna preduzeća, žene su uveliko nezastupljene na nivoima rukovodstva i politike, što otkriva politiku i praksu diskriminacije kod zapošljavanja i unapređivanja. Nepovoljna radna sredina kao i ograničene mogućnosti zapošljavanja dovele su mnoge žene do toga da traže alternative. Žene se sve više same zapošljavaju kao vlasnice i voditeljice mikro, malih i srednjih preduzeća. Širenje neformalnoga sektora, u mnogim zemljama, ili samoorganiziranih i nezavisnih preduzeća je uveliko rad žena, čija tradicionalna praksa i inicijative saradnje i samopomoći u proizvodnji i trgovini postaju vitalni ekonomski resurs. Kada dobiju pristup i kontrolu nad kapitalom, kreditima i drugim resursima, tehnologijom i obukom, žene mogu uvećati proizvodnju, marketing i prihod u cilju održivog razvoja.

163. Uzevši u obzir činjenicu da postoje i stalne nejednakosti, a i primjetan napredak, neophodno je ponovo promisliti o politici zapošljavanja da bi se integrirala spolna perspektiva i da bi se privukla pažnja na široku lepezu mogućnosti kao i na rješavanje svih negativnih spolnih implikacija trenutnih uzusa rada i zapošljavanja. Da bi se u potpunosti realizirala jednakost između žena i muškaraca u njihovom doprinosu ekonomiji, potrebni su aktivni naponi na ravnopravnom priznanju i cijenjenju utjecaja koji rad, iskustvo, znanje i vrijednosti i žena i muškaraca imaju u društvu.

164. U stavu prema ekonomskom potencijalu i nezavisnosti žena, vlade i drugi faktori bi morali promovirati aktivnu i vidnu politiku usmjeravanja spolne perspektive u svim politikama i programima tako da se prije odlučivanja izvrši analiza posljedica i po žene i po muškarce.

Strateški cilj F.1. Unapređivati ekonomska prava i nezavisnost žena, uključujući pristup zaposlenju, odgovarajuće radne uvjete i upravljanje nad ekonomskim resursima

Akcije koje treba poduzeti

165. Od strane vlada: (a) Uspostaviti i provesti zakonodavstvo kojim se garantiraju prava žena i muškaraca na jednaku plaću za isti rad ili rad jednake vrijednosti; (b) Usvojiti i implementirati zakone protiv diskriminacije zasnovane na spolu na tržištu rada (posebno kad su u pitanju starije zaposlene žene), zapošljavanja i unapređenja, te pružanja beneficija zaposlenja i socijalne sigurnosti, i radnih uvjeta; (c) Eliminirati diskriminatornu praksu poslodavaca i preduzeti odgovarajuće mjere u razmatranju reproduktivne uloge i funkcija žena, kao što su uskraćivanje zaposlenja i otpuštanje zbog trudnoće ili dojenja, ili traženja dokaza o korištenju kontracepcije, i preduzeti efikasne mjere na osiguranju da trudnice, žene na porodiljskom odsustvu i žene koje ponovno ulaze na tržište rada nakon porođaja ne budu diskriminirane; (d) Uspostaviti mehanizme i preduzeti pozitivne akcije na omogućavanju da žene dobiju pristup potpunom i ravnopravnom učešću u formulaciji politika i definiciji struktura u tijelima kao što su ministarstva finansija i trgovine, državne ekonomske komisije, instituti za ekonomska istraživanja i druge ključne agencije, kao i putem svog učešća u odgovarajućim međunarodnim tijelima; (e) Usvojiti zakonodavstvo i upravne reforme da bi žene dobile jednaka prava kao i muškarci na ekonomske resurse, uključujući pristup vlasništvu i kontroli nad zemljišnim posjedima i drugim oblicima imovine, kreditima, nasljedstvom, prirodnim resursima i odgovarajućim novim tehnologijama; (f) Provesti pregled državnog poreza na prihod i nasljedstvo i sistema socijalne sigurnosti s ciljem eliminiranja bilo koje diskriminacije žena; (g) Raditi na razvoju sveobuhvatnih saznanja o radu i zapošljavanju putem, između ostalog, napora na mjerenju i boljem razumijevanju vrste, mjere i raspodjele neplaćenog rada, posebno rada u brizi za djecu i neplaćenog rada koji se obavlja na porodičnim farmama ili preduzećima, te poticati razmjenu i širenje informacija o studijama i iskustvu u ovoj oblasti, uključujući metode procjene njegove vrijednosti u kvantitativnom smislu, da bi se eventualno on izrazio u obračunima koji se mogu napraviti odvojeno od, ali dosljedno osnovnim državnim obračunima; (h) Revidirati i izmijeniti zakone na temelju kojih se upravlja radom finansijskih institucija da bi se osiguralo da one pružaju usluge ženama i muškarcima na ravnopravnoj osnovi; (i) Omogućavati, na odgovarajućim nivoima, otvorenije i transparentnije budžetske procese; (j) Revidirati i implementirati državne politike kojima se podržavaju tradicionalna štednja, krediti i mehanizmi kreditiranja za žene; (k) Raditi na osiguranju da državne politike vezane za međunarodne i regionalne trgovinske ugovore nemaju negativne posljedice po ženske nove i tradicionalne ekonomske djelatnosti; (l) Osigurati da sve korporacije, uključujući i međudržavne korporacije, budu u skladu sa državnim zakonima i zakonima, propisima o socijalnom osiguranju, važećim međunarodnim sporazumima, instrumentima i konvencijama, uključujući one što su u vezi s prirodnim okolinom, te drugim važećim zakonima; (m) Prilagoditi politiku zapošljavanja tako da se omogući restrukturiranje uzusa rada s ciljem unapređenja podjele porodičnih odgovornosti; (n) Ustanoviti mehanizme i druge forume na

osnovi kojih će se omogućiti ženama preduzeticama i zaposlenim ženama da daju doprinos u formulaciji politika i programa koje razrađuju ekonomska ministarstva i finansijske institucije; (o) Usvojiti i provesti zakone s ravnopravnim mogućnostima, preduzeti pozitivne akcije i osigurati usklađenosti javnog i privatnog sektora putem različitih sredstava; (p) Primijeniti spolno orijentirane analize u razradi makro i mikroekonomskih i socijalnih politika s ciljem praćenja posljedica i politike restrukturiranja u slučajevima gdje dođe do štetnih posljedica; (q) Promovirati spolno orijentirane politike i mjere s ciljem osnaženja žena kao jednakih partnera sa muškarcima u tehničkom, rukovodnom i preduzetničkom polju; (r) Reformirati zakone i provesti državnu politiku kojom se podržava ustanovljavanje radnih zakona, kojima se osigurava zaštita svih zaposlenih žena, uključujući i praksu sigurnosti na radu, pravo na organiziranje i pristup pravdi.

Strateški cilj F.2. Omogućiti lakši pristup žena resursima, zapošljavanju, tržištu i trgovini

Akcije koje treba poduzeti

166. Od strane vlada: (a) Unapređivati i podržavati vlastito upošljavanje žena i razvoj malih preduzeća, te jačati pristup žena kreditima i kapitalu pod odgovarajućim uvjetima, koji su jednaki onima koje imaju muškarci - putem unapređivanja institucija posvećenih unapređenju ženskog preduzetništva, uključujući, ako je potrebno, netradicionalne i zajedničke kreditne sheme, kao i inovativne veze sa finansijskim institucijama; (b) Jačati inicijatorsku ulogu države kao poslodavca s ciljem razrade politike ravnopravnog zapošljavanja žena i muškaraca; (c) Jačati, na državnom i lokalnom nivou, potencijal stvaranja prihoda seoskih žena olakšavanjem pristupa i kontrole tim ženama nad produktivnim resursima, zemljišnim posjedima, kreditima, kapitalom, imovinskim pravima, razvojnim programima i kooperativama; (d) Unapređivati i jačati mikropreduzeća, nove male firme, kooperative, proširena tržišta i druge mogućnosti zapošljavanja i, ako je potrebno, olakšavati prijelaz s neformalnog u formalni sektor, posebno u seoskim oblastima; (e) Stvarati i mijenjati programe i politiku kojima se priznaje i jača vitalna uloga žene u prehrambenoj sigurnosti i osiguravati plaćene i neplaćene žene proizvođače, posebno one angažirane u proizvodnji hrane, kao što su poljoprivreda, ribarstvo i vodoprivreda, kao i gradska preduzeća, s jednakim pristupom odgovarajućim tehnologijama, transportu, potpornim uslugama, marketingu i kreditnim sredstvima na lokalnom i nivou zajednice; (f) Uspostavljati odgovarajuće mehanizme i poticati međusektorske institucije kojima se omogućava ženskim kooperativama optimalan pristup neophodnim uslugama; (g) Uvećavati odnos žena koje rade u potpornim službama i drugog vladinog osoblja koje pruža tehničku pomoć ili provodi ekonomske programe; (h) Revidirati, preformulirati, ako je potrebno, te primjenjivati politiku, uključujući poslovno, trgovačko i ugovorno pravo i vladine propise, s ciljem osiguranja da se na

osnovi njih ne vrši diskriminacija mikro, malih i srednjih preduzeća kojih su vlasnici žene u seoskim i gradskim područjima; (i) Analizirati, savjetovati, koordinirati i implementirati politike kojima se integriraju potrebe i interesi zaposlenih, samozaposlenih i žena preduzetnica u sektorske i međuministarske politike, programe i budžete; (j) Osigurati ravnopravan pristup ženama efikasnoj obuci na poslu, prekvalifikaciji, savjetovanju i uslugama zapošljavanja koje nisu ograničene na tradicionalne oblasti zapošljavanja; (k) Uklanjati prepreke u politici i propisima s kojima se suočavaju žene u društvenim i razvojnim programima, kojima se obeshrabruje privatna i pojedinačna inicijativa; (l) Čuvati i unapređivati poštovanje osnovnih prava radnika, uključujući zabranu prisilnog rada i rada djece, slobodu udruživanja i pravo na organiziranje i kolektivne dogovore, ravnopravno plaćanje žena i muškaraca za rad jednake vrijednosti i nediskriminaciju pri zapošljavanju, uz punu implementaciju konvencija Međunarodne organizacije rada u slučaju država potpisnica tih konvencija i, uzimajući u obzir principe oformljene u slučaju onih zemalja koje nisu potpisnice tih konvencija, radi postizanja odista kontinuiranog ekonomskog rasta i održivog razvoja.

167. Od strane vlada, centralnih banaka i državnih razvojnih banaka, te privatnih bankarskih institucija, prema potrebi: (a) Proširiti učešće žena, uključujući žene poduzetnice, u savjetodavnim odborima i drugim forumima da bi se ženama poduzetnicama iz svih sektora i njihovim organizacijama omogućilo da daju doprinos u formulaciji i reviziji politika i programa koje razrađuju ekonomska ministarstva i bankarske institucije; (b) Mobilizirati bankarski sektor da poveća kreditiranje i refinansiranje putem inicijativa i razvoja posrednika koji služe potrebama žena poduzetnica i proizvođača i u seoskim i u gradskim oblastima, te uključiti žene u njihovo vođstvo, planiranje i odlučivanje; (c) Strukturirati službe tako da izađu ususret seoskim i gradskim ženama koje rade sa mikro, malim i srednjim preduzećima, uz posebnu pažnju prema mladim ženama, ženama s niskim prihodima, onima koje pripadaju etničkim i rasnim manjinama, domorodačkim ženama koje nemaju pristupa kapitalu i sredstvima, te širiti pristup žena finansijskim tržištima identifikacijom i poticanjem finansijskih nadzornih i zakonskih reformi kojima se podržavaju direktni i indirektni naponi finansijskih institucija na boljem ispunjavanju kreditnih i drugih finansijskih potreba mikro, malih i srednjih preduzeća koje vode žene; (d) Osigurati da prioriteta žena budu uključeni u programe javnog investiranja za ekonomsku infrastrukturu, kao što su vodoinstalacije i sanitarne instalacije, elektrifikacija i očuvanje energije, transport i izgradnja puteva; unapređivati angažman žena korisnika u planiranju i implementaciji projekata da bi se osigurao pristup poslovima i ugovorima.

168. Od strane vlada i nevladinih organizacija: (a) Obraćati posebnu pažnju na potrebe žena pri širenju tržišnih, trgovinskih i informacija o resursima te osiguravati ogovarajuću obuku u ovim oblastima; (b) Poticati strategije ekonomskog razvoja

zajednice koje se grade na partnerstvu između vlada, te poticati pripadnike građanskog društva da otvaraju radna mjesta i rade na rješavanju socijalnih okolnosti pojedinaca, porodica i zajednica.

169. Od strane multilateralne finansijera i regionalnih razvojnih banaka, kao i od strane bilateralne i privatne finansijerske agencija, na međunarodnom, regionalnom i podregionalnom nivou; (a) Revidirati, ako je potrebno reformulirati, te primjenjivati politike, programe i projekte s ciljem osiguranja da veći procent resursa stiže do žena u seoskim i udaljenim oblastima; (b) Razvijati fleksibilne finansijerske aranžmane u svrhu finansiranja posredničkih institucija koje imaju cilj ekonomske aktivnosti žena i koje unapređuju samoodrživost i uvećanje kapaciteta i profitabilnosti ekonomskih preduzeća koje vode žene; (c) Razrađivati strategije na osnovi kojih se konsolidira i jača njihova pomoć sektoru mikro, malih i srednjih preduzeća, s ciljem unapređivanja mogućnosti žena da u potpunosti sudjeluju i ravnopravno saraduju u koordinaciji i unapređivanju efikasnosti ovog sektora, na osnovu iskustva i finansijerskih resursa iz svojih vlastitih organizacija kao i od bilateralne agencija, vlada i nevladinih organizacija.

170. Od strane međunarodnih, multilateralne i bilateralne razvojne organizacije za saradnju: Podržavati, putem osiguranja kapitala i / ili resursa finansijerskih institucija koje služe potrebama žena niskoprofitnih, malih i mikropoduzetnica i proizvođača i u formalnom i u neformalnom sektoru.

171. Od strane vlada i / ili multilateralne finansijerske institucije: Revidirati pravila i procedure formalne državnih i međunarodnih finansijerskih institucija koje ometaju replikaciju prototipa banke Grameen, koja osigurava kreditna sredstva ženama koje žive na selu.

172. Od strane međunarodnih organizacija: Osiguravati adekvatnu podršku programima i projektima kojima je cilj unapređenje održivih i produktivnih poduzetničkih djelatnosti žena, posebno ugroženih žena.

Strateški cilj F.3. Osigurati poslovne usluge, obuku i pristup tržištima, informacijama i tehnologiji, posebno ženama s niskim prihodom

Akcije koje treba poduzeti

173. Od strane vlada, u saradnji s nevladinim organizacijama i privatnim sektorom: (a) Osigurati javnu infrastrukturu da bi se osigurao ravnopravan pristup tržištu ženama i muškarcima poduzetnicima; (b) Razvijati programe kojima se pruža obuka i prekvalifikacija, posebno u oblasti novih tehnologija, te jeftine usluge ženama u oblasti poslovnog menadžmenta, razvoja proizvoda, finansiranja,

kontrole proizvodnje i kvaliteta, marketinga i pravnih aspekata preduzeća; (c) Osigurati programe kojima se izlazi ususret ženama s ciljem informiranja siromašnih i žena s niskim prihodom, posebno onih u seoskim i udaljenim područjima, o mogućnostima pristupa tržištu i tehnologijama, te osigurati pomoć u iskorištavanju takvih mogućnosti; (d) Stvarati nediskriminatorne službe podrške, uključujući investicione fondove za preduzeća koja vode žene, te raditi sa ženama, posebno onima s niskim prihodom, na programima unapređenja trgovine; (e) Širiti informacije o uspješnim ženama preduzetnicama i u tradicionalnim i u netradicionalnim ekonomskim djelatnostima i o vještinama potrebnim za postizanje uspjeha, te omogućavati povezivanje i razmjenu informacija; (f) Preduzimati mjere na osiguranju ravnopravnoga pristupa ženama tekućim kursevima obuke na radnom mjestu, uključujući i nezaposlene žene, žene koje su jedini roditelj svojoj djeci, žene koje ponovno ulaze na tržište rada nakon duže privremene pauze od posla zbog porodičnih odgovornosti i drugih razloga, te žene koje su izgubile posao zbog novih oblika proizvodnje ili reorganizacije, te širiti inicijative da preduzeća povećavaju broj profesionalnih centara obuke u kojima se pruža obuka ženama u netradicionalnim oblastima; (g) Osiguravati pristupačne usluge podrške, kao što su visokokvalitetna, fleksibilna i pristupačna briga o djeci, kojima se uzimaju u obzir potrebe radnih žena i muškaraca.

174. Od strane lokalnih, regionalnih i međunarodnih poslovnih organizacija i nevladinih organizacija koje se bave ženskim pitanjima: Zagovarati, na svim nivoima, unapređenje i podršku preduzećima koja vode žene, uključujući i ona u neformalnom sektoru, te ravnopravan pristup žena produktivnim resursima.

Srateški cilj F.4. Jačati ekonomsku sposobnost žena i ženske komercijalne mreže

Akcije koje treba poduzeti

175. Od strane vlada: (a) Usvajati politike kojima se podržavaju poslovne organizacije, nevladine organizacije, kooperative, revolving kreditna sredstva, kreditne zadruge, organizacije na nivou širokih slojeva stanovništva, ženske grupe samopomoći i druge grupe, s ciljem osiguravanja usluga ženama poduzetnicama u seoskim i gradskim područjima; (b) Uključiti spolno orijentiranu perspektivu u svako ekonomsko restrukturiranje, politike strukturnih prilagođavanja i u programe planiranja, za žene koje su prilagođene ekonomskim restrukturiranjem, uključujući programe strukturalnih prilagođavanja i za žene koje rade u neformalnom sektoru; (c) Usvajati politike kojima se stvara pogodna sredina za ženske grupe samopomoći, radničke organizacije i kooperative - putem nekonvencionalnih oblika podrške i priznavanjem prava na slobodu udruživanja i prava na organiziranje; (d) Podržavati programe kojima se unapređuje samoodrživost posebnih grupa žena, kao što su mlade žene, invalidne žene, starije žene i žene koje pripadaju etničkim ili rasnim

manjinama; (e) Promovirati ravnopravnost spolova putem unapređenja ženskih studija i korištenjem rezultata tih studija i spolno orijentiranih istraživanja u svim oblastima, uključujući ekonomiju, nauku i tehnologiju; (f) Podržavati ekonomske djelatnosti domorodačkih žena, uzimajući u obzir njihova tradicionalna znanja, s ciljem unapređivanja njihove situacije i razvoja; (g) Usvajati politike pružanja ili održavanja zaštite zakona o radu i odredbi socijalne zaštite za one koji rade plaćeni posao kod kuće; (h) Priznati i poticati doprinos istraživanja koje vrše žene naučnice i tehnologinje; (i) Osigurati da se politikama i propisima ne vrši diskriminacija mikro, malih i srednjih preduzeća koje vode žene.

176. Od strane finansijskih posrednika, državnih instituta za obuku, kreditnih zadruga, nevladinih organizacija, ženskih udruženja, profesionalnih organizacija i privatnog sektora, prema potrebi: (a) Osiguravati, na državnom, regionalnom i međunarodnom nivou obuku u raznim tehničkim, poslovnim i vještinama finansijskog menadžmenta s ciljem omogućavanja ženama, posebno mladim ženama, da učestvuju u donošenju ekonomske politike na tim nivoima; (b) Osiguravati poslovne usluge, uključujući informacije o marketingu i trgovini, dizajniranju proizvoda i inovacijama, transferu tehnologije i kvalitetu, preduzećima koje vode žene, uključujući ona koja rade u izvoznom sektoru ekonomije; (c) Unapređivati tehničke i komercijalne veze i osnivati zajedničke investicije među ženama preduzetnicama na državnom, regionalnom i međunarodnom nivou s ciljem pružanja podrške inicijativama u okviru zajednice; (d) Jačati učešće žena, uključujući marginalizirane žene, u proizvodnim i marketinškim kooperativama pružanjem marketinške i finansijske podrške, posebno u seoskim i udaljenim područjima; (e) Unapređivati i jačati ženska mikropreduzeća, nova mala preduzeća, kooperativna preduzeća, proširena tržišta i druge prilike za zapošljavanje, te, ako je moguće, omogućavati prijelaz iz neformalnog u formalni sektor, u seoskim i gradskim područjima; (f) Ulagati kapital i razrađivati investicione portfelje s ciljem finansiranja ženskih poslovnih preduzeća; (g) Posvećivati adekvatnu pažnju osiguranju tehničke pomoći, savjetodavne pomoći, obuke i prekvalifikacija za žene u vezi sa ulaskom u tržišnu ekonomiju; (h) Podržavati kreditne mreže i inovativne poduhvate, uključujući tradicionalne sheme štednje; (i) Osiguravati aranžmane povezivanja za žene poduzetnice, uključujući mogućnosti praćenja neiskusnih žena od strane onih iskusnijih; (j) Poticati organizacije u okviru zajednice i javne organe vlasti u uspostavljanju kreditnih pulova za žene poduzetnice, na osnovu modela uspješnih malih kooperativa.

177. Od strane privatnog sektora, uključujući međudržavne i državne korporacije: (a) Usvajati politike i uspostavljati mehanizme za davanje ugovora na nediskriminatornoj osnovi; (b) Izabirati žene za i nuditi programe vođstva, odlučivanja i menadžmenta, sve na ravnopravnoj osnovi s muškarcima; (c) Poštovati državne radne, ekološke, potrošačke, zdravstvene i sigurnosne zakone, posebno one koji se odnose na žene.

Strateški cilj F. 5. Eliminirati profesionalnu segregaciju i sve oblike diskriminacije pri zapošljavanju

Akcije koje treba poduzeti

178. Od strane vlada, poslodavaca, zaposlenih, sindikata, te ženskih organizacija: (a) Implementirati i provoditi zakone i propise te poticati dobrovoljne kodove ponašanja kojima se osigurava da se međunarodni radni standardi, kao što su Konvencija br. 100 Međunarodne organizacije rada o pravu na ravnopravnost u plaći, primjenjuju na žene i na muškarce ravnopravno; (b) Donositi i provoditi zakone i uvoditi mjere implementacije, uključujući i sredstva kompenzacije i pristupa pravdi u slučajevima nepoštovanja, da bi se zabranila direktna i indirektna diskriminacija na osnovi spola, uključujući i u odnosu na bračno ili porodično stanje, u vezi sa pristupom zapošljavanju, uvjetima zaposlenja, uključujući obuku, unapređivanje, zdravlje i sigurnost, te okončanje zaposlenja i socijalnog osiguranja radnika, uključujući zakonsku zaštitu od seksualnog ili rasnog maltretiranja; (c) Donositi i provoditi zakone i razrađivati radne politike protiv diskriminacije na osnovi spola na tržištu rada, posebno s obzirom na starije radnice, u upošljavanju i unapređivanju, te u pružanju beneficija što se tiče radnog mjesta i socijalne sigurnosti, kao i u vezi sa diskriminatorским radnim uvjetima i seksualnim maltretiranjem; trebali bi se razraditi mehanizmi za redovno revidiranje i praćenje takvih zakona; (d) Eliminirati diskriminatorску praksu poslodavaca na osnovi reproduktivne uloge i funkcije žena, uključujući odbijanje zapošljavanja ili otpuštanje žena zbog trudnoće ili obaveza oko dojenja; (e) Razrađivati i unapređivati programe i službe zapošljavanja za žene koje ulaze ili ponovno ulaze na tržište rada, posebno za siromašne gradske, seoske i mlade žene, one koje su same sebe zaposlile ili one koje pogađaju strukturalna prilagođavanja; (f) Implementirati i pratiti pozitivne programe zapošljavanja, ravnopravnosti i akcije u javnom i privatnom sektoru, kojima se radi na rješavanju problema sistematske diskriminacije žena u radnoj snazi, posebno invalidnih žena ili žena koje pripadaju ugroženim grupama, s obzirom na upošljavanje, zadržavanje na radnom mjestu i unapređivanje, te profesionalnu obuku žena u svim sektorima; (g) Eliminirati profesionalnu segregaciju, posebno promocijom ravnopravnog učešća žena u visoko kvalificiranim poslovima i na pozicijama višeg rukovodstva, te drugim mjerama, kao što je savjetovanje i raspoređivanje, kojima se stimulira razvoj njihove profesionalne karijere i mobilnosti ka gore na tržištu rada, te stimuliranjem raznolikosti profesionalnog izbora i žena i muškaraca; poticati žene da preduzimaju netradicionalne poslove, posebno u nauci i tehnologiji, te poticati muškarce da traže zaposlenje u društvenom sektoru; (h) Priznati kolektivne dogovore kao pravo i kao važan mehanizam eliminacije neravnopravnosti u vezi s plaćama žena i unapređivanja radnih uvjeta; (i) Unapređivati izabiranje žena za sindikalne funkcionere i osigurati da sindikalni funkcioneri koji su izabrani da predstavljaju žene imaju zaštićen posao i fizičku sigurnost u vezi sa smjenjivanjem s funkcije; (j) Osigurati pristup i razvijati

posebne programe kojima će se invalidnim ženama omogućiti da dobiju i očuvaju posao, te osigurati pristup obrazovanju i obuci na svim odgovarajućim nivoima, u skladu sa Standardnim pravilima o ravnopravnosti mogućnosti invalidnih osoba (30/); prilagođavati radne uvjete, do moguće mjere, da bi odgovarali potrebama invalidnih žena, koje bi morale imati sigurnu zakonsku zaštitu od neopravdanog gubljenja posla zbog svoje invalidnosti; (k) Uvećati napore na ukidanju jaza između plaća žena i muškaraca, poduzeti korake na implementaciji principa ravnopravnog plaćanja za jednak rad, jednake vrijednosti jačanjem zakonodavstva, uključujući poštivanje međunarodnih radnih zakona i standarda, te poticati stvaranje shema za ocjenu posla na osnovi kriterija koji nisu spolno orijentirani; (l) Uspostavljati i / ili jačati mehanizme sudskog rješavanja pitanja vezanih za diskriminaciju u plaćanju radnika; (m) Postavljati konkretne krajnje datume za eliminaciju svih oblika rada djece, koji su u suprotnosti s prihvaćenim međunarodnim standardima i osigurati potpuno provođenje postojećih važećih zakona, te, po potrebi, donijeti zakone neophodne za implementaciju Konvencije o pravima djeteta i standarda Međunarodne organizacije rada, osiguravajući zaštitu djece koja rade, posebno ulične djece, pružanjem odgovarajućih zdravstvenih, obrazovnih i drugih socijalnih usluga; (n) Osigurati da se strategijama za eliminaciju rada djece također radi na rješavanju pretjeranih zahtjeva koji se postavljaju pred neku žensku djecu u smislu neplaćenog rada u svom i drugim domaćinstvima, po potrebi; (o) Revidirati, analizirati, te ako je potrebno, preformulirati strukturu plaća u profesijama gdje dominiraju žene, kao što je učiteljska i nastavnička profesija, profesija medicinske sestre i dječje negovateljice, s obzirom na podizanje njihovog niskog statusa i zarade; (p) Omogućavati produktivno zapošljavanje žena migrantkinja zavedenih u dokumentaciji (uključujući žene koje su određene kao izbjeglice u skladu s Konvencijom iz 1951. godine, koja je u vezi sa statusom izbjeglica) putem šireg priznavanja obrazovanja i diploma iz stranih zemalja i usvajanjem integralnog pristupa obuci u oblasti tržišta rada, koja bi uključivala i kurseve iz jezika.

Strateški cilj F.6. Promovirati usklađivanje radnih i porodičnih obaveza žena i muškaraca

Akcije koje treba poduzeti

179. Od strane vlada: (a) Usvajati politike kojima se osigurava odgovarajuća zaštita zakona o radu i beneficija socijalnog osiguranja za radnike koji ne rade puno radno vrijeme, za privremene, sezonske i radnike u domaćoj radinosti, promovira razvoj karijere zasnovan na radnim uvjetima, prema kojima se usklađuje rad s porodičnim obavezama; (b) Osigurati da se rad na puno i na nepuno radno vrijeme može slobodno birati od strane žena i muškaraca i na ravnopravnoj osnovi, te razmotriti odgovarajuću zaštitu za netipične radnike / radnice u smislu pristupa zaposlenju, radnim uvjetima i socijalnoj sigurnosti; (c) Osiguravati, putem zakonodavstva,

inicijative i / ili poticati mogućnosti žena i muškaraca da uzmu roditeljsko odsustvo uz zaštitu radnog mjesta i da primaju roditeljske beneficije; promovirati ravnopravnu podjelu obaveza u porodici među muškarcima i ženama, uključujući i odgovarajućim zakonodavstvom, inicijativama i / ili poticanjem, te također promovirati olakšice u smislu dojenja za majke koje rade; (d) Razrađivati politike, između ostalih, u obrazovanju da bi se izmijenili stavovi kojima se nameće podjela rada zasnovana na spolu s ciljem promocije koncepta podjele porodičnih obaveza vezano za rad u kući, posebno u vezi sa djecom i njegom starih osoba; (e) Unapređivati razvoj i pristup tehnologijama kojima se olakšava profesionalni kao i rad u domaćoj radinosti, potiče samoizdržavanje, stvara prihod, transformiraju spolno pripisane uloge u okviru produktivnog procesa i omogućava ženama da se odvoje od loše plaćenih poslova; (f) Razmotriti niz politika i programa, uključujući zakonodavstvo o sistemima socijalne zaštite i oporezivanja, u skladu sa državnim prioritetima i politikama, s ciljem utvrđivanja kako unapređivati ravnopravnost spolova i fleksibilnost u načinu kako ljudi raspodjeljuju svoje vrijeme između i izvlače korist iz obrazovanja i obuke, plaćenog posla, porodičnih obaveza, dobrovoljnih aktivnosti i drugih društveno korisnih oblika rada, odmora i slobodnog vremena.

180. Od strane vlada, privatnog sektora i nevladinih organizacija, sindikata i Ujedinjenih naroda, prema potrebi: (a) Usvajati odgovarajuće mjere koje uključuju nadležne vladine organe i udruženja poslodavaca i zaposlenih, tako da žene i muškarci budu sposobni da uzmu privremeno odsustvo sa posla, da imaju prenosive beneficije zaposlenja i penzionisanja, te da mogu praviti aranžmane s ciljem izmjene radnog vremena bez žrtvovanja svojih perspektiva razvoja i napredovanja na poslu i u svojoj karijeri; (b) Osmisliti i osigurati obrazovne programe putem inovativnih medijskih kampanja i školske i obrazovne programe u okviru zajednice radi podizanja svijesti o ravnopravnosti spolova i o nestereotipnim spolnim ulogama žena i muškaraca u okviru porodice; osigurati usluge i sredstva, kao što su čuvanje djece na radnom mjestu i fleksibilni radni aranžmani; (c) Donositi i provoditi zakone protiv seksualnog i drugih oblika maltretiranja na svakom radnom mjestu.

IV-G. ŽENE NA VLASTI I U ODLUČIVANJU

181. U Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima se kaže da svako ima pravo na učešće u vladi svoje zemlje. Osnaženje i nezavisnost žena i unapređenje društvenog, ekonomskog i političkog statusa žena od osnovne je važnosti za postizanje i transparentne i odgovorne vlasti i uprave i održivog razvoja u svim oblastima života. Odnosi moći koji sprečavaju žene u vođenju ispunjenih života funkcioniraju na mnogim nivoima društva, od najličnijih do najjavnijih. Postizanje

cilja ravnopravnog učešća žena i muškaraca u odlučivanju osigurat će ravnotežu koja tačnije odslikava sastav društva i koja je potrebna za jačanje demokratije i promociju njegovog ispravnog funkcioniranja. Ravnopravnost u političkom odlučivanju znači ravnotežu, bez koje je veoma neizgledno da stvarna integracija dimenzije ravnopravnosti u stvaranju politike na nivou vlade može biti izvodljiva. U tom smislu, ravnopravno učešće žena u odlučivanju nije samo zahtjev za jednostavnu pravdu ili demokratiju nego se također može vidjeti i kao neophodni preduvjet da bi se u obzir uzeli ženski interesi. Bez aktivnog učešća žena i ugrađivanja ženske perspektive na svim nivoima odlučivanja ne mogu se postići ciljevi ravnopravnosti, razvoja i mira.

182. Usprikoš veoma raširenom pokretu ka demokratizaciji u većini zemalja žene uglavnom nemaju dovoljno predstavnika u većini nivoa vlasti, posebno u ministarskim i drugim izvršnim tijelima, i malo su napredovale ka pridobijanju političke moći u zakonodavnim tijelima ili u postizanju cilja koji je odobren od strane Ekonomskog i društvenog vijeća od 30% žena na pozicijama odlučivanja do 1995. godine. Globalno gledano, samo 10% pripadnika zakonodavnih tijela i manji procent ministarskih položaja sad drže žene. Odišta, u nekim zemljama, uključujući one koje prolaze kroz duboke političke, ekonomske i socijalne promjene, dolazi do značajnog smanjenja broja žena predstavnica u zakonodavnim tijelima. Iako žene čine najmanje polovinu izbornog tijela u gotovo svim zemljama i dobile su pravo glasa ili pravo držanja funkcije u gotovo svim državama članicama Ujedinjenih naroda, žene i dalje imaju vrlo malo predstavnica kao kandidatkinja za javne funkcije. Tradicionalni radni uzusi mnogih političkih stranaka i vladinih struktura i dalje predstavljaju barijeru učešću žena u javnom životu. Žene se možda obeshrabuju u traženju političke funkcije diskriminativnim stavovima i postupcima, obavezama u porodici i brigom za djecu, te visokim troškovima zalaganja i za zadržavanja javne funkcije. Žene na političkim i pozicijama odlučivanja u vladama i zakonodavnim tijelima daju doprinos redefiniranju političkih prioriteta, stavljajući na dnevni red nove stavke koje reflektiraju i kojima se radi na rješavanju spolno orijentiranih pitanja, vrijednosti i iskustava, te na pružanju novih perspektiva u vezi sa glavnim političkim pitanjima.

183. Žene su pokazale značajno vodstvo u zajednici i neformalnim organizacijama, kao i u javnoj službi. Međutim, socijalizacija i negativno stereotipiziranje žena i muškaraca, uključujući i stereotipiziranje putem medija, ojačava tendenciju da političko odlučivanje ostaje u domenu muškaraca. Isto tako, nedostatak ženskih predstavnika na pozicijama odlučivanja u oblastima umjetnosti, kulture, sporta, medija, obrazovanja, vjere i prava pečava žene u ostvarivanju značajnog utjecaja na mnoge ključne institucije.

184. Zbog ograničenog pristupa tradicionalnim putevima moći, kao što su organi odlučivanja političkih stranaka, poslodavačkih organizacija i sindikata, žene su osvojile pristup moći putem alternativnih struktura, posebno u sektoru nevladinih

organizacija. Putem nevladinih organizacija i organizacija širih narodnih masa, žene su u mogućnosti da artikuliraju svoje interese i zabrinutosti i da stave ženska pitanja na državni, regionalni i međunarodni dnevni red.

185. Nejednakost u javnoj areni može često otpočinjati diskriminacijskim pristupima i postupcima te nejednakim odnosom snaga žena i muškaraca u okviru porodice, kao što je definirano u odjeljku 29. u gornjem tekstu. Nejednaka podjela posla i obaveza u domaćinstvu, zasnovana na nejednakom odnosu snaga, također ograničava potencijal žena da nađu vremena i razviju vještine potrebne za učešće u odlučivanju u širim javnim forumima. Ravnopravnija podjela ovih obaveza između žena i muškaraca ne samo da osigurava viši kvalitet života žena i njihovih kćeri nego i unapređuje mogućnosti oblikovanja i definiranja javne politike, prakse i izdataka, tako da se mogu priznati i da se može raditi na njihovim interesima. Neformalne mreže i uzusi odlučivanja na nivou lokalne zajednice koji odražavaju muški etos ograničavaju sposobnost žena da sudjeluju na ravnopravnoj osnovi u političkom, ekonomskom i društvenom životu.

186. Nizak procent žena u ekonomskim i političkim organima koji odlučuju na lokalnom, državnom, regionalnom i međunarodnom nivou održava strukturalne i barijere pristupa, koje se moraju rješavati putem pozitivnih mjera. Vlade, međudržavne i državne korporacije, masovni mediji, banke, akademske i naučne institucije, te regionalne i međunarodne organizacije, uključujući i one u okviru sistema Ujedinjenih naroda, ne iskorištavaju u potpunosti talent žena kao vrhunskih menadžerica, političarki, diplomatkinja i pregovaračica.

187. Ravnopravna podjela moći i odlučivanja na svim nivoima zavisi od vlada i drugih faktora koji poduzimaju statističke analize u vezi sa ravnopravnosti spolova i usmjeravaju spolnu perspektivu u razradu politike i implementaciju programa. Ravnopravnost u odlučivanju je od osnovne važnosti za poboljšanje položaja žena. U nekim su zemljama pozitivne akcije dovele do 33,3% veće zastupljenosti žena u lokalnom i državnom nivou odlučivanja.

188. Državne, regionalne i međunarodne statističke institucije još uvijek nemaju dovoljno saznanja o tome kako da prezentiraju pitanja vezana za ravnopravan tretman žena i muškarca u ekonomskoj i društvenoj sferi. Posebno se ne koriste dovoljno postojeće baze podataka i metodologije u važnoj sferi odlučivanja.

189. U radu na rješavanju pitanja nejednakosti između žena i muškaraca u raspodjeli moći odlučivanja na svim nivoima, vlade i drugi faktori bi trebali promovirati aktivnu i vidljivu politiku usmjeravanja spolne perspektive u sve politike i programe, tako da se prije odlučivanja napravi analiza o posljedicama i na žene i na muškarce.

Strateški cilj G.1. Poduzeti mjere na osiguravanju ženama ravnopravnog pristupa i punog učešća u strukturama vlasti i odlučivanja

Akcije koje treba poduzeti

190. Od strane vlada: (a) Čvrsto se orijentirati ka ustanovljavanju cilja ravnoteže spolova u vladinim organima i komitetima, kao i javnim upravnim tijelima, te u sudstvu, uključujući, između ostalog, postavljanje konkretnih ciljeva i implementaciju mjera na značajnom porastu broja žena s obzirom na postizanje jednake zastupljenosti žena i muškaraca, po potrebi, putem pozitivnih akcija, u svim vladinim i javnim upravnim pozicijama; (b) Poduzeti mjere, uključujući, prema potrebi, u izbornim sistemima kojima se potiču politike stranaka da uključuju žene u izborne ili neizborne javne pozicije u istom odnosu i na istom nivou kao muškarce; (c) Štititi i unapređivati jednaka prva žena i muškaraca u angažiranju u političkim aktivnostima kao i jednaka prava na slobodu udruživanja, uključujući članstvo u političkim strankama i sindikatima; (d) Revidirati učinke razlikovanja u izbornim sistemima političke zastupljenosti žena u izabranim tijelima i razmotriti, po potrebi, prilagođavanje ili reformu tih sistema; (e) Pratiti i ocjenjivati napredak u zastupljenosti žena putem redovnog prikupljanja, analize i širenja kvantitativnih i kvalitativnih podataka o ženama i muškarcima na svim nivoima na različitim pozicijama odlučivanja u javnom i privatnom sektoru, te širiti informacije o podacima broja žena i muškaraca zaposlenih na različitim nivoima u vladi na godišnjoj osnovi; osiguravati da žene i muškarci imaju isti pristup cijeloj lepezi javnih položaja i postaviti mehanizme u okviru vladinih struktura za praćenje napretka u ovoj oblasti; (f) Podržavati nevladine organizacije i istraživačke institute koji provode studije o učešću žena i njihovom utjecaju na odlučivanje i na sredinu odlučivanja; (h) Poticati, i po potrebi, osiguravati da organizacije koje finansira vlada usvajaju nediskriminativne politike i praksu s ciljem uvećanja broja i unapređenja pozicija žena u svojim organizacijama; (i) Priznati da podjela posla i roditeljskih obaveza između žena i muškaraca unapređuje i omogućava veće učešće žena u javnom životu, te preduzeti potrebne mjere da se to postigne, uključujući i mjere usklađivanja porodičnog i profesionalnog života; (j) Imati za cilj ravnotežu spolova u spiskovima državnih kandidata imenovanih za izbor ili imenovanje u organe Ujedinjenih naroda, specijaliziranih agencija ili drugih autonomnih organizacija u okviru sistema Ujedinjenih naroda, posebno za vodeće pozicije.

191. Od strane političkih stranaka: (a) Razmotriti ispitivanje struktura i procedura stranke s ciljem otklanjanja svih prepreka kojima se direktno ili indirektno vrši diskriminacija učešća žena; (b) Razmotriti razradu inicijativa kojima se omogućava ženama da u potpunosti učestvuju u svim internim političkim strukturama i izbornim i procesima imenovanja; (c) Razmotriti uključivanje pitanja u vezi sa spolovima u svoj politički dnevni rad, preduzeti mjere na osiguranju učešća žena u vodstvu političkih stranaka na jednakoj osnovi kao i muškaraca.

192. Od strane vlada, državnih organa, privatnog sektora, političkih stranaka, sindikata, organizacija poslodavaca, istraživačkih i akademskih institucija, podregionalnih i regionalnih tijela i nevladinih i međunarodnih organizacija: (a) Poduzimati pozitivne mjere na izgradnji kritične mase žena vođa izvršnih organa i rukovodilaca na pozicijama strateškog odlučivanja; (b) Stvarati ili jačati, prema potrebi, mehanizme praćenja pristupa žena vodećim nivoima odlučivanja; (c) Revidirati kriterije za odabiranje i imenovanja u savjetodavna i odlučujuća tijela i unapređenje na vodeće pozicije s ciljem osiguranja da ti kriteriji budu relevantni i da se njima ne vrši diskriminacija žena; (d) Poticati napore nevladinih organizacija, sindikata i privatnog sektora u postizanju jednakosti među ženama i muškarcima u rangu, uključujući ravnopravno učešće u organima odlučivanja i u pregovorima u svim oblastima i na svim nivoima; (e) Razrađivati strategije komunikacije s ciljem promoviranja javne debate o novim ulogama muškaraca i žena u društvu, te u porodici, kako je definirano u odjeljku 29. u već navedenom tekstu; (f) Restrukturirati programe zapošljavanja i razvoja karijere s ciljem osiguranja da sve žene, posebno mlade žene, imaju ravnopravan pristup obuci u rukovođenju, poduzetništvu, tehničkim i oblastima vođstva, uključujući i obuku na radnom mjestu; (g) Razrađivati programe unapređivanja karijere za žene svih starosnih doba koje će obuhvatati planiranje, praćenje, mentorstvo, obuku, savjetovanje i prekvalifikaciju u karijeri; (h) Poticati i podržavati učešće ženskih nevladinih organizacija na konferencijama Ujedinjenih naroda i procesu njihovog pripremanja; (i) Imati cilj i podržavati ravnotežu spolova u sastavu delegacija u Ujedinjenim narodima i drugim međunarodnim forumima.

193. Od strane Ujedinjenih naroda: (a) Implementirati postojeće i usvajati nove razvojne politike i mjere s ciljem postizanja sveukupne ravnopravnosti spolova, posebno na profesionalnim i višim nivoima do 2000. godine, uz posvećivanje dužne pažnje važnosti odabira osoblja sa što je moguće šire geografske osnove, u skladu sa Članom 101. (paragraf 3.) Povelje Ujedinjenih naroda; (b) Razrađivati mehanizme imenovanja žena za kandidate na rukovodeće položaje u Ujedinjenim narodima, specijaliziranim agencijama i drugim organizacijama i tijelima u okviru sistema Ujedinjenih naroda; (c) Stalno prikupljati i širiti kvantitativne i kvalitativne podatke o ženama i muškarcima u odlučivanju i analizirati utjecaj razlikovanja između njih na odlučivanje i pratiti napredak ka postizanju cilja Generalnog sekretara da 50 posto žena drži rukovodeće i pozicije odlučivanja do 2000. godine.

194. Od strane ženskih organizacija, nevladinih organizacija, sindikata, društvenih partnera, proizvođača, te radnih i profesionalnih organizacija: (a) Graditi i jačati solidarnost među ženama putem obavještanja, obrazovanja i akcija informiranja; (b) Zagovarati na svim nivoima da se ženama omogući da mogu imati utjecaja na političke, ekonomske i socijalne odluke, procese i sisteme, te raditi na traženju odgovornosti od izabranih predstavnika vezano za njihovo obećanje zalaganja na spolnim pitanjima; (c) Ustanovljavati, dosljedno sa zakonodavstvom o zaštiti

podataka, baze podataka o ženama i njihovim kvalifikacijama koje se mogu upotrijebiti kod imenovanja žena na rukovodne pozicije odlučivanja i savjetodavne pozicije, te za predočavanje vladama, regionalnim i međunarodnih organizacijama i privatnim preduzećima, političkim strankama i drugim relevantnim organima.

Strateški cilj G. 2. Povećavati sposobnost žena da sudjeluju u donošenju odluka i upravljanju

Akcije koje treba poduzeti

195. Od strane vlada, državnih organa, privatnog sektora, političkih stranaka, sindikata, organizacija poslodavaca, podregionalnih i regionalnih organa, nevladinih i međunarodnih organizacija i obrazovanih institucija: (a) Osigurati obuku u vođstvu i samopoštovanju da bi se pomoglo ženama i ženskoj djeci, osobito onima s posebnim potrebama, invalidnim ženama i ženama koje pripadaju rasnim i etničkim manjinama - da jačaju svoje samopoštovanje i da ih potiču na preuzimanje pozicija odlučivanja; (b) Imati transparentne kriterije za pozicije odlučivanja i osiguravati da izborna tijela imaju spolno uravnotežen sastav; (c) Stvoriti sistem praćenja za neiskusne žene i, osobito, pružati obuku u vođstvu i odlučivanju, javnom govorenju i samopotvrđivanju, kao i u oblasti političkih kampanja; (d) Osigurati spolno usmjerenu obuku za žene i muškarce u unapređenju nediskriminatorskih radnih odnosa i poštovanja različitosti u stilu rada i rukovodstva; (e) Razrađivati mehanizme i obuku da bi se žene poticale da učestvuju u izbornom procesu, političkim aktivnostima i drugim područjima vođstva.

IV-H. MEĐUNARODNI MEHANIZMI ZA POBOLJŠANJE POLOŽAJA ŽENA

196. Državni su mehanizmi za napredak položaja žena ustanovljeni u gotovo svakoj državi članici da bi se, između ostalog, sačinjavala, unapređivala implementacija, izvršavala, pratila, ocjenjivala, zagovarala i mobilizirala potpora za politike kojima se unapređuje napredak položaja žena. Državni su mehanizmi različiti po obliku i nejednaki u učinkovitosti, a u nekim slučajevima su i opali. Često marginalizirani u strukturama državne vlasti, ovi se mehanizmi ponekad onemogućavaju nejasnošću mandata, nepostojanjem adekvatnog osoblja, obuke, podataka i dostatno resursa, te nedovoljnom podrškom od državnoga političkog vođstva.

197. Na regionalnom i međunarodnom nivou, mehanizmi i institucije kojima se promovira napredak žena kao sastavni dio središnjega političkog, ekonomskog,

društvenog i kulturnog razvoja, te inicijativa o razvoju i ljudskih prava, sreću se sa sličnim problemima, koji proistječu iz nepostojanja odlučnosti na najvišim nivoima.

198. Na nekoliko međunarodnih konferencija zaredom podvučena je potreba uzimanja u obzir spolnih faktora u planiranju politike i programa. Međutim, u velikom broju slučajeva to se nije učinilo.

199. Regionalna tijela koja rade na napretku položaja žena jačaju, zajedno s međunarodnim mehanizmima, kao što su Povjerenstvo za status žena i Komitet za eliminaciju diskriminacije žena. Međutim, ograničeni raspoloživi resursi stalno ometaju punu implementaciju njihovih mandata.

200. Metodologije za provođenje spolno zasnovane analize u politikama i programima i za rad na stavu prema diferencijalnim učincima politika na žene i muškarce razrađuju se u mnogim organizacijama i dostupne su za primjenu, ali se često ne primjenjuju ili se ne primjenjuju dosljedno.

201. Državni mehanizmi za napredak položaja žena jesu centralna politička koordinacijska jedinica unutar vlade. Njen glavni zadatak je da podržava usmjeravanje cijele vlade u smislu perspektive spolne jednakosti u svim oblastima politike. Neophodni uvjeti za uspješno funkcioniranje tih državnih mehanizama obuhvataju: (a) Lociranje na najvišem mogućem nivou vlade, pod odgovornošću premijera; (b) Institucionalne mehanizme ili procese kojima se omogućava, po potrebi, decentralizirano planiranje, implementacija i praćenje s obzirom na angažiranje nevladinih organizacija i organizacija na razini zajednice iz najširih narodnih masa i više; (c) Dovoljne resurse u smislu budžeta i profesionalnih sposobnosti; (d) Mogućnost utjecanja na razradu svih vladinih politika.

202. U radu na rješavanju pitanja mehanizama za promociju napretka položaja žena, vlade i drugi faktori bi trebali promovirati aktivnu i vidljivu politiku usmjeravanja spolne perspektive u svim politikama i programima tako da se prije odlučivanja uradi analiza u vezi sa posljedicama i po žene i po muškarce.

Strateški cilj H.1. Stvarati ili jačati državni aparat i druga vladine organe

Akcije koje treba poduzeti

203. Od strane vlada: (a) Osigurati da se odgovornost za napredovanje položaja žena stavi na najviši mogući nivo vlade; u mnogim slučajevima, to može biti na nivou premijera; (b) Na osnovi jake političke odlučnosti stvoriti državne mehanizme tamo gdje oni ne postoje, te jačati, po potrebi, postojeće državne

mehanizme za napredak položaja žena na najvišem mogućem nivou vlasti; oni bi trebali imati jasno definiran mandat i ovlaštenja; osnovni elementi bi bili adekvatni resursi i mogućnost i sposobnost utjecaja na politiku i formuliranja i revidiranja zakonodavstva; između ostalog, oni bi trebali obavljati analizu politike, preduzimati zagovaranje, komunikaciju, koordinaciju i praćenje implementacije; (c) Osiguravati obuku osoblja u sačinjavanju i analiziranju podataka sa spolne perspektive; (d) Uspostavljati procedure kojima će se omogućiti državnim mehanizmima da prikupljaju informacije o pitanjima na nivou politike vlasti u ranoj fazi i kontinuirano ih koriste u razradi politike i revidiranju procesa u sklopu vlade; (e) Izvještavati, na redovnoj osnovi, zakonodavnim organima o napretku napora, po potrebi, na usmjeravanju spolnih pitanja, uzimajući u obzir implementaciju Platforme za akciju; (f) Poticati i unapređivati aktivan angažman širokog i raznovrsnog kruga institucionalnih faktora u javnom, privatnom i dobrovoljnom sektoru da rade na jednakosti žena i muškaraca.

Strateški cilj H.2. Uključiti spolne aspekte u zakonodavstvo, javnu politiku, programe i projekte

Akcije koje treba poduzeti

204. Od strane vlada: (a) Raditi na osiguranju da se prije odlučivanja o politici provede analiza o njenom utjecaju posebno na žene a posebno na muškarce; (b) Redovno revidirati državne politike, programe i projekte, kao i njihovu primjenu, uz ocjenjivanje utjecaja politike zapošljavanja i politike prihoda s ciljem garantiranja da su žene direktni korisnici prednosti razvoja i da će se njihov puni doprinos razvoju, i plaćeni i neplaćeni, razmatrati u ekonomskoj politici i planiranju; (c) Unapređivati državne strategije i ciljeve o jednakosti žena i muškaraca s ciljem eliminacije prepreka ostvarenju ženskih prava i suzbijanja svih oblika diskriminacije žena; (d) Sarađivati sa članovima zakonodavnih tijela, po potrebi, na promociji spolne perspektive u svim zakonima i politikama; (e) Davati svim ministarstvima mandat da revidiraju politike i programe sa spolne perspektive i u svjetlu Platforme za akciju; locirati odgovornost za implementaciju tog mandata na najvišem mogućem nivou; ustanoviti i / ili jačati međuministarsku koordinacijsku strukturu s ciljem provođenja ovog mandata, praćenja napretka i uvezivanja svih relevantnih mehanizama.

205. Od strane državnih mehanizama: (a) Omogućavati formulaciju i implementaciju vladavine politike o jednakosti žena i muškaraca, razrađivati odgovarajuće strategije i metodologije, te unapređivati koordinaciju i saradnju u okviru centralne vlade s ciljem osiguranja usmjeravanja spolne perspektive u sve procese sačinjavanja politike; (b) Unapređivati i ustanovljavati kooperativne odnose s nadležnim organizacijama vlade, centrima za ženske studije i istraživanja, akademskim i obrazovnim institucijama, privatnim sektorom, nevladinim organizacijama, posebno ženskim organizacijama, te svim drugim faktorima građanskoga društva; (c) Preduzimati aktivnosti koje će

se fokusirati na pravnoj reformi s obzirom, između ostaloga, na porodicu, uvjete zaposlenja, socijalnu sigurnost, porez na prihod, jednake mogućnosti obrazovanja, pozitivne mjere na promociji napretka položaja žena, te shvaćanje stavova i kulturu pogodnu za ravnopravnost, kao i promovirati spolnu perspektivu u pravnoj politici i reformama programiranja; (d) Promovirati veće učešće žena i kao aktivnih faktora i kao korisnika razvojnog procesa, koji bi trebao imati za posljedicu unapređenje kvaliteta života za sve; (e) Uspostavljati direktne veze sa državnim, regionalnim i međunarodnim tijelima koja rade na napretku žena; (f) Pružati obuku i pomoć u vidu savjetovanja vladinim organima radi integriranja spolne perspektive u njihove politike i programe.

Strateški cilj H.3. Stvarati i širiti spolno klasificirane podatke i informacije s ciljem planiranja i evalvacije

Akcije koje treba poduzeti

206. Od strane državnih, regionalnih i međunarodnih statističkih službi i nadležnih vladinih i organa Ujedinjenih naroda, u saradnji sa istraživačkim i organizacijama za dokumentiranje, u njihovim sferama odgovornosti: (a) Osigurati da se statistički podaci vezano za pojedince prikupljaju, grupiraju, analiziraju i prezentiraju po spolu i starosnoj dobi i da odražavaju probleme, predmete i pitanja vezana za žene i muškarce u društvu; (b) Na redovnoj osnovi prikupljati, grupirati, analizirati i prezentirati podatke klasificirane po starosnoj dobi, spolu, socio-ekonomskim i drugim relevantnim pokazateljima, uključujući broj izdržavanih članova domaćinstva - za korištenje u planiranju i implementaciji politike i programa; (c) Uključivati centre za ženske studije i istraživačke organizacije u razradu i testiranje odgovarajućih pokazatelja i istraživačkih metodologija s ciljem jačanja spolne analize, kao i u praćenju i ocjenjivanju implementacije ciljeva Platforme za akciju; (d) Određivati ili imenovati osoblje koje će raditi na jačanju programa spolne statistike i na osiguranju koordinacije, praćenja i povezivanja sa svim oblastima statističkoga rada, te na pripremi proizvoda koji će uključivati statističke podatke iz različitih tematskih područja; (e) Unapređivati prikupljanje podataka o punom doprinosu žena i muškaraca ekonomiji, uključujući njihovo učešće u neformalnom sektoru (sektorima); (f) Razvijati sveobuhvatnije znanje o svim oblicima rada i zapošljavanja na sljedeće načine: (I) unapređivanjem prikupljanja podataka o neplaćenome radu koji je već uključen u državne proračune sistema Ujedinjenih naroda, kao što su poljoprivreda, osobito poljoprivreda kao osnovna djelatnost, te druge vrste aktivnosti netržišne proizvodnje; (II) unapređivanjem mjerenja kojima se trenutno potcjenjuju ženska zapošljavanja i nezaposlenost na tržištu rada; (III) razrađivanjem metoda, u odgovarajućim forumima, za procjenu vrijednosti, u kvantitativnom smislu, neplaćenoga rada koji nije u sklopu državnoga obračuna, kao što je briga za izdržavane članove domaćinstva i pripremanje hrane, da bi se

on eventualno mogao izraziti u satelitskim ili drugim službenim obračunima koji će se možda sačinjavati posebno, ali su u skladu sa osnovnim državnim obračunima, s obzirom na priznavanje ekonomskoga doprinosa žena i prikazivanje neravnopravne raspodjele neplaćenoga i plaćenoga rada između žena i muškaraca; (g) Razrađivati međunarodnu klasifikaciju djelatnosti za vremensku statistiku, koja uključuje komponentu razlika između žena i muškaraca u smislu plaćenoga i neplaćenoga posla, te prikupljati podatke klasificirane po spolu. Na državnom nivou, zavisno od državnih ograničenja: (I) Provoditi redovne vremenske studije s ciljem mjerenja, u kvantitativnom smislu, neplaćenog rada, uključujući knjiženje onih aktivnosti koje se obavljaju paralelno s plaćenim ili drugim neplaćenim djelatnostima; (II) mjeriti, u kvantitativnom smislu, neplaćeni rad koji je izvan sistema državnih obračuna i raditi na unapređenju metoda pristupa i efikasnog prikazivanja njegove vrijednosti u satelitskim i drugim službenim obračunima koji su posebni, ali su dosljedni osnovnim državnim obračunima; (h) Unapređivati koncepte i metode prikupljanja podataka o mjerenju siromaštva žena i muškaraca, uključujući njihov pristup resursima: (I) Jačati vitalne statističke sisteme i uključivati spolnu analizu u publikacije i istraživanja; davati prioritet spolnim razlikama u planiranju istraživanja i u prikupljanju podataka te analizi s ciljem unapređenja podataka o morbiditetu, te unapređivati prikupljanje podataka o pristupu zdravstvenim uslugama, uključujući pristup sveobuhvatnim spolnim i uslugama reproduktivnoga zdravlja, zaštite majke i planiranja porodice, za davanje posebnog prioriteta adolescentnim majkama i brizi za starije osobe; (j) Razrađivati bolje spolno klasificirane i spolno konkretizirane podatke o žrtvama i činjenju svih oblika nasilja nad ženama, kao što je nasilje u porodici, seksualno maltretiranje, silovanje, incest i spolno zlostavljanje, te trgovina ženama i ženskom djecom, kao i nasilje koje čine agenti države; (k) Unapređivati koncepte i metode prikupljanja podataka o učešću invalidnih žena i muškaraca, uključujući njihov pristup resursima.

207. Od strane vlada: (a) Osiguravati redovno sačinjavanje statističkih publikacija o spolu, kojima se prezentiraju i tumače tematski podaci o ženama i muškarcima u obliku koji je pogodan za široke mase ljudi koji nisu tehničke struke; (b) Osigurati da oni koji skupljaju i oni koji koriste statističke podatke u svakoj zemlji redovno razmatraju adekvatnost službenoga statističkog sistema i to da li on pokriva spolna pitanja, te pripremati plan za potrebna poboljšanja, gdje je to neophodno; (c) Razrađivati i poticati razvoj kvantitativnih i kvalitativnih studija od strane istraživačkih organizacija, sindikata, poslodavaca, privatnog sektora i nevladinih organizacija o raspodjeli moći i utjecaja u društvu, uključujući broj žena i muškaraca na rukovodnim pozicijama, gdje se donose odluke i u javnom i u privatnom sektoru; (d) Koristiti spolno usmjerenije podatke u formulaciji politike i implementaciji programa i projekata.

208. Od strane Ujedinjenih naroda: (a) Unapređivati razvoj metoda iznalaženja boljih načina prikupljanja, poređenja i analize podataka koji su možda vezani za

ljudska prva žena, uključujući nasilje nad ženama, za korištenje od strane svih nadležnih organa Ujedinjenih naroda; (b) Unapređivati daljnji razvoj statističkih metoda s ciljem unapređivanja podataka koji se odnose na žene u ekonomskom, društvenom, kulturnom i političkom razvoju; (c) Pripremati novo izdanje The World's Women-a u redovnim petogodišnjim intervalima i distribuirati ga što više; (d) Pomagati zemljama, na zahtjev, u razradi spolnih politika i programa; (e) Osigurati da se relevantni izvještaji, podaci i publikacije Statističkoga odjela Sekretarijata Ujedinjenih naroda i Međunarodnoga istraživačkoga i obrazovnog instituta za napredak žena o napretku na državnom i međunarodnom nivou šalju Komisiji za status žena redovno i na koordiniran način.

209. Od strane multilateralnih razvojnih institucija i bilateralnih donatora: Poticati i podržavati razvoj državne sposobnosti u nerazvijenim zemljama i u zemljama s ekonomijom u tranziciji osiguravanjem resursa i tehničke pomoći, tako da te zemlje mogu u potpunosti mjeriti rad koji obavljaju žene i muškarci, uključujući i plaćeni i neplaćeni rad, te po potrebi, koristiti satelitske ili druge službe obračuna za neplaćeni rad.

IV-I. LJUDSKA PRAVA ŽENA

210. Ljudska prava i osnovne slobode su ono što ljudska bića stječu s rođenjem; njihova je zaštita i unapređenje prva odgovornost vlada.

211. Na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima ponovno je potvrđena svečana obveza svih država da ispunjavaju svoje obveze na unapređenju univerzalnog poštovanja i zaštite svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, drugim instrumentima vezanim za ljudska prava, te u skladu s međunarodnim pravom. Univerzalna priroda ovih prava i sloboda uopće ne dolazi u pitanje.

212. Unapređenje i zaštita svih ljudskih prava i osnovnih sloboda mora se razmatrati kao prioritetni cilj Ujedinjenih naroda, u skladu s njihovom svrhom i načelima, posebno sa svrhom međunarodne suradnje, u okviru tih svrha i načela, unapređenje i zaštita svih ljudskih prava je legitimna tema zabrinutosti međunarodne zajednice. Međunarodna zajednica mora tretirati ljudska prava na globalnoj razini, na pravičan i ravnopravan način, na istoj osnovi i sa istim naglaskom. Platformom za akciju se reafirmira važnost osiguranja univerzalnosti, objektivnosti i neselektivnosti razmatranja pitanja vezanih za ljudska prava.

213. Platformom za akciju se reafirmira da su sva ljudska prava – građanska, kulturna, ekonomska, politička i društvena, uključujući pravo na razvoj – univerzalna, neodvojiva, međusobno ovisna i povezana, kao što je izraženo u Bečkoj deklaraciji i Akcionom programu, usvojenom na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima. Konferencija je reafirmirala da su ljudska prava žena i ženske djece neodvojiv, sastavni i neotuđiv dio univerzalnih ljudskih prava. Puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane žena i ženske djece prioritet je vlada i Ujedinjenih naroda i od osnovne je važnosti za napredak žena.

214. Jednaka prava žena i muškaraca izričito se spominju u Preambuli Povelje Ujedinjenih naroda. Svi glavni međunarodni instrumenti za ljudska prava obuhvaćaju spol kao jednu od osnova na kojima države ne smiju vršiti diskriminaciju.

215. Vlade ne da se ne smiju suzdržavati od kršenja ljudskih prava svih žena, nego moraju aktivno raditi na unapređivanju i zaštiti tih prava. Priznanje važnosti ljudskih prava žena odražava se u činjenici da su tri četvrtine država članica Ujedinjenih naroda postale potpisnice Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena.

216. Svjetska konferencija o ljudskim pravima je jasno reafirmirala da su ljudska prava žena tijekom cijelog njihova životnog ciklusa neotuđiv, sastavni i neodvojiv dio univerzalnih ljudskih prava. Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju reafirmirala je ženska reproduktivna prava i pravo na razvoj. I Deklaracijom o pravima djeteta (31/) i Konvencijom o pravima djeteta (11/) jamče se dječja prava i podupire načelo nediskriminacije na osnovi spola.

217. Jaz između postojanja prava i njihova efikasnog uživanja proizlazi iz nepostojanja odlučnosti vlada na unapređenju i zaštiti tih prava i neinformiranju žena i muškaraca o njima na ravnopravnoj osnovi od vlada. Nedostatak odgovarajućih kompenzacijskih mehanizama na državnoj i međunarodnoj razini, te neadekvatni resursi i na jednoj i na drugoj razini usložnjavaju problem. U većini zemalja poduzeti su koraci na održavanju prava zajamčenih u Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena u državnom zakonodavstvu. Jedan je broj zemalja ustanovio mehanizme za jačanje mogućnosti ostvarenja ženskih prava.

218. S ciljem zaštite ljudskih prava žena neophodno je izbjegavati, koliko je to moguće, pribjegavanje rezervacijama i osigurati da nijedna rezervacija ne bude inkompatibilna s ciljem i svrhom Konvencije i da nije u neskladu s pravom međunarodnih sporazuma. Ako se ljudska prava žena, kako su definirana u međunarodnim instrumentima za ljudska prava, ne priznaju u potpunosti i ne budu štitila na djelotvoran način, primjenjivala (provodila) u državnim zakonodavstvima, kao i u državnoj praksi - u porodičnom, krivičnom, radnom, građanskom pravu i u upravnim pravilima i propisima, ona će postojati samo nominalno.

219. U onim zemljama koje još nisu postale potpisnice Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i drugih međunarodnih instrumenata za ljudska prava, ili gdje su rezervacije u neskladu sa ciljem i svrhom Konvencije, ili gdje se državno zakonodavstvo još nije revidiralo s ciljem provedbe međunarodnih normi i standarda, ravnopravnost žena de jure još nije osigurana. Potpuno se uživanje jednakih prava žena potkopava razlikama između nekih državnih zakonodavstava i međunarodnog prava i međunarodnih instrumenata za ljudska prava. Prekomplicirane administrativne procedure, nedostatak svijesti u okviru sudskog procesa i neadekvatno praćenje kršenja ljudskih prava svih žena, udruženo sa nedostatnom zastupljenošću žena u pravosudnim sustavima, nedostatnim informiranjem o postojećim pravima i stalnim stajalištima i postupcima, obnavljaju de facto ženinu nejednakost. De facto nejednakost se također obnavlja neprovedbom, između ostalih, porodičnih, krivičnih, građanskih, radnih i trgovinskih zakona, te administrativnih pravila i propisa kojima je cilj osiguranje potpunoga uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda žena.

220. Svaki bi pojedinac trebao imati pravo na sudjelovanje, doprinos i uživanje kulturnoga, ekonomskoga, političkoga i društvenoga razvoja. U mnogim slučajevima žene i ženska djeca trpe diskriminaciju u smislu izdvajanja ekonomskih i socijalnih resursa. Time se izravno krše njihova ekonomska, društvena i kulturna prava.

221. Ljudska prava svih žena i ženske djece moraju biti sastavnim dijelom djelatnosti Ujedinjenih naroda na ljudskim pravima. Potrebni su jači naponi s ciljem integriranja ravnopravnoga statusa i ljudskih prava svih žena i ženske djece u glavni smjer djelatnosti diljem sustava Ujedinjenih naroda i s ciljem rada na ovim pitanjima na redovitoj i sistematičnoj osnovi putem mjerodavnih tijela i mehanizma. Ovo između ostalog zahtijeva bolju suradnju i koordinaciju između Povjerenstva za status žena, Visokoga komesara Ujedinjenih naroda za ljudska prava, Povjerenstva za ljudska prava, uključujući tematske i specijalne izvještače, neovisne stručnjake, radne skupine i njihovo Potpovjerenstvo za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina, Povjerenstvo za održivi razvoj, Povjerenstvo za društveni razvoj, Povjerenstvo za prevenciju zločina i krivičnu pravdu, te Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena i drugih sporazumnih tijela za ljudska prava, te svih ovlaštenih institucija sustava Ujedinjenih naroda, uključujući specijalizirane agencije. Suradnja je također potrebna radi jačanja, racionalizacije, usmjeravanja sustava ljudskih prava Ujedinjenih naroda i s ciljem promicanja njegove učinkovitosti i efektivnosti, uz razmatranje potrebe za izbjegavanjem nepotrebnog preklapanja i udvostručavanja mandata i dužnosti.

222. Ako se želi postići i cilj punoga ostvarenja ljudskih prava za sve, međunarodni se instrumenti za ljudska prava moraju primjenjivati na takav način da se jasnije uzme u obzir sistematska i sustavna priroda diskriminacije žena, na koju se analizom u vezi sa spolovima jasno ukazalo.

223. Imajući na umu Akcioni program Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju (14/) i Bečku deklaraciju i Akcioni program (2/), koji je usvojila Svjetska konferencija o ljudskim pravima, Četvrta svjetska konferencija o ženama reafirmira činjenicu da se reproduktivna prava zasnivaju na osnovnom pravu svih parova i pojedinaca da slobodno i odgovorno odlučuju o broju, rasporedu i vremenu kada će imati djecu i da imaju podatke i sredstva da tako mogu postupiti, te pravo postizanja najvišeg standarda spolnoga i reproduktivnog zdravlja. To također obuhvaća i njihovo pravo na donošenje odluka glede reprodukcije bez diskriminacije, prisile i nasilja, kao što je izraženo u dokumentima o ljudskim pravima.

224. Nasiljem nad ženama i krši se i ugrožava ili poništava uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda žena. Uzevši u obzir Deklaraciju o eliminaciji nasilja nad ženama i rad Specijalnog izvještaja, spolno zasnovano nasilje, kao što je tuča ili druge vrste nasilja u obitelji, seksualno zlostavljanje, seksualno ropstvo i eksploatacija, te međunarodna trgovina ženama i djecom, prisilna prostitucija i seksualno maltretiranje, kao i nasilje nad ženama koje dolazi od kulturnih predrasuda, rasizma i rasne diskriminacije, ksenofobije, pornografije, etničkog čišćenja, oružanog sukoba, strane okupacije, vjerskog ili antivjerskog ekstremizma i terorizma, u neskladu su sa dostojanstvom i vrijednosti ljudske ličnosti i moraju se suzbijati i eliminirati. Svaki štetan aspekt određene tradicionalne, običajne ili suvremene prakse kojim se krše prava žena trebao bi biti zabranjen i eliminiran. Vlade bi trebale poduzeti hitnu akciju na suzbijanju i eliminiranju svih oblika nasilja nad ženama u privatnom i javnom životu, bilo da ih čini ili tolerira država ili privatna osoba.

225. Mnoge se žene suočavaju sa dodatnim preprekama ostvarivanju svojih ljudskih prava zbog čimbenika kao što su rasna pripadnost, jezik, narodnost, kultura, vjeroispovijest, invalidnost ili društveno-ekonomska klasa, ili zato što su pripadnice domorodačkoga naroda, migrantkinje, uključujući i zaposlene žene migrantkinje, izmještene žene ili žene izbjeglice. One također mogu biti ugrožene ili marginalizirane općim nedostatkom znanja i nepriznavanjem njihovih ljudskih prava kao i preprekama s kojima se suočavaju u pristupu informacijama i mehanizmima kojima se mogu obratiti u slučajevima kršenja njihovih prava.

226. Faktori koji uzrokuju bijeg žena izbjeglica, izmještanje žena kojima je potrebna međunarodna zaštita te interno izmještanje žena mogu biti drukčiji od onih koji pogađaju muškarce. Ove žene su i dalje ugrožene zloupotrebom njihovih ljudskih prava i tijekom i nakon bijega ili izmiještanja.

227. Iako se žene sve više koriste pravnim sustavom u svrhu ostvarivanja svojih prava, u mnogim je zemljama nepostojanje svijesti o postojanju tih prava prepreka da u potpunosti uživaju svoja ljudska prava i u postizanju jednakosti. Iskustva iz mnogih zemalja pokazuju da se žene mogu osnažiti i motivirati da potvrđuju svoja prava, bez obzira na razinu obrazovanja ili svoj društveno-ekonomski status. Programi pravne pismenosti i medijske strategije su djelotvorni u pomaganju da žene razumiju vezu

između svojih prava i drugih aspekata svoga života i u dokazivanju da se mogu poduzeti rentabilne inicijative s ciljem pomoći ženama u pribavljanju tih prava. Pružanje obuke u području ljudskih prava od osnovne je važnosti u unapređivanju i shvaćanju ljudskih prava žena, uključujući poznavanje mehanizama kojima se žene mogu obratiti radi naknade ili ispravke kršenja njihovih prava. Potrebno je da svi pojedinci, posebno žene koje žive u ugrožavajućim uvjetima, imaju puna saznanja o svojim pravima i pristupu pravnom lijeku protiv kršenja njihovih prava.

228. Žene koje su angažirane u obrani ljudskih prava moraju biti zaštićene. Vlade su obvezne zajamčiti puno uživanje svih prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, Međunarodnoj povelji o građanskim i političkim pravima i Međunarodnoj povelji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima žena koje rade mirno u osobnom ili svojstvu organizacije s ciljem unapređivanja i zaštite ljudskih prava. Nevladine organizacije, ženske organizacije i feminističke skupine imaju katalitičku ulogu u unapređivanju ljudskih prava žena putem aktivnosti među širokim narodnim masama, uvezivanja i zagovaranja, te im treba podstrek, potpora i pristup informacijama od vlade da bi mogle provoditi ove djelatnosti.

229. U radu na omogućavanju uživanja ljudskih prava vlade i drugi čimbenici bi trebali promovirati aktivnu i vidljivu politiku usmjeravanja spolne perspektive u sve politike i programe tako da se prije donošenja odluka može napraviti analiza učinaka i za žene i za muškarce.

Strateški cilj I.1. Unaprijediti i štititi ljudska prava žena putem pune primjene svih instrumenata ljudskih prava, posebno Konvencije o eliminiranju svih oblika diskriminacije žena

Akcije koje treba poduzeti

230. Od vlada: (a) Aktivno raditi na ratifikaciji ili usvajanju i provedbi međunarodnih i regionalnih sporazuma o ljudskim pravima; (b) Ratificirati, usvojiti i osigurati provedbu Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena tako da se može postignuti univerzalna ratifikacija Konvencije do 2000. godine; (c) Ograničiti opseg svih rezervacija prema Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena; formulirati sve takve rezerve što je preciznije i uže moguće, osigurati da nijedna rezerva ne bude neusklađena s ciljem i svrhom Konvencije ili na drugi način neusklađena s međunarodnim sporazumnim pravom i redovito ih revidirati s obzirom na njihovo povlačenje, te povlačiti rezerve koje su u suprotnosti s ciljem i svrhom Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena ili koje su na drugi način neusklađene s međunarodnim sporazumnim pravom; (d) Razmatrati izradu državnih akcionih planova kojima se nastoji unaprijediti promocija i zaštita ljudskih prava, uključujući ljudska prava žena, prema preporuci Svjetske konferencije o

ljudskim pravima; (e) Stvarati ili jačati neovisne državne institucije za zaštitu i unapređenje ovih prava, uključujući ljudska prava žena, prema preporuci Svjetske konferencije o ljudskim pravima; (f) Razrađivati sveobuhvatne programe edukacije u području ljudskih prava s ciljem podizanja svijesti žena o njihovim ljudskim pravima i podizanja svijesti kod drugih o ljudskim pravima žena; (g) Ako će države potpisnice primijeniti Konvenciju revidiranjem državnih zakona, politika, prakse i procedura s ciljem osiguranja da one ispunjavaju obveze navedene u Konvenciji, sve bi države trebale poduzeti reviziju svih državnih zakona, politika, prakse i procedure da bi se osiguralo da one ispunjavaju obveze iz područja međunarodnih ljudskih prava u vezi s ovim pitanjem; (h) Uključivati aspekte glede ravnopravnosti spolova u izvještavanje u vezi sa svim ostalim konvencijama i instrumentima za ljudska prava, uključujući konvencije ILO-a, da bi se osigurala analiza i revizija ljudskih prava žena; (i) Izvještavati, prema rasporedu Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena o provedbi Konvencije, u potpunosti prateći napatke koje je dao Komitet i uz uključivanje nevladinih organizacija, po potrebi, ili uzimajući u obzir njihov doprinos u priremljenim izvješćima; (j) Omogućavati Komitetu za eliminaciju diskriminacije žena da u potpunosti izvršava svoj mandat omogućavajući adekvatno vrijeme za ispunjavanje obveza putem opće ratifikacije revizije, koju su usvojile države potpisnice Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena 22. svibnja 1995. godine (članak 20., stavak 1. (32)) i unapređivanjem učinkovitih operativnih metoda; (k) Podupirati proces koji je započelo Povjerenstvo o statusu žena s obzirom na daljnju razradu nacrtu fakultativnog protokola Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, koji bi mogao doći na snagu čim prije je moguće temeljem prava na žalbeni postupak, uzimajući u obzir izvješće Generalnog tajnika o fakultativnom protokolu, uključujući stajališta o ostvarivosti; (l) Poduzeti hitne mjere na postizanju univerzalne ratifikacije ili usvajanja Konvencije o pravima djeteta prije kraja 1995. godine i pune provedbe Konvencije s ciljem osiguranja jednakih prava muškoj i ženskoj djeci; oni koji to već nisu uradili pozivaju se da postanu potpisnici kako bi se ostvarila univerzalna primjena Konvencije o pravima djeteta do 2000. godine; (m) Raditi na rješavanju akutnih problema djece, između ostalog, pružanjem potpore naporima u kontekstu sustava Ujedinjenih naroda, koji imaju cilj usvajanje djelotvornih međunarodnih mjera za prevenciju i suzbijanje ubijanja ženske djece, štetnog rada djece, prodaje djece i njihovih organa, prostituiranja djece, dječje pornografije i drugih oblika seksualnog zlostavljanja i razmatrati doprinos izrade fakultativnog protokola Konvencije o pravima djeteta; (n) Jačati provedbu svih relevantnih instrumenata ljudskih prava kako bi se suzbili i eliminirali, uključujući i međunarodnu suradnju, organizirani i drugi oblici trgovine ženama i djecom, uključujući trgovinu radi seksualne eksploatacije, pornografije, prostitucije i seksualnog turizma, te pružati žrtvama pravne i socijalne usluge. Ovdje bi trebalo uključiti odredbe za međunarodnu suradnju na gonjenju i kažnjavanju onih koji su odgovorni za organiziranu eksploataciju žena i djece; (o) Uzimajući u obzir potrebu da se osigura puno poštivanje ljudskih prava demorodačkih žena, razmotriti

usvajanje od Generalne skupštine u okviru Međunarodne decenije domorodačkih naroda svijeta Deklaracije o pravima demorodačkih naroda i poticati sudjelovanje domorodačkih žena u radnim skupinama koje rade na razradi nacрта Deklaracije, u skladu s odredbama za sudjelovanje domorodačkih naroda u organizacijama.

231. Od mjerodavnih tijela, tijela i agencija sustava Ujedinjenih naroda, svih tijela za ljudska prava sustava Ujedinjenih naroda, kao i Visokoga komesara za ljudska prava i Visokoga komesara za izbjeglice Ujedinjenih naroda, uz daljnje promicanje učinkovitosti i efektivnosti, putem bolje suradnje različitih tijela, mehanizama i procedura, uzimajući u obzir potrebu za izbjegavanjem nepotrebnoga podvostručavanja i preklapanja u mandatima i zadacima: (a) Posvećivati punu, jednaku i stalnu pozornost na ljudska prava žena tijekom vršenja svojih mandata sa svrhom promicanja univerzalnoga poštovanja i zaštite svih ljudskih prava – građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i društvenih prava, uključujući pravo na razvoj; (b) Osigurati provedbu Preporuka Svjetske konferencije o ljudskim pravima s ciljem pune integracije i usmjeravanja ljudskih prava žena; (c) Razraditi sveobuhvatne programe politike za usmjeravanje ljudskih prava žena u cijelom sustavu Ujedinjenih naroda, uključujući djelatnosti s obzirom na savjetodavne službe, tehničku pomoć, metodologiju izvještavanja, procjene posljedica na spolove, koordinaciju, javne informacije i obuku o ljudskim pravima, te igrati aktivnu ulogu u primjeni toga programa; (d) Osigurati integraciju i potpuno sudjelovanje žena i kao faktora i kao korisnika razvojnog procesa i ponovno isticati ciljeve ustanovljene za globalnu akciju za žene sa svrhom održivog i pravičnog razvoja, kako je to definirano u Deklaraciji o prirodnoj okolici i razvoju iz Rija (18/); (e) Uključivati informacije o kršenjima ljudskih prava na osnovi spola u svoje aktivnosti i integrirati nalaze u sve svoje programe i djelatnosti; (f) Osigurati suradnju i koordinaciju rada svih tijela i mehanizama ljudskih prava radi osiguranja poštovanja ljudskih prava žena; (g) Jačati suradnju i koordinaciju između Povjerenstva za status žena, Povjerenstva za ljudska prava, Povjerenstva za društveni razvoj, Povjerenstva za održivi razvoj, Povjerenstva za sprečavanje zločina i krivičnu pravdu, tijela za praćenje sporazuma o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda, uključujući Komitet za eliminaciju diskriminacije žena, te Razvojni fond za žene Ujedinjenih naroda, Međunarodni istraživački i institut za obuku s ciljem napretka položaja žena, Razvojni program Ujedinjenih naroda, Dječiji fond Ujedinjenih naroda i druge organizacije sustava Ujedinjenih naroda, koje rade u sklopu svojih mandata, u promicanju ljudskih prava žena, te unapređivati suradnju između Odjela za napredak položaja žena i Centra za ljudska prava; (h) Ustanoviti uspješnu suradnju između Visokoga komesara za ljudska prava Ujedinjenih naroda i Visokoga komesara za izbjeglice Ujedinjenih naroda i drugih mjerodavnih tijela, u sklopu njihovih mandata, uzimajući u obzir usku povezanost između masovnih kršenja ljudskih prava, posebice u obliku genocida, etničkoga čišćenja, sustavnoga silovanja žena u ratnoj situaciji i egzodusa izbjeglica i drugih oblika progonstva, te činjenicu da žene izbjeglice, izmještene

žene i žene povratnice mogu biti izložene konkretnom obliku kršenja ljudskih prava; (i) Poticati ugrađivanje spolne perspektive u državne programe akcije i u ljudska prava i državne institucije, u kontekstu programa savjetodavnih služba o ljudskim pravima; (j) Podupirati obuku u području ljudskih prava žena za svo osoblje i dužnosnike Ujedinjenih naroda, osobito obuku o ljudskim pravima i djelatnostima humanitarne pomoći, te promovirati njihovo shvaćanje ljudskih prava žena, tako da oni mogu prepoznati i učiniti nešto na rješavanju kršenja ljudskih prava žena i u potpunosti uzeti u obzir spolni aspekt u svojem radu; (k) U revidiranju provedbe akcionog plana za Deceniju obuke o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (1995. - 2004.) uzimati u obzir rezultate Četvrte svjetske konferencije o ženama.

Strateški cilj I. 2. Osigurati jednakost i nediskriminaciju u zakonima i praksi

Akcije koje treba poduzeti

232. Od vlada: (a) Davati prioritet unapređenju i zaštiti potpunoga i ravnopravnoga uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i žena i muškaraca, bez ikoje razlike s obzirom na rasu, boju, spol, jezik, vjeroispovijest, politička i druga mišljenja, državno ili društveno podrijetlo, imovinski status pri rođenju ili bilo koji drugi status; (b) Osigurati ustavna jamstva i / ili donositi odgovarajuće zakonodavstvo s ciljem zabrane diskriminacije na osnovi spola za sve žene i žensku djecu svih starosnih dobi i uvjeravati žene svih starosnih dobi da imaju jednaka prava i da ih mogu u potpunosti uživati; (c) Utemeljivati načelo jednakosti muškaraca i žena u svom zakonodavstvu i osiguravati, putem zakona i drugih odgovarajućih sredstava, praktičnu realizaciju ovoga načela; (d) Revidirati državne zakone, uključujući običajno pravo i zakonsku praksu u području porodičnoga, građanskoga, kaznenoga, radnoga i trgovačkoga prava kako bi se osigurala provedba načela i procedura svih relevantnih instrumenata ljudskih prava posredstvom državnoga zakonodavstva; poništiti svaki preostali zakon temeljem kojeg se može vršiti diskriminacija na osnovi spola i ukloniti spolnu pristranost u dijeljenju pravde; (e) Jačati i poticati razvoj programa s ciljem zaštite ljudskih prava žena u državnim institucijama za ljudska prava koje provode te programe, kao što su povjerenstva ili ombudsmeni za ljudska prava, davanjem njima odgovarajućega statusa, resursa i pristupa vladi kako bi se pomoglo pojedincima, posebno ženama, te osiguravati da te institucije obraćaju odgovarajuću pozornost na probleme koji uključuju kršenje ljudskih prava žena; (f) Poduzeti akciju da se ljudska prava žena, uključujući prava navedena u prethodnim stavcima (94. - 96.) u potpunosti poštuju i štite; (g) Poduzeti hitnu akciju na suzbijanju i eliminaciji nasilja nad ženama, što je kršenje ljudskih prava, a što potječe od štetnih tradicionalnih i običajnih praksa, kulturnih predrasuda i ekstremizama; (h) Zabranjivati odsijecanje ženskih genitalija gdje god postoji ta pojava i davati jaku potporu naporima nevladinih i organizacija na razini zajednice te vjerskim institucijama u eliminaciji takve prakse; (i) Osiguravati spolno orijentiranu obuku

o ljudskim pravima javnim službenicima, uključujući, između ostalih, policijsko i vojno osoblje, službenike u popravnim institucijama, zdravstveno i medicinsko osoblje, te socijalne radnike, i obuhvatiti ljude koji rade na pitanjima prognanika i migracije, te nastavnike i učitelje na svim razinama obrazovnog sustava, te pružati takvo obrazovanje i obuku i djelatnicima pravosuđa i članovima parlamenta kako bi postali što osposobljeniji za izvršavanje svojih javnih dužnosti; (j) Unapređivati jednaka prava žena s ciljem da budu člancama sindikata i drugih profesionalnih i društvenih organizacija; (k) Uspostavljati djelotvorne mehanizme za istragu o kršenjima ljudskih prava žena počinjenih od bilo kojeg javnoga službenika i poduzeti prijeko potrebne kaznene mjere u skladu sa državnim zakonima; (l) Revidirati i mijenjati kaznene zakone i procedure, sukladno potrebama, s ciljem eliminacije svake diskriminacije žena, i radi osiguranja da se krivičnim pravom i procedurama ženama zajamči sigurna zaštita od gonjenja za zločine usmjerena ka ženama ili zločine koji neproporcionalno mnogo pogađaju žene, bez obzira na odnos između počinitelja i žrtve, te osigurati ženama optuženicama, žrtvama i / ili svjedokinjama da ne postanu ponovno žrtve ili da se nad njima ne bude vršila diskriminacija u istrazi i kaznenom gonjenju; (m) Osigurati da žene imaju isto pravo kao i muškarci biti sutkinje, odvjetnice ili neke druge djelatnice suda, kao i policijske, zatvorske i pritvorske djelatnice, između ostalog; (n) Jačati postojeće i uspostavljati odmah raspoložive i besplatne ili jeftine alternativne upravne mehanizme i programe pravne potpore kako bi se pomoglo ugroženim ženama koje zahtijevaju naknadu ili kompenzaciju za kršenja njihovih prava; (o) Osiguravati da sve žene i nevladine organizacije i njihovi pripadnici u domeni zaštite i promicanja ljudskih prava – građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i društvenih prava, uključujući i pravo na razvoj – uživaju u potpunosti sva ljudska prava i slobode u skladu s Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i svim drugim instrumentima za zaštitu ljudskih prava i zaštitu državnim zakonima; (p) Jačati i poticati provedbu preporuka sadržanih u Standardnim pravilima za izjednačavanje mogućnosti za invalidne osobe (30/), uz obraćanje posebne pozornosti na to da se osigura nediskriminacija i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za invalidne žene i žensku djecu, uključujući njihov pristup informacijama i službama u sferi nasilja nad ženama, kao i njihovo aktivno sudjelovanje i ekonomski doprinos u svim aspektima društva; (r) Poticati razradu spolno orijentiranih programa ljudskih prava.

Strateški cilj I. 3. Postići pravnu pismenost

Akcije koje treba poduzeti

233. Od vlada i nevladinih organizacija, Ujedinjenih naroda i drugih međunarodnih organizacija, sukladno potrebama: (a) Prevoditi, kad god je to moguće, na domaći i domorodačkijezikialternativneoblikekoji odgovarajuinvalidnimosobamaiosobama s niskom razinom pismenosti, objavljivati i širiti zakone i podatke o ravnopravnom

statusu ljudskih prava svih žena, uključujući Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Međunarodnu povelju o građanskim i političkim pravima, Međunarodnu povelju o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, Međunarodnu konvenciju o pravima djeteta, Konvenciju protiv mučenja i drugih oblika surovog, nehumanog i ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja, Deklaraciju o pravu na razvoj (34/) i Deklaraciju o eliminaciji nasilja nad ženama, kao i rezultate relevantnih konferencija i samita Ujedinjenih naroda i državnih izvješća Komitetu za eliminaciju diskriminacije žena; (b) Objavljivati i širiti te informacije u lako razumljivim formatima i alternativnim formatima koji odgovaraju invalidnim osobama, te osobama s niskom razinom pismenosti; (c) Širiti informacije o državnom zakonodavstvu i njegovu utjecaju na žene, uključujući lako pristupačne naputke o tome kako koristiti pravosudni sustav u ostvarivanju svojih prava; (d) Uključivati informacije o međunarodnim i regionalnim instrumentima i standardima u svoje aktivnosti javnoga informiranja i obuke u domeni ljudskih prava, te u programe obuke i edukacije za odrasle, osobito za skupine kao što su vojno, policijsko i osoblje unutrašnjih poslova, pravosudni, pravni i zdravstveni profesionalci, s ciljem osiguranja učinkovite zaštite ljudskih prava; (e) Dati u široku upotrebu i u potpunosti objavljivati informacije o postojanju državnih, regionalnih i međunarodnih mehanizama za zahtijevanje naknade ili satisfakcije pri kršenju ljudskih prava žena; (f) Poticati, koordinirati i surađivati s lokalnim i regionalnim ženskim skupinama, relevantnim nevladinim organizacijama, predavačima i medijima, na provedbi programa u domeni obrazovanja o ljudskim pravima kako bi se žene upoznale sa svojim ljudskim pravima; (g) Promicati obrazovanje u domeni ljudskih prava i zakonitih prava žena u školskim nastavnim programima, na svim razinama obrazovanja, te poduzimati javne kampanje, uključujući i na najviše korištenim jezicima u zemlji, o jednakosti žena i muškaraca u javnom i privatnom životu, uključujući njihova prava u obitelji i relevantne instrumente za ljudska prava sukladno državnom i međunarodnom pravu; (h) Unapređivati obrazovanje u svim zemljama u području ljudskih prava i međunarodnoga humanitarnog prava za sve pripadnike državne sigurnosti i oružanih snaga, uključujući i one koji služe u mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda, redovito i rutinski, podsjećajući i upoznaujući ih s činjenicom da bi trebali poštovati prava žena u svako vrijeme, i na dužnosti i izvan dužnosti, uz pridavanje posebne pažnje pravilima o zaštiti žena i djece i zaštiti ljudskih prava u situacijama oružanih sukoba; (i) Poduzimati odgovarajuće mjere s ciljem osiguranja da se žene izbjeglice i izmještene žene, žene migrantkinje i zaposlene žene migrantkinje upoznaju sa svojim pravima i s mehanizmima traženja satisfakcije ili kompenzacije koji su im na raspolaganju.

IV-J. ŽENE I MEDIJI

234. Tijekom prethodnoga desetljeća, napredak u informacijskoj tehnologiji je omogućio stvaranje globalne komunikacijske mreže koja prevazilazi državne granice i ima utjecaja na javnu politiku, privatna stajališta i ponašanje, osobito djece i omladine. Svuda postoji potencijal da mediji daju veliki doprinos napretku položaja žena.

235. Više je žena angažirano u karijeri u području komunikacija, ali je malo njih steklo poziciju na razini odlučivanja ili malo ih radi u rukovodnim odborima i tijelima koji imaju utjecaj na politiku medija. Nedostatak spolne orijentacije u medijima dokazana je time što nije eliminirana spolna stereotipizacija, koja se može naći u javnim i privatnim lokalnim, državnim i međunarodnim medijskim organizacijama.

236. Stalna projekcija negativnih i ponižavajućih slika žena u medijskim komunikacijama – elektronskim, tiskanim, vizualnim i auditivnim – mora se izmijeniti. Tiskani i elektronski mediji u većini zemalja ne daju uravnoteženu sliku različitosti ženskih života i njihova doprinosa društvu u svijetu koji se mijenja. Pored toga, nasilni, ponižavajući ili pornografski medijski proizvodi također negativno utječu na žene i njihovo sudjelovanje u društvu. Programi kojima se ojačavaju tradicionalne ženske uloge mogu biti jednako ograničavajući. Svjetski trend ka potrošačkoj psihologiji stvorio je ozračje u kojem se, u oglasima i reklamnim porukama, često prikazuju žene prvenstveno kao potrošači te djevojke i žene svih životnih doba na neodgovarajući način.

237. Žene bi se trebale osnaživati unapređenjem svojih vještina, znanja i pristupa informacijskoj tehnologiji. Time bi se ojačala njihova sposobnost za suzbijanje negativnih prikaza žena na međunarodnoj razini i za suprotstavljanje slučajevima zloupotrebe moći ove sve važnije grane industrije. Samonadzorni mehanizmi za medije moraju se stvarati i jačati, a moraju se i razrađivati stajališta na temelju kojih će se eliminirati spolno orijentirani programi. Većina žena, osobito u zemljama u razvoju, ne može na djelotvoran način imati pristup sve širim elektronskim informacijskim putovima i stoga ne može ustanoviti mreže koje će ženama pružiti alternativne izvore informacija. Žene zbog toga moraju biti angažirane u odlučivanju u vezi sa razvojem novih tehnologija s ciljem njihova punoga sudjelovanja u svom razvoju i utjecaju.

238. U rješavanju pitanja mobilizacije medija, vlade i drugi čimbenici bi trebali promovirati aktivnu i vidnu politiku usmjeravanja spolne perspektive u politike i programe.

Strateški cilj J. 1. Povećati sudjelovanje i pristup žena izraživanju i odlučivanju u i putem medija i nove komunikacijske tehnologije.

Akcije koje treba poduzeti

239. Od vlada: (a) Podupirati obrazovanje, obuku i zapošljavanje žena radi unapređenja i osiguranja jednakoga pristupa žena svim područjima i razinama medija; (b) Podupirati istraživanja svih aspekata života žena i medija s ciljem definiranja područja na koje je potrebno usmjeriti pozornost i akciju te revidirati postojeće medijske politike s obzirom na integriranje spolne perspektive; (c) Promicati puno sudjelovanje žena u medijima, uključujući upravljanje, pravljenje programa, obrazovanje, obuku, te istraživanja; (d) Imati cilj ravnotežu spolova prigodom imenovanja žena u sva savjetodavna, upravna, nadzorna i tijela za praćenje, uključujući i ona tijela koja se odnose na privatne, državne ili javne medije; (e) Poticati, do mjere koliko je to u skladu sa slobodom izražavanja, ta tijela da povećavaju broj programa za i od strane žena kako bi se osiguralo da se ženske potrebe i pitanja ispunjavaju i rješavaju na odgovarajući način; (f) Poticati i priznavati ženske medijske mreže, uključujući elektronske mreže i druge nove komunikacijske tehnologije, kao sredstvo širenja informacija i razmjene stajališta, uključujući i međunarodnu razinu, te u tom cilju podupirati ženske skupine aktivne u njihovu medijskome radu i svim sustavima komunikacije; (g) Poticati i osiguravati sredstva i inicijative za kreativnu uporabu programa u državnim medijima sa svrhom širenje informacija o različitim oblicima kulture domorodačkih naroda i razvoju socijalnih i obrazovnih pitanja u tom smislu u okviru državnog prava; (h) Zajamčiti slobodu medija i njihovu odgovarajuću zaštitu u okviru državnoga prava i poticati, u skladu sa slobodom izražavanja, pozitivno angažiranje medija u razvojnim i društvenim pitanjima.

240. Od državnih i međunarodnih medijskih sustava: Razrađivati, u skladu sa slobodom izražavanja, nadzorne mehanizme, uključujući i dragovoljne, kojima će se promovirati uravnoteženo i različito prikazivanje žena u medijima i međunarodnim komunikacijskim sustavima i kojima će se unapređivati sve veće sudjelovanje žena i muškaraca u proizvodnji i odlučivanju.

241. Od vlada, u skladu sa potrebama, ili državnih mehanizama za napredak žena: (a) Poticati razradu obrazovnih i programa obuke za žene s ciljem formuliranja informacija za masovne medije, uključujući financiranje eksperimentalnih napora, te korištenje novih komunikacijskih tehnologija, kibernetičkog prostora i satelita, bilo javnih ili privatnih; (b) Poticati upotrebu komunikacijskih sustava, uključujući nove tehnologije kao sredstva jačanja sudjelovanja žena u demokratskim procesima; (c) Olakšavati osnivanje direktorija žena stručnih osoba za medije; (d) Poticati sudjelovanje žena u razradi profesionalnih napatuka i kodova ponašanja ili drugih samonadzornih mehanizama kako bi se promoviralo uravnoteženo i nesteroidno prikazivanje žena u medijima.

242. Od nevladinih organizacija i medijskih profesionalnih udruga: (a) Poticati uspostavljanje skupina koje će pratiti medije i konzultirati se s medijima s ciljem osiguranja da potrebe i pitanja žena budu odgovarajuće predočeni; (b) Obučavati žene da se više i bolje koriste informacijskom tehnologijom za komunikacije i medije, i na međunarodnoj razini; (c) Stvarati mreže i razrađivati informacijske programe za nevladine organizacije, ženske organizacije i profesionalne medijske organizacije s ciljem priznavanja posebnih potreba žena u medijima, te omogućavati veće sudjelovanje žena u komunikaciji, osobito na međunarodnoj razini, kao potpora dijalogu između Juga i Juga i Sjevera i Juga među tim organizacijama, između ostalog, sa svrhom promicanja ljudskih prava žena i ravnopravnosti muškaraca i žena; (d) Poticati medijsku industriju i obrazovanje, te institucije koje pružaju obuku u području medija u razradi, na odgovarajućim jezicima, tradicionalnih, domorodačkih i drugih nacionalnih oblika medija, kao što je pripovijedanje, drama, poezija i pjesma, kojima će se odražavati njihove kulture, te upotrebljavati te oblike komunikacije u širenju informacija o razvoju i društvenih pitanja.

Strateški cilj J.2. Promovirati uravnoteženo i nestereotipno predočavanje žena u medijima

Akcije koje treba poduzeti

243. Od vlada i međunarodnih organizacija, do mjere koliko je to u skladu sa slobodom izražavanja: (a) Unapređivati istraživanje i provedbu strategije informiranja, obrazovanja i komunikacije s ciljem promocije uravnoteženoga prikazivanja žena i ženske djece i njihovih višestrukih uloga; (b) Poticati medije i reklamne agencije u razradi konkretnih programa za podizanje svijesti o Platformi za akciju; (c) Poticati spolno orijentiranu edukaciju za medijske profesionalce, uključujući vlasnike i rukovodioce medija, sa svrhom stvaranja i korišćenja nestereotipne, uravnotežene i različite slike žene u medijima; (d) Poticati medije u suzdržavanju od predočavanja žena kao inferiornih bića i njihove eksploatacije kao seksualnih objekata i roba. Žene u medijima treba prikazivati kao kreativna ljudskih bića, kao ključne faktore i osobe koje doprinose procesu razvoja i koriste se tim procesom razvoja; (e) Unapređivati koncept prema kojemu seksistički stereotipi što se predočavaju u medijima predstavljaju diskriminaciju na osnovi spola, ponižavanje prirode i uvredu; (f) Poduzimati djelotvorne mjere ili uvoditi takve mjere, uključujući odgovarajuće zakonodavstvo, u suzbijanju pornografije i prikazivanja nasilja nad ženama i djecom u medijima.

244. Od masovnih medija i reklamnih organizacija: (a) Razrađivati, u skladu sa slobodom izražavanja, profesionalne naputke i kodove ponašanja i druge oblike samoupravljanja s ciljem promoviranja prikazivanja nestereotipnih slika žena; (b) Ustanoviti, u skladu sa slobodom izražavanja, profesionalne upute i kodove ponašanja

kojih se treba držati u obradi nasilnog, ponižavajućeg i pornografskoga materijala koji je u vezi s predočavanjem žena u medijima, uključujući i reklamiranje; (c) Razvijati spolnu perspektivu u svim pitanjima od interesa za zajednice, potrošače i građansko društvo; (d) Širiti sudjelovanje žena u odlučivanju na svim razinama medija.

245. Od medija, nevladinih organizacija i privatnog sektora, u suradnji, ako je potrebno, sa državnim mehanizmima za napredak žena: (a) Promovirati raspodjelu obiteljskih obveza putem medijskih kampanja, u kojima će se naglašavati ravnopravnost spolova i nestereotipne spolne uloge žena i muškaraca u okviru obitelji i kojima će se širiti informacije s ciljem suzbijanja zlostavljanja djece i bračnih drugova i svih oblika nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u obitelji; (b) Kreirati i / ili širiti medijske materijale o ženama vođama, između ostaloga, kao vođama koje u svoje vodeće pozicije unose mnogo različitih životnih iskustava, uključujući, ali ne samo svoja iskustva, uravnoteženje radnih i obiteljskih obveza, kao majki, kao profesionalaca, kao upravitelja i poduzetnika, s ciljem pravljanja uzora uloga, osobito mladim ženama; (c) Promovirati široke kampanje, uz korištenje javnih i privatnih obrazovnih programa, s ciljem širenja informacija i podizanja svijesti o ljudskim pravima žena; (d) Podupirati razvoj i financirati, ako je potrebno, alternativne medije i upotrebu svih sredstava komunikacije kako bi se širile informacije za žene i o ženama i njihovim brigama; (e) Razvijati pristupe i obučavati stručnjake u primjeni spolne analize u vezi s medijskim programima.

IV-K. ŽENE I OKOLIŠ

246. Ljudska su bića u centru interesa u smislu održivoga razvoja. Ona imaju pravo na zdrav i produktivan život u harmoniji s prirodom. Žene imaju osnovnu ulogu u razvoju održivih, te ekološki ispravnih potrošačkih i proizvodnih uzusa i pristupa upravljanju prirodnim resursima, kako je priznato u Konferenciji o prirodnoj sredini i razvoju Ujedinjenih naroda i Međunarodnoj konferenciji o stanovništvu i razvoju te iskazano u cijelom Dnevnom redu br. 21. Svijest o smanjenju resursa, degradaciji prirodnih sustava i opasnostima od zagađujućih supstancija je značajno porasla tijekom prethodnoga desetljeća. Ovi pogoršavajući uvjeti uništavaju krhke ekosustave i uzrokuju udaljavanje zajednica, posebno žena, od produktivnih aktivnosti i uvećavaju prijetnju za sigurnu i zdravu prirodnu okolicu. Siromaštvo i degradacija prirodne sredine usko su međusobno povezani. Dok je posljedica siromaštva jedna vrsta stresa okoliša, glavni uzrok stalnog pogoršanja globalne životne sredine je neodrživ način potrošnje i proizvodnje, osobito u industrijaliziranim zemljama, što je razlog za ozbiljnu zabrinutost, jer se time

pogoršavaju i siromaštvo i neuravnoteženost. Povećanje razine mora, što je posljedica globalnoga zatopljenja, ozbiljna je i izravna prijetnja ljudima koji žive u ostrvskim zemljama i obalskim područjima. Upotreba supstancija koje smanjuju razinu ozona, kao što su proizvodi s klorofluorouglicima, halonima i metilbromidima (od čega se pravi plastika i pjene), ozbiljno utječe na atmosferu, omogućavajući da pretjerane količine štetnih ultraljubičastih zraka dopijevaju do Zemljine površine. To ostavlja ozbiljne posljedice na zdravlje ljudi, tako da se pojavljuje veći broj slučajeva raka kože, oštećenje vida i slabljenje imunoloških sustava. To također ostavlja ozbiljne posljedice na prirodni okoliš, uključujući štetu za usjeve i život u okeanu.

247. Sve će države i ljudi surađivati na osnovnoj zadaći, zadaći suzbijanja siromaštva kao nezamjenjivog uvjeta održivog razvoja, u svrhu smanjivanja razlika u standardu života i što uspješnijega ispunjavanja potreba većine ljudi svijeta. Uragani, tajfuni i druge prirodne katastrofe, te pored toga, uništavanje resursa, nasilje, prognanstva i druge posljedice ratova, oružanih i drugih sukoba, korištenje i proba nuklearnog naoružanja, te strane okupacije mogu također doprinijeti degradaciji prirodnoga okoliša. Pogoršanje prirodnih resursa uzrokuje pomjeranje zajednice, osobito žena, od poslova kojima se stvara prihod, te se tako uvelike uvećavaju razmjere neplaćenoga rada. I u gradskim i u seoskim područjima posljedica degradacije prirodne sredine jesu negativni učinci na zdravlje, dobrobit i kvalitetu života cjelokupnoga stanovništva, posebice ženske djece i žena svih starosnih doba. Osobita se pozornost i priznanje treba dati ulozi i posebnom položaju žena koje žive u seoskim područjima i onima koje rade u poljoprivrednom sektoru, gdje im pristup obuci, prirodnim i produktivnim resursima, kreditima, razvojnim programima i kooperacijskim strukturama može pomoći u širenju sudjelovanja u održivom razvoju. Rizici vezani za prirodnu sredinu u domaćinstvu i na radnom mjestu mogu imati nesrazmjeran utjecaj na zdravlje žena zbog toga što su žene na drukčiji način podložne otrovnom djelovanju različitih kemikalija. Taj rizik po žensko zdravlje je posebno visok u gradskim područjima, kao i u područjima s niskim dohotkom, gdje postoji visoka koncentracija industrijskih objekata koji zagađuju okoliš.

248. Putem upravljanja i korištenja prirodnih resursa žene osiguravaju egzistencijalnu potporu svojim obiteljima i zajednicama. Kao potrošači i proizvođači, te čimbenici koji se brinu i obrazuju članove svoje obitelji, žene imaju važnu ulogu u unapređivanju održivog razvoja - svojom brigom za kvalitetu i održivost življenja za sadašnje i buduće generacije. Vlade su izrazile svoju orijentaciju ka stvaranju nove razvojne paradigme, kojom bi se integrirala ekološka održivost vezano za ravnopravnost među spolovima i pravdu kroz generacije, kako je to sadržano u Poglavlju 24. Dnevnog reda br. 21 (19/).

249. Žene i dalje uvelike nisu prusutne na svim razinama formulacije politike i odlučivanja o upravljanju prirodnim resursima i prirodnim okolišom, njihovu očuvanju, zaštiti i rehabilitaciji, a njihova iskustva i vještina u zagovaranju i praćenju

odgovarajućeg upravljanja prirodnim resursima prečesto ostaju marginalizirani u tijelima koja formuliraju politiku i odlučuju, kao i u obrazovnim institucijama i agencijama vezanim za prirodni okoliš na rukovodećoj razini. Žene se rijetko obučavaju kao profesionalni upravljači prirodnim resursima sa sposobnostima formuliranja politike, kao što su planeri korištenja zemljišta, poljoprivredni stručnjaci, šumari, stručnjaci za more i ekološke pravnice. Čak i u slučajevima gdje se žene obučavaju kao profesionalni upravljači prirodnim resursima, one su često nedostavno prisutne u formalnim institucijama - u svojstvima u kojima mogu donositi politiku na državnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini. Često žene ne sudjeluju ravnopravno u upravnim, financijskim i korporacijskim institucijama, čije odlučivanje na najneposredniji način pogađa kvalitetu prirodne sredine. Dalje, postoje institucionalne slabosti u koordinaciji između ženskih nevladinih organizacija i državnih institucija koje rade na pitanjima prirodne sredine, unatoč brzom rastu i primjetnosti ženskih nevladinih organizacija koje rade na ovim pitanjima na svim razinama.

250. Žene često igraju ulogu vođa ili preuzimaju vođstvo u promicanju ekološke etike, smanjenju korištenja resursa, te ponovnom korištenju i recikliranju resursa, čime se na najmanju razinu svodi količina otpada i pretjerana potrošnja. Žene imaju posebno moćnu ulogu u utjecaju na donošenje odluka vezanih za održivu potrošnju. Pored toga, ženski doprinos upravljanju prirodnom sredinom, uključujući kampanje među omladinom i širokim narodnim masama za zaštitu okoliša, često se odigrava na lokalnoj razini, gdje je najpotrebnije i najpresudnija decentralizirana akcija na pitanjima prirodnoga okoliša. Žene, osobito domorodačke žene, posjeduju posebno znanje o upravljanju ekološkim vezama i krhkim ekosustavima. Žene u mnogim zajednicama osiguravaju glavnu radnu snagu za egzistencijalnu potporu, uključujući proizvodnju morske hrane; stoga je njihova uloga od presudne važnosti za osiguranje hrane i prehranu, unapređenje egzistencije i neformalnih sektora te očuvanje prirodnoga okoliša. U određenim regijama žene su, uopće uzeto, najstabilniji pripadnici zajednice, jer muškarci često traže posao na udaljenim mjestima, ostavljajući žene da čuvaju okoliš i osiguravaju adekvatnu i održivu preraspodjelu resursa u okviru kućanstva i zajednice.

251. Za strateške djelatnosti koje su bitne za zdravo upravljanje okolišem potreban je sveobuhvatan, multidisciplinarni i međusektoralan pristup. Sudjelovanje i vođstvo žena od osnovne su važnosti za svaki aspekt toga pristupa. Na nedavno održanim globalnim konferencijama Ujedinjenih naroda o razvoju, kao i regionalnim pripremnim konferencijama za Četvrtu svjetsku konferenciju o ženama priznato je da politike održivog razvoja koje ne uključuju žene i muškarce jednako na dugoročnoj osnovi neće biti uspješne. Na tim je konferencijama pozvano da žene djelotvorno sudjeluju u odlučivanju i upravljanju na svim razinama u vezi sa stvaranjem znanja i ekološkom edukacijom. Ženska iskustva i doprinos ekološki zdravom prirodnom

okolišu moraju stoga biti od središnje važnosti na dnevnom redu za dvadeset prvo stoljeće. Održiv će razvoj biti maglovit cilj ako se ne prizna i ne podupre doprinos žena u upravljanju prirodnom sredinom.

252. U radu na rješavanju nepostojanja adekvatnoga priznanja i potpore doprinosu žena očuvanju i upravljanju prirodnim resursima i čuvanju prirodnoga okoliša, vlade i drugi čimbenici bi trebali promovirati aktivnu i primjetnu politiku usmjeravanja spolne perspektive u sve politike i programe, uključujući, u skladu s potrebama, i analizu posljedica po žene i po muškarce prije donošenja odluka.

Strateški cilj K. 1. Aktivno uključiti žene u donošenje odluka na svim razinama u vezi s pitanjem zaštite okoliša

Akcije koje treba poduzeti

253. Od vlada, na svim razinama, uključujući općinske vlasti, u skladu s potrebama: (a) Osigurati ženama, uključujući i domorodačke žene, mogućnost sudjelovanja u odlučivanju na svim razinama o okolišu, uključujući žene i kao upraviteljice, kreatorice i planerke, kao i implementatorice i ocjenjivačice projekata u vezi s okolišem; (b) Olakšavati i širiti pristup žena informacijama i obrazovanju, uključujući područja nauke, tehnologije i ekonomije, te time unapređivati njihovo znanje, vještine i mogućnosti sudjelovanja u odlučivanju o okolišu; (c) Poticati, ovisno o državnom zakonodavstvu a u skladu s Konvencijom o biološkoj raznolikosti (35/), učinkovitu zaštitu i primjenu znanja, inovacija i prakse žena iz domorodačkih i lokalnih zajednica, uključujući prakse iz tradicionalne medicine, biodiverzitet i domorodačke tehnologije, te raditi na osiguranju da se one poštuju, održavaju, unapređuju i čuvaju na ekološki održiv način, te promicati njihovu širu primjenu uz odobrenje i angažman nositelja toga znanja. Pored toga, čuvati postojeća prava intelektualne imovine onih žena koja su zaštićene u skladu sa državnim i međunarodnim zakonima; aktivno raditi, ako je potrebno, na iznalaženju dodatnih načina i sredstava za učinkovitu zaštitu i uporabu toga znanja, inovacija i praksa, ovisno o državnom zakonodavstvu a u skladu s Konvencijom o biološkoj raznolikosti i važećem međunarodnom pravu, te poticati pravičnu i jednaku raspodjelu korisnih rezultata što proizlaze iz uporabe toga znanja, inovacija i praksa; (d) Poduzimati odgovarajuće mjere na smanjenju rizika kojem su izložene žene od opasnosti što su u vezi s prirodnim okolišem kod kuće, na poslu i u drugim sredinama, uključujući i odgovarajuću primjenu čistih tehnologija, uzimajući u obzir oprezan pristup, što je usvojeno u Deklaraciji o prirodnom okolišu i razvoju u Riju (18/); (e) Poduzimati mjere na integriranju spolne perspektive u nacrt provedbe, između ostalih, ekološki zdravih i održivih mehanizama upravljanja resursima, proizvodnih tehnika i razvoja infrastrukture u seoskim i gradskim područjima; (f) Poduzimati mjere na osnaženju žena kao proizvođača i potrošača tako da one mogu poduzimati učinkovite

djelatnosti u sferi prirodne sredine zajedno s muškarcima, kod kuće, u zajednicama i na radnim mjestima; (g) Unapređivati sudjelovanje lokalnih zajednica, osobito žena, u utvrđivanju potreba za javnim službama, u prostornom planiranju i osiguranju nacrtu urbane infrastrukture.

254. Od vlada, međunarodnih organizacija i institucija privatnoga sektora, sukladno potrebama: (a) Uzimati u obzir posljedice po spolove u radu Povjerenstva za održiv razvoj i drugih odgovarajućih tijela Ujedinjenih naroda te u djelatnostima međunarodnih financijskih institucija; (b) Unapređivati angažman žena i ugrađivanje spolne perspektive u nacrt, odobrenje i izvršenje projekata financiranih u sklopu Globalnih sredstava za zaštitu prirodne okoline i drugih odgovarajućih organizacija Ujedinjenih naroda; (c) Poticati izradu projekata u područjima od interesa za Globalna sredstva za zaštitu prirodne okoline koji bi bili od koristi za žene i za projekte što ih vode žene; (d) Uspostavljati strategije i mehanizme kojima se povećava odnos žena, osobito u širokim narodnim masama, angažiranih kao osoba koje odlučuju, planiraju, upravljaju, bave se naučnim radom i tehničkim savjetovanjem kao i korisnica u nacrtu, razradi i provedbi politika i programa za upravljanje prirodnim resursima, zaštitu i očuvanje okoliša; (e) Poticati društvene, ekonomske, političke i naučne institucije da rade na rješavanju problema degradacije okoliša i u skladu s tim posljedica te degradacije po žene.

255. Od nevladinih organizacija i privatnoga sektora: (a) Preuzeti zastupanje upravljanja okolišom i prirodnim resursima koji su od interesa za žene i osiguravati informacije s ciljem doprinosa mobilizaciji resursa i zaštiti i očuvanju okoliša; (b) Olakšavati ženama koje se bave poljoprivredom, ribarstvom i prirodom pristup znanju, vještinama, marketinškim uslugama i ekološki zdravim tehnologijama s ciljem potpore i jačanja njihovih osnovnih uloga i njihove stručnosti u upravljanju resursima i očuvanju biološke različitosti.

Strateški cilj K. 2. Ugrađivati pitanja od interesa i perspektive vezane za spol u politike i programe održivoga razvoja

Akcije koje treba poduzeti

256. Od vlada: (a) Angažirati žene, uključujući i domorodačke žene, njihove perspektive i znanje, na ravnopravnoj osnovi s muškarcima, u odlučivanju o održivom upravljanju resursima i razradi politika i programa za održiv razvoj, posebice uključujući one kojima je cilj rješavanje i sprečavanje ekološke degradacije zemljišta; (b) Ocjenjivati politike i programe u smislu utjecaja na okoliš i jednakoga pristupa i žena i muškaraca prirodnim resursima i jednaka uporaba tih resursa; (c) Osiguravati odgovarajuća istraživanja s ciljem prosudbe kako i do koje su mjere žene posebno podložne ili izložene degradaciji i opasnostima od prirodne sredine, uključujući, u skladu s potrebama, istraživanja i prikupljanje podataka o

posebnim skupinama žena, osobito onih s niskim prihodima, domorodačkih žena i žena koje pripadaju manjinskim skupinama; (d) Uključivati tradicionalno znanje i prakse seoskih žena vezano za održivo iskorištenje i upravljanje resursima - u razradi programa upravljanja prirodnom sredinom; (e) Uključivati rezultate spolno orijentiranih istraživanja u glavne politike s obzirom na razvoj održivih ljudskih naselja; (f) Unapređivati znanje i podupirati istraživanja o ulozi žena, posebno seoskih i domorodačkih žena, u prikupljanju i proizvodnji hrane, očuvanju tla, irigaciji, upravljanju vodenim resursima, sanitaciji, upravljanju obalskom zonom i morskim resursima, integralnom upravljanju nametnicima, planiranju iskorištenja zemljišta, očuvanju šuma i šumarstva u okviru zajednice, ribarstvu, sprečavanju prirodnih katastrofa, te novim i obnovljivim izvorima energije, s primarnim fokusom na znanja i iskustvo domorodačkih žena; (g) Razrađivati strategiju za eliminaciju svih prepreka potpunom i ravnopravnom sudjelovanju žena u održivom razvoju i ravnopravnom pristupu i kontroli nad resursima; (h) Unapređivati obrazovanje ženske djece i žena svih starosnih dobi u domeni nauke, tehnologije, ekonomije i drugim disciplinama u vezi s okolišem tako da one mogu napraviti svjestan izbor i dati svjestan doprinos pri određivanju lokalnih ekonomskih, naučnih i ekoloških prioriteta za upravljanje i odgovarajuće iskorištavanje prirodnih i lokalnih resursa i ekosustava; (i) Razrađivati programe kojima će se angažirati žene profesionalke i naučnice, kao i tehničke, upravne i administrativne djelatnice, u upravljanju prirodnom sredinom, razrađivati programe obuke za žensku djecu i žene u tim područjima, širiti mogućnosti za upošljavanje i unapređivanje položaja žena u tim područjima i provoditi posebne mjere na promicanju stručnosti žena i njihova sudjelovanja u tim djelatnostima; (j) Iznaći i promovirati ekološki zdrave tehnologije, koje su razrađene i unapređene u konzultaciji sa ženama i koje odgovaraju i ženama i muškarcima; (k) Podupirati razvoj ravnopravnoga pristupa žena stambenoj infrastrukturi, zdravoj vodi, te održivim i pristupačnim energetskim tehnologijama, kao što su energija vjetra, solarna, energija biomase i drugi obnovljivi izvori, putem procjena potreba za sudjelovanjem, planiranjem, iskorištavanjem energije i formulacijom politike na lokalnoj i državnoj razini; (l) Osigurati raspoloživu i pristupnu čistu vodu za sve do 2000. godine i napraviti i implementirati planove za očuvanje i zaštitu prirodne okoline radi obnavljanja zagađenih vodosustava i ponovne izgradnje oštećenih vodorezervoara.

257. Od međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i institucija privatnoga sektora: (a) Uključivati žene u industrijskim komunikacijama na podizanju svijesti o pitanjima prirodne sredine, posebno o ekološkim i zdravstvenim posljedicama proizvodnih, tehnoloških i industrijskih procesa; (b) Poticati potrošače da koriste svoju kupovnu moć u promoviranju proizvodnje ekološki sigurnih proizvoda i poticati ulaganja u ekološki zdrave i produktivne poljoprivredne, komercijalne, industrijske i djelatnosti i tehnologije u području ribarstva; (c) Podupirati potrošačke inicijative žena promoviranjem marketinga organske hrane i reciklažnih objekata,

informiranje o proizvodima i etiketiranje proizvoda, kao i etiketiranje ambalaže od otrovnih kemikalija i pesticida jezikom i simbolima koje razumiju potrošači, bez obzira na starosnu dob i razinu pismenosti.

Strateški cilj K. 3. Jačati i uspostavljati mehanizme na državnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini s ciljem procjene posljedica razvojnih i ekoloških politika na žene

Akcije koje treba poduzeti

258. Od vlada, regionalnih i međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija, u skladu s potrebama: (a) Osiguravati tehničku pomoć ženama, osobito u zemljama u razvoju, u sektorima poljoprivrede, ribarstva, malih poduzeća, trgovine i industrije radi osiguranja stalnoga unapređenja upravljanja ljudskim resursima i razvoja ekološki zdravih tehnologija i ženskog poduzetništva; (b) Razvijati spolno orijentirane baze podataka, sustave informiranja i praćenja te istraživanja, metodologije i analizu politika usmjerenih ka sudjelovanju u akciji, uz suradnju akademskih institucija i lokalnih žena istraživača, sa sljedećim temama: (I) Znanje i iskustvo žena u vezi s upravljanjem i očuvanjem prirodnih resursa kako bi se ono uključilo u baze podataka i informacijske sustave s ciljem održivog razvoja; (II) Posljedice po žene degradacije ekoloških i prirodnih resursa, koji dolaze, između ostalog, od neodrživog načina proizvodnje i potrošnje, suše, loše kvalitete vode, globalnog zatopljanja, pretvaranja zemljišta u pustinju, podizanja razine mora, opasnog otpada, prirodnih katastrofa, ostataka otrovnih kemikalija i pesticida, radioaktivnih otpada, oružanih sukoba i njihovih konsekvencija; (III) Analiza strukturalnih veza između odnosa spolova, prirodne sredine i razvoja, s posebnim naglaskom na konkretne sektore, primjerice poljoprivredu, industriju, ribarstvo, šumarstvo, ekološko zdravstvo, biološku različitost, klimu, vodene resurse i sanitaciju; (IV) Mjere na temelju kojih se razvijaju i uključuju ekološke, ekonomske, kulturne, društvene i spolno orijentirane analize kao osnovni korak u razvoju i praćenju programa i politika; (V) Programi za stvaranje seoskih i gradskih centara obuke, istraživanja i resursa koji će ženama pružati ekološki zdrave tehnologije; (c) Osiguravati puno poštovanje važećih međunarodnih obveza, između ostaloga, ovisno o važenju Bazelske konvencije i drugih konvencija vezanih za izmještanje opasnog otpada preko državnih granica (a taj opasni otpad obuhvaća i toksične vode) i Koda prakse Međunarodne agencije za atomsku energiju u vezi sa izmještanjem radioaktivnog otpada; donositi i primjenjivati propise za ekološki zdravo upravljanje vezano za sigurno skladištenje i otpremu; razmatrati poduzimanje zabrane transporta koji nisu sigurni; osigurati strogu kontrolu upravljanje opasnim otpadom i radioaktivnim otpadom, u skladu s važećim međunarodnim i regionalnim obvezama te eliminirati izvoz takvog otpada u zemlje koje, pojedinačno ili putem međunarodnih sporazuma, zabranjuju njegov uvoz; (d) Unapređivati suradnju među institucijama s ciljem provedbe Platforme

za akciju i Poglavlja 24. Dnevnoga reda br. 21, time što će se, između ostalog, zahtijevati od Povjerenstva za održiv razvoj, putem Ekonomsko-društvenog vijeća, da zahtijeva od Povjerenstva za status žena doprinos u razmatranju provedbe Dnevnoga reda br. 21 vezano za žene i za prirodnu sredinu.

IV-L. ŽENSKO DIJETE

259. Konvencija o pravima djeteta priznaje da će “Države potpisnice poštovati i osiguravati prava postavljena u postojećoj Konvenciji za svako dijete u sklopu svoje jurisdikcije bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira na rasu, boju lica, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, etničko ili društveno porijeklo, imovinu, zdravstveni ili status pri rođenju djeteta, njegovih roditelja ili staratelja” (članak 2, stavak 1) (11/). Međutim, u mnogim zemljama postojeći pokazatelji ukazuju na to da se nad ženskim djetetom vrši diskriminacija od samoga rođenja, tijekom djetinjstva, pa i u odrasloj dobi. U nekim područjima svijeta broj muškaraca je veći od broja žena za pet na svakih stotinu. Razlozi za tu razliku su, između ostalih stvari, štetni pristupi i prakse, kao što su odsijecanje ženskih genitalija, preferiranje muške djece – što ima za posljedicu ubijanje ženske djece i prenatalni izbor spola – ranu udaju, pa i u dječjem dobu, nasilje nad ženama, seksualnu eksploataciju, seksualno zlostavljanje, diskriminaciju ženske djece u raspodjeli hrane i ostale postupke vezane za zdravlje i dobrobit. Kao rezultat toga, odraslu dob doživi više dječaka nego djevojčica.

260. Djevojčice se često tretiraju kao inferiorne i društveno su naviknute da sebe stavljaju posljednje, čime potkopavaju svoje samopoštovanje. Diskriminacija i zanemarivanje u djetinjstvu mogu dovesti do spirale koja doživotno vodi prema dolje, a koja uključuje izoliranje i isključivanje iz glavnih struja društva. Trebale bi se poduzeti inicijative da se djevojčice pripreme da aktivno, djelotvorno i ravnopravno sa dječacima sudjeluju u svim razinama društvenog, ekonomskog, političkog i kulturnog vođstva.

261. Spolno neravnopravni obrazovni procesi, uključujući nastavni plan i program, obrazovne materijale i postupke, pristupe nastavnika i reakciju razreda, jačaju postojeće nejednakosti spolova.

262. Djevojčice i adolescenti možda primaju raznolike proturječne i zbunjujuće poruke o svojim spolnim ulogama od svojih roditelja, nastavnika, vršnjaka i iz medija. Žene i muškarci trebaju raditi zajedno sa djecom i omladinom na razbijanju stalno opstajućih spolnih stereotipa, uzimajući u obzir prava djeteta i odgovornost,

prava i dužnosti roditelja kako su ona navedena u stavku 267. u dalje navedenom tekstu.

263. Iako je u nekim zemljama u zadnjih 20 godina broj obrazovane djece porastao, dječaci su prošli srazmjerno mnogo bolje nego djevojčice. Godine 1990. 130 milijuna djece nije imalo pristupa osnovnoj školi, a od ovoga broja 81 milijun bile su djevojčice. Ovo se može pripisati faktorima kao što su običajni pristupi, rad djece, rane udaje, nedostatak sredstava i nepostojanje adekvatnih školskih objekata, trudnoćama u adolescentskoj dobi i spolnim nejednakostima u društvu kao cjelini kao i u obitelji, kako je definirano u stavku 29., u gornjem tekstu. U nekim zemljama nedostatan broj žena nastavnica može obeshrabriti djevojčice da se upišu u školu. U mnogim slučajevima djevojčice počinju preuzimati teške kućne poslove vrlo rano u životu i od njih se očekuje da izvršavaju i školske i domaće obveze, što često rezultira lošim uspjehom u školi i ranim napuštanjem školovanja.

264. U mnogim je zemljama postotak djevojčica koje se upisuju u srednju školu i dalje značajno nizak. Djevojčice se često ne potiču niti im se daje mogućnost da dobiju naučnu ili tehničku edukaciju, što ograničava znanje koji im je potrebno u njihovu svakodnevnomu životu i njihovim mogućnostima zaposlenja.

265. Djevojčice se manje potiču od dječaka da sudjeluju i uče o društvenom, ekonomskom i političkom funkcioniranju društva, a posljedica je to da se njima ne nude iste mogućnosti kao dječacima za sudjelovanje u procesima odlučivanja.

266. Postojeća diskriminacija ženskoga djeteta u pristupu prehrani i službama za tjelesno i mentalno zdravlje ugrožava zdravlje toga djeteta u budućnosti. Procjenjuje se da je 450 milijuna odraslih žena u zemljama u razvoju zaustavljeno u njihovu razvoju kao posljedica slabe ishrane proteinima u djetinjstvu.

267. Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju, u odjeljku 7.3 Akcionoga programa, priznala je da se “treba posvetiti puna pozornost unapređenju međusobnog poštovanja i ravnopravnosti u odnosima spolova a osobito u ispunjavanju obrazovnih potreba i potreba u uslugama adolescenata kako bi im se omogućio pozitivan i odgovoran stav prema svojoj spolnosti”, uzimajući u obzir prava djeteta na pristup informacijama, privatnost, povjerljivost, poštovanje i svjesni pristanak, kao i odgovornosti, prava i dužnosti roditelja i staratelja da osiguravaju, u skladu s razvojem dječjih sposobnosti, odgovarajuće usmjerenje i upute u ostvarivanju prava djeteta, priznatih u Konvenciji o pravima djeteta, te u skladu s Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. U svim radnjama vezanim za djecu prioritet mora biti najbolji interes djeteta. Trebalo bi podupirati integralno spolno obrazovanje za mlade ljude uz roditeljsku potporu i upute kojima se naglašava odgovornost muškaraca za svoju vlastitu spolnost i plodnost i koje će im pomoći da izvršavaju svoje obveze.

268. Preko 15 milijuna djevojaka od 15 do 19 godina starosti rađa djecu svake godine. Majčinstvo u vrlo mladoj dobi dovodi do komplikacija tijekom trudnoće i porođaja i do rizika po život majke, koji je mnogo viši od prosječnog. Djeca mladih majki imaju velik stupanj morbiditeta i mortaliteta. Rano rađanje je i dalje prepreka unapređenjima na polju obrazovnog, ekonomskog i socijalnog statusa žena u svim dijelovima svijeta. Sve u svemu, rana udaja i rano materinstvo mogu ozbiljno ugroziti obrazovne i mogućnosti zapošljavanja i vjerojatno ima dugoročan negativan utjecaj na kvalitetu života mladih majki i njihove djece.

269. Seksualno nasilje i spolno prenosive bolesti, uključujući i HIV (AIDS), imaju teške posljedice po dječje zdravlje, a djevojčice su osjetljivije od dječaka na posljedice nezaštićenih i preranih spolnih odnosa. Zbog takvih faktora u njihovoj mladosti, društvenih pritisaka, nepostojanja zakona koji bi ih zaštitili, ili neprovedbe zakona, djevojčice su ugrožene svim vrstama nasilja, posebno seksualnim nasiljem, uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualnu eksploataciju, trgovinu, moguću prodaju njihovih organa i tkiva, te prisilni rad.

270. Invalidno žensko dijete se suočava s dodatnim barijerama i mora mu se osigurati da ne bude diskriminirano i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu sa Standardnim pravilima o izjednačavanju mogućnosti invalidnih osoba.

271. Neka su djeca posebno ugrožena, napuštena, izmještena ili su bez doma, djeca na ulici, djeca u područjima sukoba i djeca nad kojima se vrši diskriminacija zato što pripadaju etnički ili rasno manjinskoj skupini.

272. Stoga se moraju uklanjati sve barijere i omogućiti djevojčicama bez izuzetaka da u potpunosti razvijaju svoje potencijale i vještine putem ravnopravnog pristupa obrazovanju i edukaciji, ishrani, tjelesnoj i mentalnoj zdravstvenoj zaštiti i srodnim informacijama.

273. U radu na rješavanju pitanja koja su u vezi sa djecom i omladinom, vlade bi trebale promovirati aktivnu i vidnu politiku usmjeravanja spolne perspektive u sve politike i programe, tako da se prije odlučivanja provede analiza o posljedicama i po djevojčice i po dječake.

Strateški cilj L. 1. Eliminirati sve oblike diskriminacije ženske djece

Akcije koje treba poduzeti

274. Od vlada: (a) Države koje nisu potpisale niti ratificirale Konvenciju o pravima djeteta trebaju poduzeti hitne mjere na potpisivanju i ratifikaciji Konvencije, imajući na umu strogu preporuku Svjetske konferencije o ljudskim pravima da se ona potpiše

do kraja 1995. godine, a države koje su potpisale i ratificirale Konvenciju trebaju osigurati njezinu punu provedbu usvajanjem sveukupnoga prijeko potrebnoga zakonodavstva, upravnih i drugih mjera, i gajenjem povoljne sredine, koja potiče puno poštovanje prava djece; (b) U skladu sa člankom 7. Konvencije o pravima djeteta (11/) potrebno je poduzeti mjere na osiguranju da se dijete registrira odmah nakon rođenja i da od rođenja ima pravo na ime, pravo na državnost i, koliko je moguće, pravo da poznaje svoje roditelje i da se oni za njega brinu; (c) Treba nastojati osigurati da djeca primaju odgovarajuću financijsku potporu od svojih roditelja, između ostaloga, primjenom zakona kojima se podržavaju djeca; (d) Eliminirati nepravdu i prepreke u odnosu na nasljedstvo s kojima se suočava žensko dijete, tako da sva djeca mogu uživati svoja prava bez diskriminacije, između ostaloga, donošenjem, u skladu s potrebama, i provedbom zakonodavstva kojim se jamči jednako pravo nasljeđivanja i osigurava jednako pravo na nasljedstvo, bez obzira na spol djeteta; (e) Donositi i striktno provoditi zakone kojima će se osigurati da se u brak ulazi samo uz slobodni i svjesni pristanak budućih bračnih drugova; pored toga, donositi i striktno provoditi zakone vezano za minimalnu zakonsku starosnu dob za pristanak i minimalnu starosnu dob za brak i podići minimalnu dobnu granicu za brak gdje je to potrebno; (f) Razrađivati i primjenjivati sveobuhvatne politike, akcijske planove i programe za opstanak, zaštitu, razvoj i unapređenje ženskoga djeteta s ciljem promoviranja i zaštite punoga uživanja njegovih ljudskih prava i osiguravanja jednakih mogućnosti djevojčicama; ovi bi planovi trebali biti sastavnim dijelom sveukupnoga razvojnog procesa; (g) Osiguravati klasifikaciju prema spolu i starosnoj dobi svih podataka vezanih za djecu u zdravstvenom, obrazovnom i drugim sektorima s ciljem uključivanja spolne perspektive u planiranje, provedbu i praćenje tih programa.

275. Od vlada i međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Klasificirati informacije i podatke o djeci prema spolu i starosnoj dobi, poduzimati istraživanja o položaju djevojčica i integrirati, u skladu s potrebama, rezultate u formulaciji politika, programa i odlučivanja s ciljem napretka ženskoga djeteta; (b) Stvarati društvenu potporu za provedbu zakona o minimalnoj starosnoj granici za brak, posebno pružanjem jednakih obrazovnih mogućnosti djevojčicama i dječacima.

Strateški cilj L.2. Eliminirati negativna kulturna stajališta i običaje uperene protiv djevojčica

Akcije koje treba poduzeti

276. Od vlada: (a) Poticati i podržavati, u skladu s potrebama, nevladine organizacije i organizacije na razini zajednica u njihovim naporima na promoviranju mijenjanja negativnih stavova i praksa spram djevojčica; (b) Kreirati obrazovne programe i razrađivati nastavne materijale i udžbenike kojima će se upoznavati i informirati

odrasli o štetnim posljedicama određenih tradicionalnih ili običajnih postupaka po žensku djecu; (c) Razrađivati i usvajati nastavni plan i program, nastavne materijale i udžbenike kojima će se unapređivati viđenje samog sebe, život i mogućnosti za rad ženske djece, osobito u područjima gdje žene tradicionalno nemaju puno predstavnika, kao što su matematika, nauka i tehnologija; (d) Poduzimati korake s ciljem da tradicija, vjeroispovijest i njihovo izražavanje ne budu osnova za diskriminaciju ženske djece.

277. Od strane vlada, i po potrebi, međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Unapređivati obrazovnu sredinu tako da se eliminiraju sve barijere koje stoje na putu školovanja udatih i / ili trudnih djevojaka i mladih majki, uključujući, ako je potrebno, pristupne objekte za čuvanje djece i za obrazovanje roditelja sa svrhom poticanja onih koji imaju odgovornost za brigu o svojoj djeci stijekom njihovih godina školovanja da se vrate, ili da nastave školovanje dok ga ne završe; (b) Poticati obrazovne institucije i medije da usvoje i predočavaju uravnotežene i nestereotipne slike djevojčica i dječaka, te raditi na eliminaciji dječje pornografije i poništavanja te prikazivanja nasilja nad ženskom djecom; (c) Eliminirati sve oblike diskriminacije ženske djece i osnovne uzroke preferiranja muške djece, koje dovodi do štetnih i neetičnih postupaka kao što je prenatalni izbor spola i ubijanje ženske djece, što se često kombinira sa sve većim korištenjem tehnologije u utvrđivanju spola fetusa, te, shodno tome, pobačavanjem ženskih fetusa; (d) Razrađivati politike i programe, uz davanje prioriteta formalnim i neformalnim obrazovnim programima kojima se podržavaju djevojčice i kojima se omogućava da one stječu znanje, razvijaju samopoštovanje i preuzimaju odgovornost za svoj vlastiti život, te se posebno usmjeravati na programe obrazovanja žena i muškaraca, posebno roditelja, o važnosti tjelesnoga i duševnoga zdravlja i dobrobiti ženske djece, uključujući eliminaciju diskriminacije djevojčica u raspodjeli hrane, ranom udajom, nasiljem nad ženskom djecom, odsijecanjem ženskih genitalija, dječjom prostitucijom, seksualnim zlostavljanjem, silovanjem i incestom.

Strateški cilj L.3. Unapređivati i štititi prava ženske djece i podizati svijest o njihovim potrebama i potencijalima

Akcije koje treba poduzeti

278. Od vlada i međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Stvarati svijest o ugroženosti ženske djece kod odgovornih za sačinjavanje politike, planova, upravnih propisa i onih koji propise primjenjuju na svim razinama, kao i u okviru kućanstava i zajednica; (b) Osvijestiti djevojčicu, osobito djevojčicu koja živi u teškim uvjetima, o njezinim vlastitim potencijalima, poučiti je o pravima koja su joj zajamčena po svim međunarodnim instrumentima ljudskih prava, uključujući Konvenciju o pravima djeteta, zakonodavstvo koje je doneseno radi nje i različite

mjere koje poduzimaju i vladine i nevladine organizacije što rade na unapređenju njezina statusa; (c) Obrazovati žene, muškarce, mušku i žensku djecu tako da se unapređuje položaj ženske djece i da se ona potiču da rade na međusobnom poštovanju i ravnopravnom partnerstvu među djevojčicama i dječacima; (d) Omogućavati ravnopravno pružanje odgovarajućih usluga i sredstava invalidnim djevojčicama i osiguravati, u skladu s potrebama, potporu u vezi s time njihovim obiteljima.

Strateški cilj L.4. Eliminirati diskriminaciju ženske djece u obrazovanju, razvijanju vještina i obučavanju

Akcije koje treba poduzeti

279. Od vlada: (a) Osigurati univerzalan i ravnopravan pristup i završetak osnovnoga obrazovanja svoj djeci i eliminirati jaz koji postoji između djevojčica i dječaka, kako je određeno u članku 28. Konvencije o pravima djeteta (11/). Isto tako, osigurati ravnopravan pristup srednjem obrazovanju do 2005. godine i ravnopravan pristup visokom obrazovanju, uključujući profesionalno usmjereno i tehničko obrazovanje svim djevojčicama i dječacima, uključujući ugrožene a nadarene; (b) Nastojati integrirati programe funkcionalne pismenosti u smislu slova i brojeva, posebno za djevojčice koje ne pohađaju školu, u razvojnim programima; (c) Promovirati obrazovanje o ljudskim pravima u obrazovnim programima i uključivati u obrazovanje o ljudskim pravima činjenicu da su ljudska prava žena i ženske djece neotuđiv, sastavni i neodvojiv dio univerzalnih ljudskih prava; (d) Povećati upis i unaprijediti zadržavanje djevojčica u školama izdvajanjem odgovarajućih proračunskih sredstava i ugrađujući doprinos kroz potporu zajednice i roditelja putem kampanja i fleksibilnoga školskog rasporeda, inicijativa, školarina, programa pristupa za djevojčice koje su izvan škole, kao i druge mjere; (e) Razrađivati programe i materijale obuke za nastavnike i predavače, uz podizanje njihove svijesti o vlastitoj ulozi u obrazovnom procesu; (f) Poduzeti radnje na osiguranju da žene nastavnice i profesorice imaju iste mogućnosti i status kao muškarci predavači i profesori.

280. Od vlada i međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Osigurati obrazovanje i stjecanje vještina sa svrhom širenja mogućnosti zaposlenja žena i njihova pristupa procesima odlučivanja; (b) Osigurati obrazovanje s ciljem unapređenja znanja i vještina ženske djece u vezi s funkcioniranjem ekonomskog, financijskog i političkog sustava; (c) Osigurati pristup odgovarajućem obrazovanju i stjecanju vještina invalidnoj ženskoj djeci da bi im se omogućilo puno sudjelovanje u životu; (d) Unapređivati puno i ravnopravno sudjelovanje ženske djece u vannastavnim aktivnostima, kao što su športske, dramske sekcije i sekcije iz područja kulture.

Strateški cilj L. 5. Eliminirati diskriminaciju ženske djece u sferi zdravlja i prehrane

Akcije koje treba poduzeti

281. Od vlada i međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Osigurati javnost informacija o uklanjanju diskriminacijskih postupaka nad djevojčicama u raspodjeli hrane, u prehrani i pristupu zdravstvenim službama; (b) Upoznati žensku djecu, roditelje, nastavnike i društvo sa dobrim općim zdravljem i ishranom i podizati svijest o opasnostima po zdravlje i drugim problemima vezanim s ranom trudnoćom; (c) Jačati i preorijentirati zdravstveno obrazovanje i zdravstvene službe, posebno programe primarnoga zdravstva, uključujući i spolno i reproduktivno zdravlje, te izraditi kvalitetne zdravstvene programe, kojima se ispunjavaju tjelesne i mentalne potrebe ženske djece i potrebe mladih, trudnih i majki koje doje; (d) Ustanoviti obrazovanje uz sudjelovanje vršnjaka i programe izlaska na teren radi kontakta s korisnicima s ciljem jačanja pojedinačne i kolektivne akcije na smanjenju ugroženosti ženske djece HIV-om, tj. AIDS-om i drugim spolno prenosivim bolestima, kako je dogovoreno u Akcionom programu Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju i ustanovljeno u izvješćima s te Konferencije, priznajući roditeljsku ulogu navedenu u stavku 267. Platforme za akciju; (e) Osigurati obrazovanje i širenje informacija ženskoj djeci, osobito u adolescentnom dobu, u vezi sa fiziologijom reprodukcije, reproduktivnim i spolnim zdravljem, kako je dogovoreno u Akcionom programu Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju i kako je ustanovljeno u izvješću s te Konferencije, te vezano za odgovornu praksu planiranja obitelji, obiteljski život, reproduktivno zdravlje, spolno prenosive bolesti, prevenciju infekcije HIV-om ili AIDS-om, priznanje roditeljskih uloga navedenih u stavku 267.; (f) Uključiti zdravstveno obrazovanje u sferi prehrane kao sastavni dio programa pismenosti i nastavnih programa u školama s početkom na osnovnoj razini školovanja, s ciljem dobrobiti ženskog djeteta; (g) Naglašavati ulogu i odgovornost adolescenata glede spolnoga i reproduktivnoga zdravlja i ponašanja pružanjem određenih usluga i savjetovanja, kako je navedeno u stavku 267; (h) Razrađivati informacijske i programe obuke za planere i implementatore u domeni zdravstva o posebnim zdravstvenim potrebama ženske djece; (i) Poduzeti sve odgovarajuće mjere s ciljem ukidanja tradicionalnih postupaka, koji sadrže predrasude u vezi sa zdravljem djece, kako je utvrđeno u članku 24. Konvencije o pravima djeteta (11/).

Strateški cilj L. 6. Eliminirati ekonomsku eksploataciju dječjeg rada i zaštititi mlade djevojke na radu

Akcije koje treba poduzeti

282. Od vlada: (a) U skladu sa člankom 32. Konvencije o pravima djeteta (11/), štititi djecu od ekonomske eksploatacije i obavljanja bilo kojeg rada koji će, možda, biti opasan ili će ometati obrazovanje djeteta, ili će biti štetan po zdravlje djeteta, ili njegov tjelesni, duhovni, moralni ili društveni razvoj; (b) U državnom zakonodavstvu, a u skladu s postojećim međunarodnim standardima rada i Konvencijom o pravima djeteta odrediti minimalnu starosnu granicu prihvatljivosti djece kao uposlenika, uključujući žensku djecu u sve sektore aktivnosti; (c) Štititi mlade djevojke na poslu, između ostalog: (I) uspostavom minimalne dobne granice ili granice za zapošljavanje, (II) striktnim praćenjem radnih uvjeta (poštovanja radnoga vremena, zabrane rada djece koji nije predviđen državnim zakonodavstvom, te praćenjem higijene i zdravstvenih uvjeta na radu), (III) primjenom socijalnog osiguranja, (IV) uspostavom kontinuirane obuke i edukacije; (d) Jačati, ako je potrebno, zakonodavstvo kojim se regulira rad djece i predviđati kazne ili druge sankcije s ciljem osiguranja učinkovite provedbe tog zakonodavstva; (e) Primijeniti postojeće međunarodne radne standarde, uključujući, ako je potrebno, standarde ILO-a za zaštitu djece koja rade, a s ciljem provedbe odredaba državnoga radnog zakonodavstva i politike.

Strateški cilj L. 7. Iskorjenjivati nasilje nad ženskom djecom

Akcije koje treba poduzeti

283. Od vlada i, prema potrebi, međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Poduzimati djelotvorne mjere i akcije na donošenju i provedbi zakonodavstva kojim se štiti sigurnost ženske djece od svih oblika nasilja na radu, uključujući programe obuke i potpore, te poduzimati mjere na eliminaciji pojave seksualnoga maltretiranja ženske djece u obrazovnim i drugim institucijama; (b) Poduzimati odgovarajuće zakonodavne, upravne, socijalne i obrazovne mjere s ciljem zaštite ženskoga djeteta, u kućanstvu i u društvu, od svih oblika tjelesnoga ili mentalnoga nasilja, ozljeda ili zlostavljanja, zanemarivanja ili zanemarivajućeg tretmana, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje; (c) Poduzimati obuke u vezi sa spolnom izobrazbom onih koji rade u području liječenja i rehabilitacije i drugim programima pomoći za djevojčice koje su žrtve nasilja i unapređivati programe informiranja, potpore i obuke za te djevojčice; (d) Uspostavljati i provoditi zakonodavstvo na temelju kojeg se štite ženska djeca od svih oblika nasilja, uključujući ubijanje ženske djece i prenatalni izbor spola, odsijecanje genitalija, incest, spolno zlostavljanje, seksualnu eksploataciju, dječju prostituciju i dječju pornografiju, te razrađivati sigurne i povjerljive programe prilagođene starosnoj dobi, te službe medicinske, socijalne i psihološke potpore radi pomoći djevojčicama koje su predmetom nasilja.

Strateški cilj L.8. Unapređivati svijest ženskoga djeteta i sudjelovanje u društvenom, ekonomskom i političkom životu

Akcije koje treba poduzeti

284. Od vlada i međunarodnih i nevladinih organizacija: (a) Osiguravati ženskoj djeci pristup obuci, informacijama i medijima vezanim za društvena, kulturna, ekonomska i politička pitanja i omogućiti im da artikuliraju svoje poglede; (b) Podupirati nevladine organizacije, osobito omladinske nevladine organizacije, u njihovim naporima na promicanju ravnopravnosti i sudjelovanja ženske djece u društvu.

Strateški cilj L. 9. Jačati ulogu obitelji u unapređivanju statusa ženske djece

Akcije koje treba poduzeti

285. Od vlada, u suradnji s nevladinim organizacijama: (a) Formulirati politike i programe pomoći obitelji (kako je definirano u stavku 29., u prethodno navedenom tekstu), u njezinim ulogama potpore, obrazovanja i njege, uz poseban naglasak na eliminaciju diskriminacije ženske djece u obitelji; (b) Osiguravati sredinu koja vodi jačanju obitelji, kako je definirano u stavku 29. u prethodno navedenom tekstu, s obzirom na osiguranje mjera potpore i prevencije kojima se štiti, poštuje i promovira potencijal ženskoga djeteta; (c) Obrazovati i poticati roditelje i osobe koje se brinu o djeci da tretiraju djevojčice i dječake ravnopravno i osiguraju podjelu obveza među djevojčicama i dječacima u obitelji, kako je definirano u stavku 29. (u prethodno navedenom tekstu).

V INSTITUCIONALNI ARANŽMANI

286. Platformom za akciju ustanovljava se niz akcija koje bi trebale dovesti do fundamentalne promjene. Izravna akcija i odgovornost od osnovne su važnosti ako se žele postići ciljevi do 2000. godine. Implementacija je primarno odgovornost vlada, ali također ovisi o širokoj lepezi institucija u javnom, privatnom i nevladinom sektoru u okviru zajednice, na državnoj, podregionalnoj / regionalnoj i međunarodnoj razini.

287. Tijekom Desetljeća za žene Ujedinjenih naroda (1986.-1985.) mnoge su institucije, posebno posvećene napretku položaja žena, ustanovljene na državnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini. Na međunarodnoj su razini ustanovljeni

Međunarodni institut za istraživanje i obuku s ciljem napretka položaja žena (INSTRAW), Razvojni fond za žene Ujedinjenih naroda (UNIFEM), kao i Komitet za praćenje Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. Ta tijela, zajedno s Povjerenstvom za status žena i njegovim tajništvom, Odjelom za napredak žena, postaju glavne institucije u Ujedinjenim narodima, posebno posvećene napretku položaja žena na globalnoj razini. Na državnoj je razini jedan broj zemalja ustanovio ili ojačao državne mehanizme za planiranje, zastupanje i praćenje napretka statusa žena.

288. Provedba Platforme za akciju od državnih, podregionalnih/regionalnih i međunarodnih institucija, i javnih i privatnih, omogućila bi se transparentnošću, većim uvezivanjem mreža i organizacija i stalnim protokom informacija među svim zainteresiranim. Potrebni su jasni ciljevi i mehanizmi odgovornosti. Potrebne su veze sa drugim institucijama na državnoj, podregionalnoj/regionalnoj i međunarodnoj razini i s mrežama i organizacijama posvećenim napretku položaja žena.

289. Nevladine organizacije i organizacije širokih narodnih masa imaju posebnu ulogu u stvaranju društvenoga, ekonomskoga, političkog i intelektualnoga ozračja zasnovana na jednakosti između žena i muškaraca. Žene bi trebale biti aktivno uključene u provedbu i praćenje provedbe Platforme za akciju.

290. Za učinkovitu provedbu Platforme također će biti potrebne promjene u internoj dinamici institucija i organizacija, uključujući vrijednosti, ponašanje, pravila i procedure što su nepovoljni za napredak položaja žena. Seksualno bi se maltretiranje trebalo eliminirati.

291. Državne, podregionalne/regionalne i međunarodne institucije trebale bi imati jake i jasne mandate i ovlasti, resurse i mehanizme odgovornosti potrebne za izvršavanje zadaća postavljenih u Platformi za akciju. Njihovim bi se metodama rada trebala osigurati uspješna i stvarna provedba Platforme, trebala bi postojati jasna orijentacija ka međunarodnim normama i standardima jednakosti između žena i muškaraca kao osnova za sve aktivnosti.

292. Da bi se osigurala uspješnost provedbe Platforme za akciju i da bi se unaprijedio rad na napretku položaja žena na državnoj, podregionalnoj/regionalnoj i međunarodnoj razini, vlade, sustav Ujedinjenih naroda i sve druge mjerodavne organizacije trebale bi promovirati aktivnu i vidnu politiku usmjeravanja spolne perspektive, između ostalih, u praćenje i evaluaciju svih politika i programa.

V-A. DRŽAVNA RAZINA

293. Vlade imaju primarnu odgovornost za provedbu Platforme za akciju. Za njezinu provedbu od osnovne je važnosti odlučnost na najvišoj političkoj razini, a vlade bi trebale preuzeti vodeću ulogu u koordinaciji, praćenju i procjeni toka napretka položaja žena. Četvrta svjetska konferencija o ženama je konferencija državne i međunarodne orijentacije i akcije. To zahtijeva odlučnost vlada i međunarodne zajednice. Provedba Platforme za akciju je dio kontinuiranoga procesa i ima učinak katalizatora jer doprinosi stvaranju programa i ostvarenju praktičnih rezultata za žene i žensku djecu svih starosnih dobi. Države i međunarodna zajednica se potiču da odgovore na ovaj izazov time što će izraziti odlučnost za akciju. U sklopu toga procesa mnoge su države već izrazile odlučnost za akciju, kao što je naznačeno, između ostaloga, u njihovim izjavama na državnoj razini.

294. Državni bi mehanizmi i institucije za napredak položaja žena trebali sudjelovati u formuliranju javne politike i poticati provedbu Platforme za akciju putem različitih tijela i institucija, uključujući privatni sektor, te, gdje je to potrebno, trebali bi djelovati kao katalizator u razvoju novih programa do 2000. godine u područjima koja nisu pokrivena postojećim institucijama.

295. Trebala bi se poticati aktivna potpora i sudjelovanje širokoga i različitog niza ostalih institucionalnih faktora, uključujući zakonodavna tijela, akademske i istraživačke institucije, profesionalne udruge, sindikate, kooperative, skupine, medije, vjerske skupine, omladinske organizacije i kulturne skupine, kao i financijske i neprofitne organizacije.

296. S ciljem provedbe Platforme za akciju bit će potrebno da vlade ustanove ili unaprijede efikasnost državnih institucija za napredak položaja žena na najvišoj političkoj razini, tj. odgovarajuće procedure i osoblje u i među ministarstvima, te druge institucije s mandatom i funkcijom širenja sudjelovanja žena i integriranja analize u politike i programe. Prvi bi korak u tome procesu za sve institucije trebao biti revidiranje njihovih ciljeva, programa i radnih procedura u smislu akcija na koje se poziva u Platformi. Ključna bi aktivnost trebala biti unapređenje javne svijesti i potpora ciljevima Platforme za akciju, između ostaloga, putem masovnih medija i javne izobrazbe.

297. Čim je prije moguće, najbolje bi bilo do kraja 1995. godine, vlade, u konzultaciji s mjerodavnim institucijama i nevladinim organizacijama, trebale bi početi razrađivati strategije za provedbu Platforme, te, najbolje bi bilo do kraja 1996. godine, trebale bi imati gotove strategije ili planove akcije. Taj bi se proces planiranja trebao zasnivati na osobama koje su na najvišoj razini vlasti u vladi i mjerodavnim faktorima u građanskom društvu. Strategije provedbe Platforme za akciju trebale

bi biti sveobuhvatne, imati vremenski ograničene ciljeve i rokove za praćenje, te uključivati prijedloge za raspodjelu ili preraspodjelu resursa za provedbu. Gdje bi to bilo moguće, mogli bi se uključiti potpora kao i resursi međunarodne zajednice.

298. Nevladine bi se organizacije trebale poticati u doprinosu nacrtu i provedbi tih strategija ili državnih akcionih planova. One bi se također trebale poticati da razrađuju svoje vlastite programe kojima bi dopunili napore vlada. Ženske organizacije i feminističke skupine, u suradnji s ostalim nevladinim organizacijama, trebalo bi poticati na organiziranje mreža, ako bi bilo potrebno, i na zastupanje i potporu provedbe Platforme za akciju od strane vlada i regionalnih i međunarodnih tijela.

299. Vlade bi se trebale orjentirati ka postizanju spolne uravnoteženosti, između ostalog, stvaranjem posebnih mehanizama, u svim komitetima, odborima i drugim službenim tijelima koje izabira vlada, po potrebi, kao i u svim međunarodnim tijelima, institucijama i organizacijama, posebno predstavljajući i promovirajući više ženskih kandidata.

300. Regionalne i međunarodne organizacije, osobito razvojne institucije, a poglavito INSTRAW, UNIFEM i bilateralni donatori, trebali bi osiguravati financijsku i savjetodavnu pomoć državnim mehanizmima s ciljem uvećanja kapaciteta prikupljanja informacija, razvijanja mreža i provedbe mandata, pored jačanja međunarodnih mehanizama s ciljem unapređenja napretka žena putem njihovih mandata, u suradnji s vladama.

V-B. PODREGIONALNA/REGIONALNA RAZINA

301. Regionalna povjerenstva Ujedinjenih naroda i druge podregionalne/regionalne strukture trebale bi unapređivati i pomagati mjerodavnim državnim institucijama u praćenju i provedbi globalne Platforme za akciju u sklopu svojih mandata. To bi se trebalo učiniti u koordinaciji s provedbom posebnih regionalnih platformi ili planova za akciju i u uskoj suradnji s Povjerenstvom za status žena, uzimajući u obzir potrebu za koordiniranim naknadnim radom i izvještavanjem konferencijama Ujedinjenih naroda o ekonomskoj, društvenoj sferi ljudskih prava i srodnim područjima.

302. Da bi se olakšala regionalna primjena, praćenje i proces evaluacije, Ekonomsko-socijalno vijeće bi trebalo razmotriti mogućnost revidiranja institucionalnog kapaciteta regionalnih povjerenstava Ujedinjenih naroda u sklopu njihovih mandata, uključujući centre pozornosti njihovih ženskih jedinica, da bi radile na rješavanju

pitanja u vezi sa spolom u svjetlu Platforme za akciju, kao i regionalnih platformi i planova za akciju. Trebalo bi, između ostaloga, razmotriti i u skladu s potrebama ojačati kapacitete u tome smislu.

303. U okviru svojih postojećih mandata i aktivnosti, regionalna bi povjerenstva trebala usmjeravati ženska pitanja i spolne perspektive i trebala bi razmotriti mogućnosti da se ustanove mehanizmi i procesi kojima bi se osigurala provedba i praćenje i Platforme za akciju i regionalnih platformi i planova za akciju. Regionalna bi povjerenstva trebala, u sklopu svojih mandata, surađivati na rješavanju pitanja u svezi sa spolom sa drugim regionalnim međudržavnim organizacijama, nevladinim organizacijama, financijskim i istraživačkim institucijama i privatnim sektorom.

304. Regionalni bi uredi specijaliziranih agencija sustava Ujedinjenih naroda trebali, u skladu s potrebama, razraditi i objaviti akcioni plan za provedbu Platforme za akciju, uključujući utvrđivanje vremenskih rokova i resursa. Djelatnostima tehničke pomoći i operativnim djelatnostima na regionalnoj razini trebali bi se ustanoviti dobro utvrđeni ciljevi za napredak položaja žena. S tom bi se svrhom pri tijelima i agencijama Ujedinjenih naroda trebala poduzeti redovita suradnja.

305. Nevladine bi organizacije u okviru regija trebale dobiti potporu u njihovim naporima na razvoju mreža za koordinaciju zastupanja i širenja informacija o globalnoj Platformi za akciju i posebnim regionalnim akcionim platformama ili planovima.

V-C. MEĐUNARODNA RAZINA

---

1. UJEDINJENI NARODI

---

306. Platformu za akciju treba provesti radom svih tijela i organizacija sustava Ujedinjenih naroda tijekom razdoblja 1995. - 2000. godina, posebno i kao sastavni dio širih programa mora se unaprijediti okvir za međunarodnu suradnju u svezi s pitanjima spolova tijekom razdoblja 1995. - 2000. godina, s ciljem osiguranja integralne i sveobuhvatne provedbe, naknadnoga rada i procjene Platforme za akciju, uzimajući u obzir rezultate globalnih samita i konferencija Ujedinjenih naroda. Činjenica da su na svim tim samitima i konferencijama vlade izjavile odlučnost da rade na osnaženju položaja žena u različitim područjima, znači da je koordinacija od osnovne važnosti za naknadne strategije rada s ciljem provedbe Platforme za akciju. Dnevni red za Razvoj i Dnevni red za mir trebali bi u obzir uzeti Akcionu platformu Četvrte svjetske konferencije o ženama.

307. Institucionalni bi se kapacitet sustava Ujedinjenih naroda u provedbi i koordinaciji njegovih odgovornosti na provedbi Platforme za akciju, kao i njegova stručnost i radne metode s ciljem promocije napretka položaja žena trebali poboljšavati.

308. Odgovornost za osiguranje provedbe Platforme za akciju i integraciju spolne perspektive u sve politike i programe sustava Ujedinjenih naroda mora biti na najvišim razinama.

309. S ciljem unapređenja učinkovitosti i efektivnosti sustava u pružanju potpore ravnopravnosti i osnaženju položaja žena na državnoj razini i s ciljem promoviranja kapaciteta u postizanju ciljeva Platforme za akciju, postoji potreba da se inoviraju, reformiraju i revitaliziraju različiti dijelovi sustava Ujedinjenih naroda. To bi obuhvaćalo reviziju i jačanje strategija i radnih metoda različitih mehanizama Ujedinjenih naroda za napredovanje položaja žena s obzirom na racionalizaciju i po potrebi jačanje njihove savjetodavne, katalitičke i funkcije praćenja u odnosu na tijela i agencije glavne struje. Ženske jedinice su važne za uspješno usmjeravanje, ali moraju se dalje razvijati strategije za sprečavanje nenamjerne marginalizacije, za razliku od usmjeravanja spolne dimenzije tijekom svih operacija.

310. U naknadnom radu poslije Četvrte svjetske konferencije o ženama sva tijela sustava Ujedinjenih naroda koja su usmjerena na napredak položaja žena trebala bi imati prijeko potrebne resurse i potporu za naknadni rad. Napori u vezi sa spolom u okviru organizacija trebali bi biti dobro integrirani u sveukupnu politiku, planiranje, programiranje i proračun.

311. Ujedinjeni narodi i druge međunarodne organizacije moraju poduzeti akciju na eliminaciji barijera ka napretku žena u sklopu svojih organizacija a u skladu s Platformom za akciju.

GENERALNA SKUPŠTINA

312. Generalna skupština, kao najviše međudržavno tijelo u Ujedinjenim narodima, glavna je institucija donošenja politike i ocjenjivanja pitanja vezanih za rad nakon Konferencije, i kao takva bi trebala integrirati pitanja spolne ravnopravnosti tijekom cijeloga svog rada. Ona bi trebala ocjenjivati napredak u provedbi Akcione platforme, uz priznavanje da ta pitanja prevazilaze socijalnu, političku i ekonomsku politiku. Na svom Četvrtom zasjedanju 1995. godine, Generalna će skupština imati pred sobom izvješće s Četvrte svjetske konferencije o ženama. U skladu sa svojom

rezolucijom 49/161, ona će također razmatrati izvješće Generalnoga tajnika o naknadnom radu poslije Konferencije, uzimajući u obzir preporuke s Konferencije. Generalna bi skupština trebala uključiti naknadni rad poslije Konferencije kao dio svoga kontinuiranog rada na napretku položaja žena. Ona bi 1996., 1998. i 2000. godine trebala razmatrati provedbu Platforme za akciju.

EKONOMSKO-DRUŠTVENO VIJEĆE

---

313. Ekonomsko-socijalno vijeće, u kontekstu njegove uloge prema Povelji Ujedinjenih naroda i u skladu s rezolucijama Generalne skupštine br. 45/264, 46/235 i 48/162, nadgledalo bi koordinaciju na sustavnoj razini provedbe Platforme za akciju i dalo preporuke u tom smislu. Vijeće bi trebalo biti pozvano da razmatra provedbu Platforme za akciju, uz davanje dužne pozornosti izvješćima Povjerenstva za status žena. Kao koordinirajuće tijelo, Vijeće bi trebalo biti pozvano da revidira mandat Povjerenstva za status žena, uzimajući u obzir potrebu za uspješnom koordinacijom sa drugim srodnim povjerenstvima i naknadnim radom poslije održavanja Konferencije. Vijeće bi trebalo uključivati pitanja spola u svoju diskusiju o svim pitanjima politike, uz dužno poštovanje preporuka koje je pripremio Povjerenstvo. Ono bi trebalo razmatrati mogućnost posvećivanja barem jednoga segmenta na visokoj razini do 2000. godine napretku položaja žena i provedbi Platforme za akciju uz aktivni angažman i sudjelovanje, između ostalih, specijaliziranih agencija, uključujući Svjetsku banku i MMF.

314. Vijeće bi trebalo do 2000. godine razmatrati mogućnost posvećivanja barem jednoga koordinacijskog segmenta koordinaciji napretka položaja žena na osnovi revidiranog sistemskog srednjoročnog plana za napredak položaja žena.

315. Vijeće bi trebalo do 2000. godine razmatrati mogućnost posvećivanja barem jednoga segmenta operativnih aktivnosti koordinaciji razvoja aktivnosti u svezi s pitanjem spolova - na osnovi revidiranoga sistemskoga srednjoročnog plana za napredak položaja žena, s obzirom na uspostavu uputa i procedura za provedbu Platforme za akciju na osnovi financijskih sredstava i programa sustava Ujedinjenih naroda.

316. Upravni bi komitet za koordinaciju (ACC) trebao razmatrati kako bi njegova sastavna tijela mogla na najbolji način koordinirati svoje djelatnosti, između ostaloga, putem postojećih procedura na međuagencijskoj razini za osiguranje systemske koordinacije na provedbi i pomoći u naknadnom radu na ostvarenju ciljeva Platforme za akciju.

POVJERENSTVO ZA STATUS ŽENA

---

317. Generalna skupština i Ekonomsko-socijalno vijeće pozivaju se da, u skladu sa svojim mandatima, revidiraju i ojačaju mandat Povjerenstva za status žena, uzimajući u obzir Akcionu platformu kao i potrebu za sinergijom sa drugim srodnim povjerenstvima i naknadnim radom poslije održavanja Konferencije, a s ciljem sistemskoga pristupa njezinoj provedbi.

318. Kao funkcionalno povjerenstvo koje pomaže Ekonomsko-socijalnom vijeću, Povjerenstvo za status žena bi trebalo imati središnju ulogu u praćenju, u okviru sustava Ujedinjenih naroda, provedbe Platforme za akciju i u savjetovanju Vijeća o ovim pitanjima. Ono bi trebalo imati jasan mandat s dostatnim ljudskim i financijskim resursima, putem preraspodjele sredstava u okviru redovitoga proračuna Ujedinjenih naroda s ciljem izvršenja svoga mandata.

319. Povjerenstvo za status žena bi trebalo pomagati Ekonomsko-socijalnom vijeću u njegovu koordiniranju izvještavanja o provedbi Platforme za akciju s nadležnim organizacijama sustava Ujedinjenih naroda. Povjerenstvo bi se trebalo oslanjati na doprinose iz drugih organizacija sustava Ujedinjenih naroda i drugih izvora, ako bi bilo potrebno.

320. Povjerenstvo za status žena u razvoju svoga radnog programa za razdoblje 1996. - 2000. trebalo bi razmatrati kritična područja za zabrinutost u Platformi za akciju i razmatrati kako u svoj dnevni red ugraditi naknadni rad poslije održavanja Svjetske konferencije o ženama. U tom kontekstu, Povjerenstvo za status žena bi trebalo razmatrati kako bi moglo dalje razvijati katalitičku ulogu u usmjeravanju spolne perspektive u aktivnosti Ujedinjenih naroda.

DRUGA FUNKCIONALNA POVJERENSTVA

---

321. U okviru svojih mandata, druga funkcionalna povjerenstva Ekonomsko-socijalnog vijeća bi također trebala posvetiti dužnu pozornost Platformi za akciju i osigurati integraciju spolnih aspekata u svoj rad.

KOMITET ZA ELIMINACIJU DISKRIMINACIJE ŽENA I DRUGA SPORAZUMNA TIJELA

---

322. Komitet za eliminaciju diskriminacije žena, u provedbi svojih obveza u skladu s Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, trebao bi, u okviru svojeg mandata, uzimati u obzir Platformu za akciju prilikom razmatranju izvješća koja podnose države potpisnice.

323. Pozivaju se države potpisnice Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena da, kad izvješćuju sukladno članku 18. Konvencije, uključuju informacije o mjerama koje su poduzete s ciljem provedbe Platforme za akciju - radi olakšanja Komitetu za eliminaciju diskriminacije žena da uspješno prati mogućnosti žena da uživaju svoja prava koja im se jamče Konvencijom.

324. Mogućnost Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena da prati provedbu Konvencije trebala bi se ojačati pružanjem ljudskih i financijskih resursa u okviru redovitoga proračuna Ujedinjenih naroda, uključujući stručnu pravnu pomoć i u skladu s rezolucijom Generalne skupštine br. 49/164 i odlukom donesenom na sastanku država potpisnica Konvencije, održanom u svibnju 1995. godine - dostatno vremena za sastajanje Komiteta. Komitet bi trebao proširiti svoju koordinaciju sa ostalim sporazumnim tijelima u domeni ljudskih prava, uzimajući u obzir preporuku Bečke deklaracije i Akcionog programa.

325. Druga bi sporazumna tijela u okviru svojeg mandata trebala također posvetiti dužnu pozornost provedbi Platforme za akciju i osigurati integraciju ravnopravnoga statusa i ljudskih prava žena u svoj rad.

URED TAJNIŠTVA GENERALNOGA TAJNIKA UJEDINJENIH NARODA

---

326. Od Generalnoga se tajnika zahtijeva da preuzme obvezu u koordinaciji politike u okviru Ujedinjenih naroda za provedbu Platforme za akciju i za usmjeravanje sustavne spolne perspektive u sve djelatnosti Organizacije ujedinjenih naroda, uzimajući u obzir mandate datih tijela. Generalni bi tajnik trebao razmatrati mogućnost uvođenja posebnih mjera za osiguranje učinkovite koordinacije u provedbi tih ciljeva. U tom cilju, Generalni se tajnik poziva da ustanovi poziciju na visokoj razini u uredu Generalnoga tajnika, na osnovi postojećih ljudskih i financijskih resursa, koji će obavljati funkciju savjetnika Generalnoga tajnika o

pitanjima spolova i pomagati u osiguranju sustavne provedbe Platforme za akciju u uskoj suradnji sa Odsjekom za napredak položaja žena.

ODSJEK ZA POBOLJŠANJE POLOŽAJA ŽENA

327. Primarna funkcija Odsjeka za poboljšanje položaja žena, Odsjeka za koordinaciju politike i održivi razvoj jest da pruže materijalne usluge Povjerenstvu za status žena i drugim međudržavnim tijelima kada ona rade na napretku položaja žena, kao i Komitetu za eliminaciju diskriminacije žena. On je određen kao točka pozornosti u provedbi Strategija, usvojenih na Konferenciji u Nairobiju, kojima se predviđa napredak položaja žena. U svjetlu revizije mandata Povjerenstva za status žena, kako je navedeno u stavku 313. (u prethodno navedenom tekstu), funkcije Odsjeka za poboljšanje položaja žena morat će se također obraditi. Od Generalnoga se tajnika zahtijeva da osigura učinkovitije funkcioniranje toga Odsjeka, između ostalog, pružanjem dostatno ljudskih i financijskih resursa u okviru redovitoga proračuna Organizacije ujedinjenih naroda.

328. Odsjek bi trebao razmatrati prepreke napretku položaja žena putem primjene spolno orijentirane analize u studijama o politici za Povjerenstvo za status žena i putem pružanja potpore drugim tijelima - ograncima. Nakon Četvrte svjetske konferencije o ženama, on bi trebao imati koordinirajuću ulogu u pripremi revizije sistematskoga srednjoročnog plana za napredak položaja žena za razdoblje 1996. - 2001. godine i trebao bi nastaviti funkcionirati kao tajništvo za međuagencijsku koordinaciju s ciljem napretka položaja žena. On bi trebao nastaviti da održava protok informacija kod državnih povjerenstava, državnih institucija za napredak položaja žena i nevladinih organizacija s obzirom na provedbu Platforme za akciju.

DRUGE JEDINICE TAJNIŠTVA ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NARODA

329. Različite jedinice Tajništva Organizacije ujedinjenih naroda trebale bi revidirati svoje programe s ciljem određivanja kako na najbolji način mogu dati doprinos u koordiniranoj provedbi Platforme za akciju. Prijedlozi za provedbu Platforme trebaju biti izraženi u reviziji sistematskoga srednjoročnoga plana za napredak položaja žena za razdoblje 1996. – 2001., kao i u prijedlogu srednjoročnoga plana

Organizacije ujedinjenih naroda za razdoblje 1998. - 2002. Sadržaj akcija će ovisiti o mandatu uključenih tijela.

330. Trebale bi se razvijati postojeće i nove veze u cijelome Tajništvu s ciljem uvođenja spolne perspektive kao središnje dimenzije u sve djelatnosti Tajništva.

331. Ured za upravljanje ljudskim resursima bi trebao, u suradnji s voditeljima programa diljem svijeta, i sukladno strateškom akcionom planu za promicanje statusa žena u Tajništvu (1995. – 2000.) nastaviti sa davanjem prioriteta upošljavanju i unapređivanju žena na pozicijama koje ovise o zemljopisnoj raspodjeli, osobito na razini rukovodne politike i na položajima na kojima se formulira politika, radi postizanja ciljeva postavljenih u rezolucijama Generalne skupštine br. 45/125 i 45/239 C, a koje su reafirmirane rezolucijama Generalne skupštine br. 46/100, 47/93, 48/106 i 49/167. Služba obuke bi trebala sačinjavati i provoditi redovitu obuku u vezi sa spolnom orijentacijom ili uključivati takvu obuku u sve svoje djelatnosti.

332. Odsjek za javnost informacija bi trebao raditi na uključivanju spolne perspektive u svoje opće informacijske djelatnosti, te, u sklopu postojećih resursa, jačati i unapređivati svoje programe glede žena i ženske djece. U tom bi cilju Odsjek trebao formulirati strategiju multimedijских komunikacija radi potpore provedbi Platforme za akciju, uzimajući u potpunosti u obzir novu tehnologiju. U redovitim proizvodima Odsjeka trebali bi se promovirati ciljevi Platforme, osobito u zemljama u razvoju.

333. Statistički odsjek Odsjeka za ekonomsku i društvenu informiranost i analizu politike trebao bi imati važnu koordinirajuću ulogu u međunarodnom radu na statističkim podacima, kako je opisano u gornjem tekstu, u Poglavlju IV (strateški cilj H.3).

MEĐUNARODNI INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE I OBUKU U VEZI S POBOLJŠANJEM POLOŽAJA ŽENA

---

334. Ovaj institut (INSTRAW) ima mandat da promovira istraživanja i obuku o situacijama i razvoju položaja žena. U svjetlu Platforme za akciju, INSTRAW bi trebao revidirati svoj radni program i razrađivati programe za provedbu onih aspekata Platforme za akciju koji spadaju u njegov mandat. On bi trebao utvrditi one vrste istraživanja i istraživačkih metodologija kojima treba dati prioritet, jačati državne kapacitete s ciljem provedbe studija o položaju žena i spolnih istraživanja, uključujući i ona o statusu ženske djece, te razvijati mreže istraživačkih institucija koje se mogu mobilizirati u tom cilju. On bi također trebao utvrđivati one vrste

obrazovanja i obuke kojima se može uspješno dati potpora i koje Institut može promovirati.

RAZVOJNI FOND ZA ŽENE UJEDINJENIH NARODA

335. UNIFEM ima mandat da širi opcije i mogućnosti za ekonomski i društveni razvoj žena u zemljama u razvoju pružanjem tehničke i financijske pomoći s ciljem uključivanja ženske dimenzije u razvoj na svim razinama. UNIFEM bi trebao revidirati i jačati, u skladu s potrebama, svoje radne programe u svjetlu Platforme za akciju, usmjeravajući se na političko i ekonomsko osnaživanje žena. Njegova uloga zastupnika bi se trebala usmjeriti na gajenje multilateralnog političkog dijaloga o osnaženju statusa žena. Trebalo bi staviti na raspolaganje odgovarajuće resurse za izvršavanje njegovih funkcija.

SPECIJALIZIRANE AGENCIJE I DRUGE ORGANIZACIJE SUSTAVA UJEDINJENIH NARODA

336. S ciljem jačanja svoje potpore akcijama na državnoj razini i s ciljem širenja svoga doprinosa koordiniranom naknadnom radu Ujedinjenih naroda, svaka bi organizacija trebala postaviti posebne zadaće koje će ispuniti, uz uključenje ciljeva, radi preusmjeravanja prioriteta i resursa s ciljem ispunjavanja globalnih prioriteta koji su postavljeni u Platformi za akciju. Trebale bi se jasno razgraničiti obveze i odgovornosti. Ovi prijedlozi bi trebali biti izraženi u sistemskom srednjoročnom planu za napredak položaja žena za razdoblje 1996. - 2001.

337. Svaka bi organizacija trebala izraziti jasnu odlučnost na najvišoj razini i, u radu na svojim ciljevima, trebala bi nastojati pružati potporu ulogama i obvezama glede ženskih pitanja.

338. Pored toga, specijalizirane agencije, s mandatima pružanja tehničke potpore u zemljama u razvoju, posebno u Africi i najnerazvijenijim zemljama, trebale bi više surađivati radi osiguranja kontinuirane promocije napretka položaja žena.

339. Sustav Ujedinjenih naroda trebao bi razmotriti mogućnosti pružanja odgovarajuće tehničke pomoći i drugih oblika pomoći zemljama s ekonomijom u tranziciji s ciljem olakšavanja rješavanja njihovih konkretnih problema u vezi s napretkom statusa žena.

340. Svaka bi organizacija trebala dodijeliti veći prioritet upošljavanju i unapređivanju žena na profesionalnoj razini s ciljem postizanja spolne ravnoteže, osobito na razinama odlučivanja. Razmatranja o zapošljavanju osoblja i o određivanju uvjeta službe trebala bi biti neophodnost u osiguravanju najviših standarda učinkovitosti, sposobnosti i integriteta. Dužna bi se pozornost trebala obraćati na važnost upošljavanja osoblja na što je moguće široj zemljopisnoj osnovi. Organizacije bi trebale redovito podnositi izvješća svojim upravnim tijelima o napredovanju ka tom cilju.

341. Koordinacija operacijskih djelatnosti Ujedinjenih naroda s ciljem razvoja na državnoj osnovi trebala bi se unaprijediti putem stalnoga koordinacijskoga sustava u skladu s relevantnim rezolucijama Generalne skupštine, osobito Rezolucije Generalne skupštine br. 47/199, uzimajući u potpunosti u obzir Platformu za akciju.

2. DRUGE MEĐUNARODNE INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE

---

342. U provedbi Platforme za akciju, međunarodne se financijske institucije potiču da razmatraju i revidiraju politiku, procedure i strukturu osoblja kako bi se osiguralo da ulaganja i programi budu korisni ženama i na taj način doprinose održivom razvoju. One se također potiču da uvećavaju broj žena na pozicijama na visokoj razini, šire obuku osoblja u području spolne analize i uvode politike i napatke s ciljem osiguranja punoga uzimanja u obzir različitosti utjecaja programa kreditiranja i drugih aktivnosti na žene i na muškarce. U tom smislu, institucije Bretton Woodsa, Ujedinjenih naroda, kao i fondovi i programi specijaliziranih institucija, trebali bi uspostavljati redovan i materijalan dijalog, koji bi uključivao i dijalog na razini regija, s ciljem uspješnije i efektivnije koordinacije svoje pomoći a radi jačanja djelotvornosti svojih programa za dobrobit žena i njihovih obitelji.

343. Generalna skupština bi trebala razmotriti mogućnost pozivanja Svjetske trgovinske organizacije da razmotri kako može doprinijeti provedbi Platforme za akciju, uključujući djelatnosti u suradnji sa sustavom Ujedinjenih naroda.

344. Međunarodne i nevladine organizacije imaju važnu ulogu u provedbi Platforme za akciju. Trebalo bi razmotriti mogućnost uspostave mehanizma za suradnju s

nevladinim organizacijama radi unapređenja provedbe Platforme na različitim razinama.

VI FINACIJSKI ARANŽMANI

345. Financijski i ljudski resursi su umnogome nedostatni za napredak položaja žena. To je dovelo do usporavanja napretka sve do današnjega dana u provedbi Strategija (Nairobi), kojima se predviđa unapređenje položaja žena. Za potpunu i uspješnu provedbu Platforme za akciju, uključujući relevantna obećanja koja su data na prethodno održanim samitima i konferencijama Ujedinjenih naroda, trebat će politička odlučnost da se osiguraju ljudski i financijski resursi za osnaženje statusa žena. Za ovo će biti potrebna integracija spolne perspektive u proračunske odluke o politikama i programima, kao i adekvatno financiranje konkretnih programa za osiguranje ravnopravnosti žena i muškaraca. Da bi se provela Platforma za akciju, trebat će iznaći i mobilizirati financijska sredstva iz svih izvora i iz svih sektora. Možda će biti potrebna reformulacija politike i preusmjeravanje resursa u okviru programa, ali neke promjene politike ne moraju obvezno imati financijske implikacije. Možda će biti potrebna i mobilizacija dodatnih resursa, i javnih i privatnih, uključujući resurse iz inovativnih izvora financiranja.

VI-A. DRŽAVNA RAZINA

346. Za provedbu strateških ciljeva Platforme za akciju primarna je odgovornost na vladama. Da bi se ti ciljevi postigli, vlade bi trebale raditi na sistematičnom razmatranju toga kako žene imaju koristi od izdataka za javni sektor, te prilagoditi proračune tako da osiguraju jednak pristup izdacima za javni sektor s ciljem unapređenja produktivnih kapaciteta i s ciljem ispunjavanja društvenih potreba, te da postizu ono što je obećano u vezi s odnosima među spolovima na drugim samitima i konferencijama Ujedinjenih naroda. Da bi razradile uspješne strategije provedbe Platforme za akciju na državnoj razini, vlade bi trebale izdvajati dostatno resursa, uključujući i resurse za poduzimanje spolno orijentirane analize. Vlade bi također trebale poticati nevladine organizacije, te institucije iz privatnog sektora i druge institucije da mobiliziraju dodatne resurse.

347. Trebalo bi izdvajati dostatno resursa za državne mehanizme s ciljem unapređenja položaja žena kao i za sve institucije, sukladno potrebama, koje mogu dati doprinos u provedbi i praćenju Platforme za akciju.

348. Tamo gdje državni mehanizmi za napredovanje žena još ne postoje, ili tamo gdje još nisu ustanovljeni kao stalne institucije, vlade bi trebale raditi na tome da se takvim mehanizmima osiguraju dostatni stalni resursi.

349. S ciljem olakšanja provedbe Platforme za akciju vlade bi trebale, u skladu s potrebama, smanjivati pretjerane izdatke za vojsku i ulaganja u proizvodnju i nabavku oružja, sukladno državnim sigurnosnim uvjetima.

350. Nevladine organizacije, privatni sektor i drugi čimbenici građanskoga društva trebali bi se poticati na razmatranje mogućnosti izdvajanja resursa potrebnih za provedbu Platforme za akciju. Vlade bi trebale stvarati pogodnu sredinu za mobilizaciju resursa od nevladinih organizacija, osobito ženskih organizacija i mreža, feminističkih skupina, privatnoga sektora i drugih faktora građanskoga društva, kako bi im se omogućilo da daju doprinos u tom cilju. Sposobnost nevladinih organizacija trebala bi se u tom smislu jačati i unapređivati.

VI-B. REGIONALNA RAZINA

---

351. Banke za regionalni razvoj, regionalne poslovne udruge i druge regionalne institucije trebale bi biti pozvane da daju doprinos i pomažu u mobilizaciji resursa u svojim djelatnostima kreditiranja i drugim djelatnostima s ciljem provedbe Platforme za akciju. One bi se također trebale poticati da uzimaju u obzir Platformu za akciju u svojim politikama i modalitetima financiranja.

352. Podregionalne i regionalne organizacije i regionalna povjerenstva Ujedinjenih naroda trebali bi, u skladu s potrebama i u sklopu svojih postojećih mandata, pomagati u mobilizaciji financijskih sredstava za provedbu Platforme za akciju.

VI-C. MEĐUNARODNA RAZINA

---

353. Trebalo bi odvojiti adekvatne financijske resurse na međunarodnoj razini za provedbu Platforme za akciju u zemljama u razvoju, posebno u Africi, u najnerazvijenijim zemljama. Za jačanje državnih kapaciteta u zemljama u razvoju s ciljem provedbe Platforme za akciju trebat će rad na ispunjavanju dogovorenog cilja od 0,7 posto bruto nacionalnoga proizvoda razvijenih zemalja radi sveobuhvatne službene razvojne pomoći čim prije je moguće, kao i uvećanje udjela financiranja za

djelatnosti s ciljem provedbe Platforme za akciju. Dalje, zemlje koje su uključene u razvojnu suradnju trebale bi provesti kritičnu analizu svojih programa pomoći sa svrhom unapređenja kvalitete i djelotvornosti pomoći putem integracije ponoga pristupa.

354. Međunarodne financijske institucije, uključujući Svjetsku banku, Međunarodni monetarni fond, Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede i regionalne razvojne banke, trebale bi biti pozvane da razmotre svoje donacije i kreditiranje i izvrše preusmjeravanje svojih kredita i donacija na programe kojima se implementira Platforma za akciju u zemljama u razvoju, posebno u Africi i najnerazvijenijim zemljama.

355. Sustav Ujedinjenih naroda trebao bi osigurati tehničku suradnju i druge oblike pomoći zemljama u razvoju, posebno onima u Africi i najnerazvijenijim zemljama, u provedbi Platforme za akciju.

356. Za provedbu Platforme za akciju u zemljama s ekonomijom u tranziciji trebat će kontinuirana međunarodna suradnja i pomoć. Organizacije i tijela sustava Ujedinjenih naroda, uključujući tehničke i sektorske agencije, trebali bi olakšavati napore ovih zemalja u planiranju i provedbi politika i programa s ciljem napretka položaja žena. U tom cilju Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka bi trebali biti pozvani da pomognu u tim naporima.

357. Rezultati Svjetskoga samita za socijalni razvoj u smislu upravljanja dugom i njegova smanjenja kao i rezultati drugih svjetskih samita i konferencija Ujedinjenih naroda trebali bi se provesti radi olakšavanja realizacije ciljeva postavljenih u Platformi za akciju.

358. S ciljem olakšavanja provedbe Platforme za akciju, zainteresirani partneri iz razvijenih i zemalja u razvoju koji pristaju u zajedničkoj orijentaciji da izdvoje u prosjeku po 20% u svrhu službene razvojne pomoći i 20% iz državnoga proračuna za osnovne socijalne programe trebali bi uzeti u obzir spolnu perspektivu.

359. Razvojni fondovi i programi sustava Ujedinjenih naroda trebali bi poduzeti trenutačnu analizu mjere do koje su njihovi programi i projekti usmjereni na provedbu Platforme za akciju, te bi za sljedeći ciklus programiranja trebali osigurati adekvatne resurse s ciljem eliminacije razlika između žena i muškaraca u tehničkoj pomoći i aktivnostima financiranja.

360. Uz priznanje uloge fondova Ujedinjenih naroda, programa i specijaliziranih agencija, osobito posebne uloge UNIFEM-a i INSTRAW-a u promociji osnaženja žena, te stoga provedbe Platforme za akciju u sklopu njihovih mandata, između ostalog, u istraživanju, obuci i informacijskim djelatnostima kojima je svrha

napredak položaja žena kao i u tehničkoj i financijskoj pomoći koja uključuje spolnu perspektivu u razvojne napore, resursi osigurani od međunarodne zajednice trebaju biti dostatni i trebaju se održavati na adekvatnoj razini.

361. Radi unapređenja učinkovitosti i efektivnosti sustava Ujedinjenih naroda u njegovim naporima na promociji napretka položaja žena i na unapređenju njegovih kapaciteta na daljnjem radu u ostvarenju ciljeva Platforme za akciju, postoji potreba za renoviranjem, reformiranjem i revitalizacijom različitih dijelova sustava Ujedinjenih naroda, posebno Odsjeka za napredak položaja žena Tajništva Ujedinjenih naroda, kao i drugih jedinica i tijela – ogranaka, koji imaju poseban mandat da promoviraju napredak položaja žena. U tom se smislu nadležna upravna tijela u sklopu sustava Ujedinjenih naroda potiču na obraćanje posebne pozornosti na uspješnu provedbu Platforme za akciju i na revidiranje politika, programa, proračuna i aktivnosti s ciljem postizanja najdjelotvornije i najefektnije upotrebe sredstava dodijeljenih u tu svrhu. Bit će također potrebno i izdvajanje dodatnih resursa iz redovitog proračuna Ujedinjenih naroda u svrhu provedbe Platforme za akciju.

NAPOMENE

- 1/ Izvješće sa Svjetske konferencije za revidiranje i ocjenu dostignuća Desetljeća Ujedinjenih naroda za žene: Ravnopravnost, razvoj i mir, Nairobi, 15. - 26. srpnja 1985. godine (Publikacija Ujedinjenih naroda, br. E. 85. IV.10), Poglavlje I, odjeljak A.
- 2/ Izvješće Svjetske konferencije o ljudskim pravima, Beč, 14. - 25. lipnja 1993. godine (A / Konf.157/24 (Dio I.), Poglavlje III.
- 3/ Rezolucija Generalne skupštine 34 / 180, aneks
- 4/ Rezolucija Generalne skupštine 45 / 164.
- 5/ Rezolucija Generalne skupštine 44 / 82.
- 6/ Rezolucija Generalne skupštine 48 / 126.
- 7/ A / 47 / 308 – E / 1992 / 97, aneks
- 8/ Rezolucija Generalne skupštine 48/104.
- 9/ Bečka deklaracija i akcioni program, Izvješće sa Svjetske konferencije o ljudskim pravima..., Poglavlje III, stavak 5.
- 10/ Vidi: Rezultati Urugvajskog kruga multilateralnih trgovinskih pregovora: Pravni tekstovi (Ženeva, tajništvo GATT-a, 1994.)
- 11/ Rezolucija Generalne skupštine 44/25, aneks
- 12/ Konačno izvješće sa Svjetske konferencije o obrazovanju za sve: Ispunjavanje osnovnih potreba u učenju, Jomtien, Tajland, 5. - 9. ožujka 1990., Međuagencijsko povjerenstvo (UNDP, UNESCO, UNICEF, Svjetska banka) za Svjetsku konferenciju o obrazovanju za sve, Njujork, 1990., dodatak 1.

- 13/ Rezolucija Generalne skupštine 2200 A (XXI), aneks
- 14/ Izvješće s Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju, Kairo, 5 / 13. rujna 1994. (Publikacija Ujedinjenih naroda, br. E. 95. XIII.18), Poglavlje I, Rezolucija br. 1., aneks
- 15/ Izvješće sa Svjetskog samita za društveni razvoj, Kopenhagen, 6. -12. ožujka 1995. (A/Konf. 166/9), Poglavlje I., Rezolucija br. 1, aneksi I. i II.
- 16/ Rizični se pobačaj definira kao postupak za okončanje neželjene trudnoće bilo od osoba koje nemaju prijeko potrebnu stručnost ili u sredini koja nema minimalne medicinske standarde, ili u oba slučaja (prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, Prevencija i upravljanje rizičnim pobačajem, Izvješće tehničke radne skupine, Ženeva, travnja 1992. (WHO / MSM / 92 / 5).
- 17/ Finalni izvještaj sa Međunarodne konferencije o prehrani, Rim, 5. -11. prosinca 1992. (Rim, Organizacija Ujedinjenih naroda za hranu i poljoprivredu, 1993.), Dio II.
- 18/ Izvješće s Konferencije Ujedinjenih naroda o prirodnoj okolini i razvoju, Rio de Ženeiro, 3 -14. lipnja 1992., knjiga I, Rezolucije usvojene na Konferenciji (Publikacija Ujedinjenih naroda, br. E. 93.I.8 i popis tiskarskih pogrešaka), Rezolucija br. 1, aneks I.
- 19/ Ibid, rezolucija br. 1, aneks II.
- 20/ Rezolucija Generalne skupštine 317 (IV), aneks
- 21/ Rezolucija Generalne skupštine 217 A (III)
- 22/ Rezolucija Generalne skupštine 39/46, aneks
- 23/ Službeni zapisnik Generalne skupštine, Četrdeset sedma sjednica, Dopuna br. 38 (A/47/38), Poglavlje I.
- 24/ Ujedinjeni narodi, Serija sporazuma, knjiga 75, br. 973, str. 287.
- 25/ Izvještaj sa Svjetske konferencije o ljudskim pravima..., poglavlje III, odjeljak II, stavak 38.
- 26/ Vidi: Godišnjak Ujedinjenih nacija o razoružanju, knjiga 5: 1980 (Publikacija Ujedinjenih naroda, br. E.81.IX.4), dodatak VII.

- 27/ Rezolucija Generalne skupštine 260 A (III), aneks
- 28/ Ujedinjeni narodi, Serija sporazuma, knjiga 189, br. 2545
- 29/ Ibid, knjiga 606, br. 8791.
- 30/ Rezolucija Generalne skupštine 48/96, aneks
- 31/ Rezolucija Generalne skupštine 1386 (XIV)
- 32/ Vidi: CEDAW/SP/1995/2
- 33/ Rezolucija Generalne skupštine 2106 A (XX), aneks
- 34/ Rezolucija Generalne skupštine 41/128, aneks
- 35/ Program zaštite životne okoline Ujedinjenih naroda, Konvencija o biološkom diverzitetu (Centar za programsku aktivnost na zakonima i institucijama za zaštitu prirodne okoline), juni 1992.